

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANA BİLİM DALI**

**SOSYAL GÜVENLİK REFORMUNUN
YAŞLILIK AYLIĞINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet BAYKARA

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Gaye Burcu YILDIZ**

2014

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne sunduğum “**Sosyal Güvenlik Reformunun Yaşlılık Aylığına Etkisi** ” adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırladığımı, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi doğrularım.

Mehmet BAYKARA

ÖZET

SOSYAL GÜVENLİK REFORMUNUN YAŞLILIK AYLIĞINA ETKİSİ

Mehmet BAYKARA

Ankara Üniversitesi, ÇEEİ Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Mart, 2014

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gaye Burcu Yıldız

Sosyal güvenlik reformunun asıl nedeni finansman açısından sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemi kurmak olup bu nedenle yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında ve yaşlılık aylığına hak kazanma şartlarında önemli değişiklikler getirilmiş, bu değişiklikler çalışanları olumsuz etkilemiştir. Bu durum yaşlılık aylığına ödenecek giderleri azaltacak olmakla birlikte sosyal güvenliğin finansmanı açısından kalıcı çözüm getirmekten uzaktır. Finansman sorunun asıl nedeni prim gelirlerinin yeterince ve adil toplanamamasıdır. Bunun başlıca nedenleri ise kayıt dışı istihdam, primlerin gerçek ücretten bildirilmemesi, fonların etkin işletilememesi ve işsizliktir. Bu sorunlara daha kapsamlı çözümler üretilebildiğinde emekli aylıkları azaltılmadan daha adil ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemine ulaşılabilecektir. Ayrıca emekli aylıklarının azaltılacak olması ve yaşlılık aylığına hak kazanma şartlarının zorlaştırılması, kişileri kayıt dışı istihdama iterek prim gelirlerinin azalmasına neden olabilecektir. Kayıt dışı istihdamın yükselmesi, işsizlik fonundan ve primsiz ödemelerden sağlanan sosyal yardımların artmasına neden olacaktır.

Sosyal güvenlik reformuyla birlikte yaşlılık aylığının düşmediği, hatta yaşlılık aylıklarının yükseldiği iddia edilmektedir. Çalışmada reform öncesi ve sonrası benzer şartlarda emekliliği hak eden sigortalıların aylıkları hesaplanacak ve emekli aylıkların da çok önemli düşüşlerin gerçekleştiği örnek hesaplamalarla verilmeye çalışılacaktır. Kuruma prim esas kazançları yüksekten bildirilen işveren ve hizmet akdine bağlı olarak çalışanların yaşlılık aylıklarında önemli bir düşüş olmayacaktır. Ancak bu şekilde Kuruma bildirilen sigortalı sayısı oldukça düşüktür. Sosyal güvenlik reformunun yürürlüğe girdiği tarih olan 01.10.2008 tarihinden itibaren maaş hesaplama sistemi değişmiş ve bu tarihten itibaren yaşlılık aylıkları düşmeye başlamıştır. Yaşlılık aylıklarında düşüşler kademeli olarak gerçekleştiğinden, aylıklardaki düşüşler çalışanlar açısından tam hissedilmese de ileride aylıkların daha da düşmesiyle bu olumsuzluğun giderilmesi için yaşlılık aylıklarında yeni intibak yapılması zorunlu hale gelecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Sosyal Sigortalar, Reform, Yaşlılık Aylığı, 5510, 506, 5434, 2925, 2926, 1479 sayılı kanunlar,

ABSTRACT

THE EFFECTS OF SOCIAL SECURITY REFORM TO OLD AGE PENSION

Mehmet BAYKARA

Ankara University, Labour Economics and Industrial Relations

Master Thesis, Mart, 2014

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Gaye Burcu Yıldız

The main reason of social security reform in Turkey is to establish a sustainable financial system. Thus the conditions of calculating and gaining old age pensions have been regulated and these changes have biased the holders adversely. Under new circumstances government expenditures for old age pensions planned to be reduced however it's far away to bring a permanent solution to financial problems. The main problem about the finance of social security is the unfair and insufficient collection of insurance premiums. The major reasons of unfair premium collection are; unemployment, informal employment, to underreport the real earnings of employees and social security funds which are not appreciated effectively. More equitable and sustainable social security system may be possible when more comprehensive solutions are produced to these problems without reducing pensions. In addition the reduction of pensions and to complicate the conditions for entitlement to old age pensions may push people to informal employment and this may lead to a reduction in premium incomes. The rise of informal employment may cause an increment in usage of funds provided by unemployment insurance and non-

contributory payments. It's claimed that the old age pensions will not fall even the pensions will rise.

In this thesis the old age pensions will be calculated in similar circumstances under the legal regulations before and after the reform both, the serious reductions of old age pensions will be explained by given examples. There will not be a serious reduction for the people which work with labor contract if their earning is declared truly to Social Security Institution. In fact the number of these people are too low. After the validness date of the reform October 1st 2008, the old age pension calculation system has changed and pensions have begun to reduce since this date. Monthly reductions is not palpable at present because social security reform will affect old age pensions gradually. However in the future with further reduction in old age pensions new adjustments will be required to remedy these difficulties.

Key Words : Social Security, Social Insurances, Reform, Old Age Pensions

5510, 506, 5434, 2925, 2926, 1479 numbered of laws

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLO DİZİNİ	iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. SOSYAL GÜVENLİK	3
1.1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı	3
1.1.2. Yaşlılık Kavramı	5
1.1.3. Emeklilik Kavramı	7
1.2. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN KURUMSAL YAPISI.....	8
1.2.1. Sosyal Sigortalar.....	8
1.2.2. Sosyal Yardımlar ve Sosyal Hizmetler	9
1.3. SOSYAL GÜVENLİĞİN KONUSU	10
1.4. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN FİNANSMAN YÖNTEMLERİ	11
1.4.1. Kapitalizasyon (Fon) Yöntemi	12
1.4.2. Dağıtım Yöntemi	13
1.5. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN FİNANSMANI.....	14
1.5.1. Finansman Kaynağı Olarak Primler	15
1.5.2. Finansman Kaynağı Olarak Vergiler	15
1.5.3. Finansman Kaynağı Olarak Devletin Katkısı.....	16
1.5.4. Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Finansmanı.....	17
1.6. NÜFUS, DEMOGRAFİK YAPI VE SOSYAL GÜVENLİK İLİŞKİSİ	19
1.7. DÜNYA’ DA SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ	21
1.7.1. AB Üyesi Ülkelerde Sosyal Güvenlik Uygulamaları	21
1.7.2. Diğer Ülkelerde Sosyal Güvenlik Sistemi.....	31
1.7.3. Sosyal Güvenlik Reformu Öncesi OECD Ülkelerinin Emeklilik Sistemlerinin Karşılaştırılması.....	33

1.7.4. Sosyal Güvenlik Reformları ve Ekonomik Kriz Sonrası Dünya da Emeklilik Sistemi.....	36
1.8. YAŞLILIK SİGORTASINI ETKİLEYEN UNSURLAR	37
1.8.1. Sigortalılık Statüsü	37
1.8.2. Sigortalılık Süresi	40
BÖLÜM 2	52
SOSYAL GÜVENLİK REFORMUNUN YAŞLILIK AYLIĞINA ETKİSİ, BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE OYAK MODELİ	52
2.1. SOSYAL GÜVENLİK REFORMUNUN NEDENLERİ	52
2.1.1. Nüfus Yapısındaki Değişim	52
2.1.2. Erken Emeklilik.....	53
2.1.3. Prime Esas Kazançların Düşük Gösterilmesi	54
2.1.4. Kayıt dışı İstihdamın Yüksekliği	55
2.1.5. Prim Gelirlerin Düşüklüğü.....	56
2.1.6. Norm Birliğinin Bulunmaması.....	57
2.1.7. Aktif ve Pasif Sigortalı Oranının Düşüklüğü.....	58
2.1.8. Nüfusu Kapsama Sorunu.....	59
2.2. SOSYAL GÜVENLİK REFORMUNUN YAŞLILIK AYLIĞINA ETKİSİ... 60	
2.2.1. Hizmet Akdine Bağlı Olarak Çalışan Sigortalıların (4-1/a) Yaşlılık Sigortası Yönünden Değerlendirilmesi.....	61
2.2.2. Kendi Nam ve Hesabına Çalışan Sigortalıların (4-1/b) Yaşlılık Sigortası Yönünden Değerlendirilmesi.....	67
2.2.3. 4-1/ (c) Sigortalıların (Eski Adıyla Emekli Sandığına Tabi Sigortalıların) Yaşlılık Sigortası Yönünden Değerlendirilmesi.....	72
2.2.4. Tarımda Hizmet Akdine Bağlı Olarak Çalışan Sigortalıların Yaşlılık Sigortası Yönünden Değerlendirilmesi.....	74
2.2.5. Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sigortalıların Yaşlılık Sigortası Yönünden Değerlendirilmesi.....	76
2.2.6. İsteğe Bağlı Sigortalılık Yönünden Değerlendirilmesi	77
2.3. SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİ	78
2.4. YAŞLILIK AYLIĞINDAN YARARLANMADA ÖZEL DURUMLAR	80
2.4.1. 506 Sayılı Kanuna Göre Yaşlılık Aylığından Yararlanmada Özel Durumlar	80

2.4.2.	5510 Sayılı Kanuna Göre Yaşlılık Aylığından Yararlanmada Özel Durumlar	81
2.5.	YAŞLILIK AYLIĞININ BAĞLANMASINDA SİGORTA HİZMETLERİNİN BİRLEŞMESİ	82
2.5.1.	5510 Sayılı Kanundan Önce Emeklilikte Hizmet Birleşmesi	82
2.5.2.	5510 Sayılı Kanuna Göre Hizmet Birleştirilmesi	83
2.6.	BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ.....	85
2.7.	ORDU YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA FONU	89
BÖLÜM 3		93
	YAŞLILIK AYLIĞININ HESAPLANMASI VE BİR MODEL ÖNERİSİ.....	93
3.1.	YAŞLILIK AYLIĞININ HESAPLANMASI	93
3.1.1.	4/(a) Sigortalıların Yaşlılık Sigortası Kapsamında Aylığa Hak Kazanabilme Şartları İle Yaşlılık Aylığı Hesaplama Şartlarındaki Değişim	93
3.1.2.	4-1/(b) Sigortalıların (Eski Adıyla Bağ Kur) Yaşlılık Sigortasını Hak Etme ve Yaşlılık Aylığını Hesaplama Şartlarındaki Değişim.....	114
3.1.3.	4-1/(c) sigortalıların (eski adıyla Emekli Sandığı) Yaşlılık Sigortasını Hak Etme ve Yaşlılık Aylığını Hesaplama Şartlarında ki Değişim	124
3.2.	SOSYAL GÜVENLİK REFORMUNUN YANSIMALARI	141
3.2.1.	Prim Ödeme Gün Sayısı Açısından Değerlendirilmesi	143
3.2.2.	Yaş Şartı Açısından Değerlendirilmesi.....	144
3.2.3.	Aylık Bağlama Oranı Açısından Değerlendirilmesi.....	145
3.2.4.	Finansman Açısından Değerlendirilmesi	145
3.3.	BİR MODEL ÖNERİSİ	147
	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	151
	KAYNAKÇA.....	154

TABLO DİZİNİ

Tablo 1: SGK Gelirleri

Tablo 2: Sigortalı Ücret Seviyeleri

Tablo 3: SGK Gelirleri

Tablo 4: Kapsam Bakımından Sosyal Sigorta Kurumları

Tablo 5: 4759 Sayılı Kanunda Yaşlılık Aylığı İçin Öngörülen Kademeli Geçiş Süreci

Tablo 6: 1479 SK. Geçici 10/İkinci Fıkrasına Göre Aylığa Hak Kazanma Kademeli Geçiş Süreci

Tablo 7: 1479 SK. Geçici 10/Üçüncü Fıkrasına Göre Aylığa Hak Kazanma Şartları-Kademeli Geçiş Süreci

Tablo 8: 2925/Geçici 2-B Göre Yaşlılık Aylığına Hak Kazananlar

Tablo 9: Bireysel Emeklilik Sistemi Verileri

Tablo 10: OYAK' ın Faaliyet Sonuçları

Tablo 11: Sigortalının Çalışmasına İlişkin Veriler

Tablo 12:Yıllar İtibariyle Prim Esas Kazançlar

Tablo 13: Aylığının Güncellenmesi

Tablo 14:Sigortalı Bilgileri

Tablo 15: A2 Aylığının Güncellenmesi

Tablo 16: A Aylığının Güncellenmesi:

Tablo 17: B Aylığının Hesaplanması:

Tablo 18: Sigortalı Bilgileri

Tablo 18: A2 Dönemine Ait Bilgiler

Tablo 20: A Aylığı Güncellemesi

Tablo 21:Sigortalının Yıllık Kazançları

Tablo 22:Yıllar İtibariyle Aylıklar

Tablo 23: Sigortalı Bilgileri

Tablo 24 :Bağ-Kur Prim Tablosu

Tablo 25: Basamak Seyir Tablosu

Tablo 26 :Aylığın Tahsis Talep Tarihindeki Güncel Değeri

Tablo 27:Yıllar İtibariyle Aylıklar

Tablo 28: Sigortalının Emekli Keseneğine Esas Aylıklarının Unsurları

Tablo 29: Sigortalı Bilgileri

Tablo 30: Sigortalının Emekli Keseneğine Esas Aylıklarının Unsurları

Tablo 31: Sigortalının Emekli Keseneğine Esas Aylıklarının Unsurları

Tablo 32:Yıllar İtibariyle Aylıklar

Tablo 33: Aylık Bilgileri (1.yıl matrahı)

Tablo 34 Aylık Bilgileri: (4. yıl matrahı)

Tablo 35:Gösterge Farkları

Tablo 36: 2012 Orta Vadeli Programa Göre SGK Mali Yapısı

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BAĞ-KUR: Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu

BES: Bireysel Emeklilik Sistemi

GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla

IMF: Uluslararası Para Fonu

İLKSAN: İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

KOBİ: Küçük ve Orta Ölçekli İşletme

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

OYAK: Ordu Yardımlaşma ve Dayanışma Kurumu

POLSAN: T.C. Emniyet Müdürlüğü Polis Bakım ve Yardım Sandığı

SGDP: Sosyal Güvenlik Destek Primi

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

SPEK: Sigortalı Prim Esas Kazancı

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

TÜFE: Tüketici Fiyat Endeksi

GİRİŞ

Sosyal güvenlik reformunun emeklilik sistemine etkileri kademeli olarak gerçekleştiğinden reformun yaşlılık aylığına etkileri de çalışanlar açısından tam olarak anlaşılamamıştır. Bu çalışmada emeklilik sistemindeki reformun çalışanlar üzerindeki etkileri incelenecek, reform öncesi aynı şartlarla emekli olan bir çalışanla şu anki sistemle emekli olacak bir çalışanın ödeyeceği prim, yaş ve alacağı aylık açısından farklılıklara dikkat çekilmeye çalışılacaktır. 5510 sayılı kanunda uzun vadeli sigorta kolları içinde yer alan emekli olma hakkı ülkede işçi, memur ve işveren gibi toplumun önemli bir kesimini etkilemektedir. Emeklilik sistemi toplumun önemli bir kısmını etkilediği gibi ayrılan kaynak bakımından da devlet için her zaman önemli bir gider olarak görülmüş ve emeklilik sistemi sorunların giderilmesi ve sürdürülebilir olması açısından birçok değişikliğe uğramıştır. Siyasiler açısından da bu konunun önemi görülmüş ve seçmeni etkilemek amacıyla kullanılmıştır. Geçmiş yıllarda otuz sekiz yaşında emekli olma hakkının elde edilmesi sistemin oy için kullanıldığını ve bir çıkmaza itildiğini göstermektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde sosyal güvenlik ile ilgili kavramlar, sosyal güvenliğin finansmanı, Dünya’da sosyal güvenlik ve yaşlılık sigortasını etkileyen unsurlar üzerinde durulmuştur. Bu bölümde sosyal güvenlik reformunun sadece Türkiye’de değil tüm Dünya’ da uygulanan bir politika olduğu örneklerle gösterilmeye çalışılmış ve sosyal güvenlik sisteminin asıl nedeni olan finansman sorunuyla ilgili finansman yöntemleri ve sosyal güvenliğin finansmanı konularına değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde sosyal güvenlik reformunun yaşlılık

sigortasına etkisi, hizmet akdine baēlı olarak çalışan sigortalılar, kendi nam ve hesabına çalışanlar, memurlar, tarımda kendi nam ve hesabına çalışanlar ve tarımda hizmet akdine baēlı olarak çalışanlar için mevzuat açısından etkisi ayrı ayrı deēerlendirilmiřtir. Sosyal güvenlik reformunun nedeni ve etkisi deēerlendirilmiř, tamamlayıcı emeklilik sistemlerinden bireysel emeklilik sistemi ile Ordu Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu incelenmiştir.

Çalışmanın nc bölümünde 4/1-a (SSK), 4/1-b (Baē-Kur) ve 4/1-c (Emekli Sandıēı) sigortalıların yaşlılık aylıkları, reform öncesi ve reform sonrası farklı örneklerle hesaplanmaya çalışılmış ve sosyal güvenlik reformunun yaşlılık aylıēına etkisi örneklerle ve yaşlılık aylıkları hesaplamalarıyla gösterilmeye çalışılmıştır. Son olarak sosyal adaleti amaçlayan tamamlayıcı bir model nerisi getirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SOSYAL GÜVENLİK

1.1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı

Sosyal güvenlik insanlığın eski ve temel gereksinimlerinden biridir. Bu gereksinim yarından emin olma isteğidir. Evrensel bir ilkeye dönüşen ve çağdaş uygarlığın simgesi olan sosyal güvenlik kavramı, bireyin karşılaşacağı risklere karşı bir güvence arayışının ürünüdür. Tehlike ile karşılaşan ve yoksulluğa düşen bireye, asgari bir güvence sağlamak isteği sosyal güvenliğin var oluş nedenidir. Sosyal güvenlik ile toplumdaki her bireyin ekonomik, sosyal, fizyolojik hatta politik risklere karşı korunması amaçlanır ve devletin bu görevi yerine getirmesi beklenir.¹

İnsan hayatını riske eden tehlikelerden korunmak ya da minimum düzeyde etkilenmek amacıyla doğan “Sosyal Güvenlik” kavramı ile ilgili birçok tanımlama yapılabilmektedir. Sosyal güvenlik kavramı, kısaca, çalışanların çalışma hayatı süresince maruz kalabilecekleri tehlikeleri en aza indirmeyi ve emeklilik dönemlerinde de insana yaraşır bir hayat sürdürebilmeleri için şimdiden tasarruf yapmalarını sağlayan bir sistem olarak açıklanabilmektedir². Sosyal politika aracıda olan sosyal güvenlik, toplumda yoksulluğu ve gelir dağılımındaki adaletsizlikleri en aza indirme amacını da gütmektedir.

En genel anlatımla; hızla gelişen ve demokratikleşen dünya ülkelerinde, kişiyi ekonomik hayatta yalnız bırakmadan, ekonomik ve sosyal yapıda değişikliği öngörerek, ekonomik ve sosyal yaşama müdahale eden sosyal devlet anlayışının bir

¹ KALINKARA V. , *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*, Nobel Yayınevi, Ekim 2011,s.8

² DIAMOND P. , *Social Security Reform*, The Lindahl Lectures, 2002.

ürünü olarak tanımlanan sosyal güvenliğin birçok tanımı vardır.³ Sosyal güvenlik gelir dağılımını ve/veya gelirin yeniden dağılımını değiştirerek belirli bir gelirden sağlanan tatmini artıran ve bu sayede toplum hayatında fertler ile sosyal gruplar arasında çıkabilecek çatışmaları ve huzursuzlukları önleyerek sosyal hayatın devamlılığını ve bütünlüğünü sağlamaya yönelik tedbirler ağı ve politikalar demeti olarak tanımlanmaktadır.⁴ Sosyal güvenlik ideal bir kurum değil, kendi ideali olan bir kurumdur. Sosyal güvenliğin ideali, kapsamının hiçbir birey açıkta kalmaksızın milli genişliğe ulaşması, etkinliğinin milli iktisadi gelişme seviyesine uygun olarak ve hiçbir zaman insan onuruna yaraşır bir asgari seviyenin altına düşmemek şartıyla artmasıdır. Bu artış hiçbir zaman çalışmayı baltalayacak, tasarrufu unutturacak ölçüde kazanca bağlı olmamalı, fakat çalışanla çalışmayanı birbirinden ayıracak ölçüde kazanca bağlı olmalıdır.⁵

ILO' nun tanımına göre "sosyal güvenlik", hastalık, doğum, iş kazası, işsizlik, sakatlık, yaşlılık ve ölüm nedeniyle kazancın kesilmesi ya da büyük ölçüde azalmasının yol açacağı ekonomik ve sosyal sıkıntılara karşı, bir dizi kamusal önlem yoluyla üyeleri için sağladığı koruma; sağlık hizmetleri; ve çocuklu aileler için çocuk yardımlarıdır.⁶ Sosyal güvenlik kavramının kapsamlı olarak tanımı şu şekilde yapılabilmektedir: “Toplumu oluşturan bireylerin, uzun veya kısa vadeli ve iradeleri dışında oluşan sosyal risklerin, kendilerinin ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin üzerlerindeki gelir azaltıcı ve gider arttırıcı etkileri minimize etmek ve bireylere

³ SÖZER A. N. , *Türkiye’de Sosyal Hukuk*, II. Baskı, Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, İzmir, 1998, s.15.

⁴ ALPER Y. , *Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar*, Ekin Kitabevi, 2003, s.3

⁵ YAZGAN T., *“İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları”*, KUTYAY, 1992, s.34

⁶ Sosyal Güvenlik Dersi Eğitim El Kitabı, ILO/Türk-İş, Demircioğlu Matbası, Ankara,1995, s.6.

insan onuruna yakışır ve başkalarına muhtaç olmadan yaşayabilmelerine olanak sağlayan bir sistemdir”.⁷

Günümüzdeki ekonomik kriz, teknolojik gelişmeler ve üretim sürecindeki dönüşümün çalışan insanlar üzerindeki olumsuz yansımaları sosyal güvenliğin önemini daha da artırmıştır. Sosyal güvenlik kavramına geniş anlamıyla baktığımız zaman, sosyal güvenlik politikalarında uygulanan değişiklikler hazine, maliye, sağlık, ekonomi ve benzeri birçok alanda etkisini göstermektedir.

İnsanlar yaşam sürecince birçok riskle karşılaşır. Kişi yaşlanma sürecine girdiğinde bu risklerle bireysel olarak mücadele etmekte zorlanır. Sosyal güvenlik sistemlerinin temel amacı kişilerin zor dönemlerinde insanları yoksulluk ve yoksunluk riskine karşı korumaktır. Bir diğer ifadeyle, sosyal güvenlik sistemleri toplumun zor durumda olan bireylerine yardım etmeyi daha iyi durumda olan kişilerin vicdanına bırakmayarak toplumsal dayanışmayı kurumsal hale getirir ve vatandaşlara sosyal güvenliği bir hak olarak sunar.⁸

1.1.2. Yaşlılık Kavramı

Emekli ve yaşlı kavramları her zaman için birbirine karıştırılmaktadır. Oysa farklı anlamlara gelmektedir. Emeklilik, bir sosyal güvenlik kavramı olup, çalışma hayatının sonlanmasını ve/veya ve emeklilik aylığının bağlanmasını ifade etmekte iken, yaşlılık doğal ve fiziksel bir olayı içermektedir. Dolayısıyla her emekli yaşlı,

⁷ DPT, “*Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, Sosyal Güvenlik Reformu Ve Çözüm Önerileri*”, Ankara, 2005.

⁸ <http://ilgiliforum.com/sosyal-guvenlik-reformu-t19431.0.html>

her yaşı da emekli olmayabilir. Ancak emeklilik ve yaşlılık kavramları bir birbirlerini tamamlamakta, yaşlılığın getireceği risklere karşı emeklilik hakkı elde edilmektedir.⁹

Yaşlılık kaçınılmaz bir risktir çünkü, vücudun iç ve dış uyarıcılara uygun tepki göstermemesi sebebiyle meydana gelen, ilerleyici bir yetersizleşme sürecidir. Varlığı, değişken özellikler göstermesine karşın, yaş ile ifade edilmektedir.¹⁰ Yaşlanma insanın doğumundan ölümüne kadar devam eden doğal ve kaçınılmaz bir süreçtir. Dolayısıyla bireylerin fiziki ve ruhsal güçlerinin geri dönülemez bir şekilde kaybolması sürecidir. İnsan gelişimi ilk yirmi yılında sürekli bir yükselme göstermekte, bundan sonra ise insan bir durağanlaşma ve zaman içinde bir çöküş yaşamaktadır. Bu çöküşün fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal alanlarda en hızlı olarak yaşlandığı dönem, yaşlılık dönemi olarak tanımlanabilir. Başlangıçtaki fiziki alandaki yetersizlikler, zaman içinde psikolojik alanda gerilemelerle, dengesizliğe neden olurken, fiziksel ve psikolojik alandaki gerilemelerle birlikte sosyal alanda da gerilemeye neden olmaktadır. Böylece yaşlılık yaşamın her alanında yaygın bir kayıp duygusunun yaşandığı, bireylerin bedensel, psikolojik ve sosyal yönden bağımsızlıklarını yitirip, yeniden bağımlı duruma geçtikleri bir dönem olarak tanımlanabilir.¹¹ Kısaca yaşlılık, zaman faktörüne bağlı olarak kişinin değişen çevreye uyum sağlama kudreti ile organizmanın iç ve dış etmenler arasında denge sağlama potansiyelinin azalması ve böylece yaşlanma ile ölüm olasılığının yükselmesidir. Bir başka tanımla yaşlılık, fizyolojik bir olgu olup, kişilerin fiziki ve ruhi güçlerini bir daha yerine gelmeyecek şekilde yavaş yavaş kaybetme halidir.¹²

⁹ <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/emeklilik>

¹⁰ SÖZER A. N. , *Türk Sosyal Sigortalar Hukuku*, I. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s.331.

¹¹ KALINKARA V. , 2011,s.8

¹² huzurevleri.org/docs/shcek_yasliliga_genel_bakis.pdf

1.1.3. Emeklilik Kavramı

Yaşlılığın bir sonu olan emeklilik yasalara göre belirli bir süre çalıştıktan sonra bireyin iş ile ilgisinin kesilerek kendisine aylık bağlandığı zaman olarak tanımlanabilir. Diğer yandan emeklilik insan yaşamında orta yaştan yaşlılığa geçişi belirleyen, toplumsal açıdan önemli bir dönüm noktasıdır. Bu açıdan yaklaşıldığında emeklilik ile birlikte çalışanlar devletin sosyal güvenliği altında daha önceki emeklerinin de bir karşılığı olarak korunmaktadırlar.¹³

Emeklilik kavramı sosyal güvenlik hukukunda “yaşlılık” kavramı ile çoğu zaman eş anlamlı olarak kullanılan bir kavram olarak da görülmektedir. Yaşlılık doğal bir durum, emeklilik ise bu durumun bir sonucudur. Ancak emeklilik terimi genellikle primli sosyal güvenlik rejimlerine tabi olarak çalışanlar bakımından kullanılmakta olup, primsiz rejimden yararlananlar için kullanılmamaktadır.¹⁴ Emekliye hak kazanmak için sosyal güvenlik sistemine belli bir prim ödemek ve emekli olma yaş şartını taşımak gerekmektedir.

Her emekli olan çalışma hayatından çıkmamakta ve emekli olduktan sonra da çalışmalarını sürdürebilmektedirler. 5510 sayılı Sosyal Sigorta ve Genel Sağlık Sigortası kanununa göre emekli olduktan sonra çalışan kişilerden (5510 sayılı kanunun 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinin (4) numaralı alt bendine tabi olarak çalışan tarımsal faaliyette bulunanlar hariç) çalıştıkları sigortalılık statüsüne göre emekliği aylığı kesilmekte ya da almakta oldukları aylıklardan %15 oranında sosyal güvenlik destek primi kesilmektedir. 5510 sayılı kanundan önce sigortalılığı

¹³ SELAHATTİN E. , Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 1, Haziran 2011

¹⁴ ŞAKAR M., *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlıların Korunması*, Doktora Tezi, Eskişehir, 1987, s.21

başlayan sigortalıların emekli olmaları halinde çalışmalarından dolayı yine SGDP primi kesilmekte ancak emekli aylıkları kesilmemektedir.

1.2. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN KURUMSAL YAPISI

Sosyal güvenlik sistemlerinde kurumsal yapı sosyal sigortalar ve sosyal yardımlar olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir.

1.2.1. Sosyal Sigortalar

Sosyal sigorta niteliği itibarıyla önceden belirlenmiş sosyal risklere karşı bir güvence veren kişinin de doğrudan finansmanına katkı sağladığı bir yöntemdir. Sosyal sigorta, ekonomik bakımdan güçsüz kişiler ve çalışan insanların işgücünü korumak, geleceğini garanti altına almak için kurulan zorunlu bir sigortadır. Sosyal sigortalılar, sigortadan yararlanacakların maddi katkısıyla işlemekte, dolayısıyla sosyal sigorta sistemi de “primli sosyal güvenlik rejimi” olarak adlandırılmaktadır.

ILO ya göre sosyal sigortalar aşağıdaki unsurlara ve ilkelere dayanır:

-Sosyal sigorta işveren ve işçiler arasında katkılarla finanse edilmekte, ayrıca devlet katkısı veya devlet bütçesinden gelen genel gelirlerden desteklenmektedir.

-Katılım bazı istisnalara rağmen zorunludur.

-Katkılar ödenen yardımlar dışında özel fonlarda toplanır.

-Biriken fonlardaki ihtiyaç duyulmayan yardımlar daha fazla gelir elde etmek için kullanılır.

-Kişinin yardım güvencesi, onun katkısı ile yoklama veya başka bir araç olmadan sağlanmaktadır.

-Katkı ve yardım oranları çoğunlukla kişinin ne kazandığına bağlıdır.

-İş kazası sigortası programı genellikle tamamı işverenler tarafından, devletin imkânları dâhilinde genel gelirlerden elde edilen yardımlarla finanse edilmektedir.¹⁵

1.2.2. Sosyal Yardımlar ve Sosyal Hizmetler

Primsiz sosyal güvenlik rejimi olarak da adlandırılan sosyal yardımlar; sosyal sigortaların yetersiz kaldığı ve kapsamadığı kesimlere sosyal koruma sağlama hedefine hizmet etmek amacıyla kurulmuştur.

Sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler aşağıdaki unsurlara ve ilkelere dayanır:

-Programın tüm maliyeti devlet ve hükümetin bölgesel birimleri tarafından karşılanmaktadır.

-Belirlenen ihtiyaç kategorileri ile ödenen yardımların yasal çerçevesi tespit edilmektedir.

-Muhtaçlık ve derecesi önem kazanmakta ve bunun için araştırma yapılmakta ve genel ölçüler belirlenmektedir.

-Sosyal sigortaları destekleyen bir niteliğe sahiptir.

-Yasal çerçeve içinde kurulu bir denetim ve kontrol mekanizması sayesinde, ihtiyacın şiddeti ve önceliğine göre sunulmaktadır.

¹⁵ SEÇGİNEL F., *Emeklilik Sistemi ve Sağlık Hizmetleri Açısından Sosyal Güvenlik Reformunun Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 2009.s8

-Sosyal yardımlar sosyal sigortalardan farklı olarak karşılık ilişkisine dayanmamaktadır. Bu durum sosyal yardımı daha anlamlı kılmakla beraber, söz konusu yardımlar için gerekli finansmanın sağlanmasını güçleştirmekte dolayısıyla finansman sıkıntısı nedeniyle yardımların sunumunda ihtiyacın önceliği ön planda tutulmaktadır. En acil ve en çok muhtaç olana, sosyal yardım bakımından öncelik tanınırken; bu durum diğer yardıma muhtaç olanların yardımlara ulaşamamasına neden olabilmektedir.

Türkiye’de 2011 yılında yapılan değişiklikle sosyal sigortalar ve sosyal yardımlar tamamen ayrılmıştır. Sosyal Güvenlik Kurumuna bağlı olan Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlanmıştır. Yapılan değişiklikle primle sağlanan sosyal sigorta sistemi Sosyal Güvenlik Kurumu, primsiz rejim olarak adlandırılan sosyal yardımlar ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır.

1.3. SOSYAL GÜVENLİĞİN KONUSU

Her devlet sosyal güvenlik politikasını belirlerken, toplumun büyük kesimine zarar veren nitelikteki tehlikeleri daha önce ele alır. Her devletin sosyal güvenlik sistemi içinde yer alan sosyal riskler o devletin sanayi alanındaki gelişmesi, temel sanayi kollarının yapısı, toplumun demografik yapısı, toplumun sosyal korunmada devletten beklentileri gibi birçok etkenlere bağlıdır.

Sosyal riskler bireylerin toplumda yaşamak zorunda olmaları sebebiyle karşılaştıkları risklerdir. Söz konusu riskleri aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür;

-Fiziki riskler: Hastalıklar, maluliyet (sakatlık), yaşlılık, analık, kaza, ölüm.

-İktisadi riskler: İşsizlik ve aile gelirinin ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması.

-Bireysel riskler

-Toplumsal riskler

-Hem bireysel hem de toplumsal riskler.¹⁶

Söz konusu riskler göz önüne alındığında, sosyal güvenliğin konusu; genel olarak hastalık, analık, sakatlık, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, ölüm, aile yardımı, gibi hususlardan oluşmaktadır.¹⁷

1.4. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

Sosyal güvenlik sistemlerinin finansmanı, dağıtım sistemi ve fon sistemi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bir başka deyişle sosyal güvenlik sistemlerinde genelde dağıtım ve fon sistemi olmak üzere iki temel sistem bulunmaktadır. Dağıtım sistemi; her aktif neslin kendinden önceki nesli ve toplumun muhtaç bireylerini finanse etmesi anlamına gelmektedir. Fon sistemi ise; her neslin kendi sosyal güvenlik harcamalarının aynı dönem için elde edilen gelirlerle karşılanması temeline dayanmaktadır.

¹⁶ EGELİ H., *Paraşiskalite ve Türkiye’de Sosyal Paraşiskal Kurumlar*, Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım, İzmir 2008,s.48

¹⁷ EGELİ H., *Paraşiskalite ve Paraşiskal Yükümlükler*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, İlkem Ofset, İzmir 2007, s.41

1.4.1. Kapitalizasyon (Fon) Yöntemi

Söz konusu yöntemin temelinde, risklerin doğuracağı ödemelerin karşılanabilmesi için, bir fon oluşturulması anlayışı yer almaktadır. Fonlar bireysel veya toplumsal olarak oluşturulabilir.¹⁸ Bireysel fon yönteminde, her bir sigortalı için hesaplar oluşturulur, sigortalının ve işverenin ödediği primler, bu hesaba aktarılır. Ödenecek prim ve gelir miktarının belirlenmesinde; kişinin yaşı, medeni durumu ve diğer kişisel özellikleri dikkate alınmaktadır. Hesapta biriken paralar, söz konusu kişilerin karşılaşacağı sosyal risklere karşı bir güvence niteliğindedir. Ancak bu yöntem, “sosyal dayanışma” ve “sosyal risk yükünün bireyler arasındaki dağılımı” ilkelerine ters düştüğü için, sosyal güvenlik sistemlerince terkedilmiştir. Ancak yöntem daha az masraflı olması ve kişisel girişim ruhuna daha uygun olması gibi nedenlerden dolayı, özel sigortalarca kullanılmaktadır.¹⁹

Toplu fon yönteminde sosyal güvenlik sistemine ödenen primler, ortak bir fonda toplanır ve bu fon, sigortalılar ve ihtiyaç sahipleri için kullanılır. Ayrıca fonlarda biriken para, işletilmek üzere çeşitli şekillerde de kullanılabilir. Fonlarda biriken paraların faiz gelirleri, sosyal güvenlik kurumları için ek gelir mahiyetindedir. Bu fonlar, gerekli hallerde devlet tarafından ülke ekonomisinde de kullanılmaktadır. Kamu kesimi borçlanma gereğinin giderek arttığı düşünüldüğünde, bu fonlar kamu kesimi için bir kaynak niteliği olabilecektir.²⁰ Ancak fon sistemi, uzun vadede fon birikimi sağlamakla birlikte enflasyon karşısında fonda biriken paranın değerini yitirme tehlikesiyle de karşı karşıyadır. Bununla birlikte fon etkin

¹⁸ GÜZEL A., OKUR A.R., CANİKLİOĞLU N., *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2012, s. 80

¹⁹ UĞUR S., *Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi*, TİSK, Haziran 2004, s.51-52

²⁰ GÜZEL A., OKUR A.R., CANİKLİOĞLU N., 2012, s. 80

bir şekilde yönetildiğinde bu yöntem fondan yararlanacak sigortalılar için daha fazla gelir getirici bir sistem olmaktadır.

1.4.2. Dağıtım Yöntemi

Dağıtım yönteminde, emeklilik ödemeleri, güncel sigorta primleri veya bütçe transferleriyle finanse edilmektedir. İdari açıdan yönetimi oldukça kolay olan bu yöntemde, herhangi bir aktif birikimi söz konusu olmadığı gibi, gelecekte gerçekleştirilecek ödemeler için herhangi bir tasarruf da yapılmamaktadır. Dağıtım yönteminin hareket noktası, toplanan primlerin enflasyondan ötürü değer kaybına uğramasını önlemektir. İş kazası, meslek hastalığı, analık, hastalık vb. kısa vadeli sigorta kolları için dağıtım yönteminin elverişli olduğu belirtilmektedir. Dağıtım yönteminin amacı sosyal ve ekonomik risklere karşı toplumun bütün bireylerine güvence sağlamaktır.²¹

Dağıtım yöntemi, fon birikimi yapmaması ya da çok sınırlı, geçici bir fon birikimi yapması ve kuşaklar arasındaki aktif pasif dengesi üzerine kurulu olması nedeniyle bazı riskler taşımaktadır. Örneğin kayıt dışı istihdam ya da işsizlik gibi olgular sigorta sisteminde primlerin kesilmesine yol açmakta ve doğal olarak gelir gider dengesini bozarak dağıtım sisteminin sağlıklı işlemlerini engellemektedir. Ayrıca gelişmiş ülkelerde artan yaşlı nüfusun etkisiyle, prim ödemekte olan aktif sigortalılar ile emekli olan pasif sigortalılar arasındaki finansman dengesini bozmaktadır.²² Türkiye’de sosyal güvenlik kurumları ilk kuruluş yıllarında finansman metodu olarak fon yöntemini belirlemişlerdir. Ancak uygulamada yöntemin gerektirdiği karşılıklar ayrılamamış ve fon sistemi oluşturulamamıştır.

²¹ EGELİ H. , 2008, s.63

²² AYHAN B., *Uluslararası Tecrübeler Işığında Tamamlayıcı Bir Sosyal Güvenlik Sistemi Olarak Oyak Modeli*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara, 2011,s.10

Bunun sonucunda günümüzde de uygulanmakta olan dağıtım yöntemi sistemi uygulanmaya başlanmıştır.

1.5. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN FİNANSMANI

Sosyal güvenlik tarafından sunulan hizmetler ve yapılan yardımlar çoğunlukla parafiskal gelirler arasında yer alan primler yolu ile sağlanmaktadır. Toplanan primlerin sunulan hizmetlerin karşılanmasında yetersiz kalması durumunda, Devlet tarafından Merkezi Yönetim Bütçesinden transferler yapılmaktadır. 5510 Sayılı kanunu 81.maddesi bu konuda özel bir düzenlemeye yer verilmiş olup Devlet, Kurumun ay itibarıyla tahsil ettiği malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası priminin dörtte biri oranında Kuruma katkı yapar hükmü yer almaktadır. Sosyal güvenliğin etkin bir şekilde uygulanabilmesi bakımından yeterli finansman kaynaklarıyla desteklenmesi oldukça önemlidir. Bireylerin sosyal güvenliği, toplumun bir vatandaşı olmasından doğan bir hak niteliğini taşır. Bu bağlamda, tüm sosyal güvenlik harcamaları devlet tarafından karşılanacak ve milli bütçeden yapılacak katkılar ile vergiler sosyal güvenliğin finansman kaynağını oluşturacaktır. İkinci düşünce ise, sosyal güvenliği, her şeyden önce kişiye ve kişisel sorumluluk bilincine dayandırır. Kişisel sorumluluk ön plana çıkınca kişi; kendisinin ve ailesinin ekonomik güvencesini devletten önce düşünmek zorundadır. Bunun doğal sonucu ise, sosyal güvenliğin finansman kaynağının işçi ve işverenlerden alınan primlerle karşılanmasıdır.²³ Bir sosyal güvenlik sisteminin başvurabileceği, başlıca üç finansman kaynağından söz edilebilir. Bunlar kısaca, primler, vergiler ve devlet katkıları olarak ifade edilebilir.

²³ EGELİ H., 2008, s.57

1.5.1. Finansman Kaynağı Olarak Primler

Günümüzde sosyal güvenliğin finansmanı, büyük ölçüde, işçi ve işverenlerden alınan primlerle karşılanır. Sosyal güvenliğin sağladığı yardımlardan yararlanan herkes, sistemin finansmanına belirli ölçüde katılmalıdır. Çünkü kendilerine karşı sosyal güvence sağlanan riskler, yalnız işçinin işinden kaynaklanmamaktadır. Bunun yanında, yapılan işle bağlantısı olmayan fizyolojik ve sosyo-ekonomik riskler de bulunmaktadır. İşverenlerin sosyal güvenliğin finansmanına katılma nedenleri ise, daha değişik gerekçelere dayanır. Her şeyden önce sosyal güvenliğin tüm harcamalarının işçilerden alınacak primlerle sağlanması mümkün değildir. İşverenlerin de çalıştırdıkları işçileri sosyal risklere karşı korumaları gerekmektedir. Çünkü işverenin ekonomik faaliyeti ile işçinin emeği arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. İşverenler, işçilerin emeği sayesinde gelir elde etmekte ve kar sağlamaktadır. Öte yandan, işverenin çalıştırdığı işçilerin karşılaşılabilecekleri riskler açısından da bir sorumluluğu söz konusu olmaktadır. O halde, işverenin elde edeceği tüm bu yararlar karşısında belirli bir fedakârlığa da katlanması gerekmektedir.²⁴

1.5.2. Finansman Kaynağı Olarak Vergiler

Sosyal güvenliğin finansmanı vergi aracılığıyla da sağlanabilir. Ancak bunu başarabilmek için ülkenin kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemine sahip olması, yani sosyal güvenlik sisteminin bütün nüfusu kapsamı gerekir. Sosyal güvenliğin finansman kaynağı olarak vergi gelirleri, tarihsel gelişim süreci içerisinde kimi ülkelerde önemli yer tutmuştur. Danimarka, sosyal güvenliğin milli bütçeden finansmanı ilkesine bağlı kalmıştır. Hollanda'da ise meslek gelirleri üzerinden alınan

²⁴ EGELİ H. , 2008, s.58

dolaysız vergiler, sosyal güvenliğin finansman kaynağını oluşturmaktadır. Diğer AB ülkelerinde, vergi tekniğine daha ziyade dolaylı vergiler çerçevesinde başvurulmaktadır. Oysa Norveç ve İsveç gibi İskandinav ülkelerinde sosyal güvenliğin finansmanı bakımından vergiler önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal güvenliğin finansmanı yönünden uygulanacak verginin türü ayrı bir önem taşımaktadır.²⁵

1.5.3. Finansman Kaynağı Olarak Devletin Katkısı

İşçi ve işverenler yanında, devletin de sosyal güvenliğin finansmanına katkısı genel bir kural haline gelmiş, hatta devlet katkısı gittikçe artma eğilimi göstermiştir. Son yıllarda yaşanan krizlerin sosyal güvenliğin finansmanı bakımından ülkelerin çoğunda devlet katkısını giderek artırdığı gözlenmektedir. Vergi tekniğini benimseyen ülkelerin dışında, sosyal güvenliğin başlıca gelir kaynağını, işçi ve işverenlerden alınan primler oluşturmakla birlikte, bunlara ek olarak devletin genel bütçeden yaptığı katkılar da söz konusu olabilmektedir.²⁶

Sosyal Güvenlik Kurumun yıllar itibariyle gelirleri aşağıdaki tablo da belirtilmiştir.

Tablo 1: SGK Gelirleri

Yıllar	Prim ve Yapılandırma Gelirleri	Devlet Katkısı
2002	14.822	0
2007	44.052	0
2008	54.546	1.719
2009	54.579	10.879
2010	66.913	15.170
2011	89.561	21.176
2012	99.359	23.537
2013(Eylül)	86.506	20.016

Kaynak: SGK 2013 Yılı İstatistik Verileri

²⁵ EGELİ H. , 2007, s.51

²⁶ EGELİ H. , 2008, s.59

Tabloda görüldüğü gibi sosyal güvenlik reformuyla birlikte Kurumun bütçe gelirleri içinde devlet katkısı da yer almış ve devlet katkısı yıllar itibariyle artış göstermiştir.

1.5.4. Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Finansmanı

5502 sayılı kanunun otuz dördüncü maddesinde Kurumun gelirleri, sosyal sigorta ve genel sağlık sigortası prim gelirleri, idarî para cezaları, gecikme cezaları, gecikme zamları ve katılım payları, sosyal sigorta ile genel sağlık sigortasına yapılan Devlet katkısı, taşınır ve taşınmaz gelirleri, kurumca hazırlanan her türlü standart form, manyetik, elektronik veya akıllı kart satışından elde edilecek gelirler ile her türlü data hattı, internet kullanımı ve benzeri kira gelirleri, merkezî yönetim bütçesinden yapılacak diğer transferler, gerçek veya tüzel kişiler tarafından doğrudan veya vasiyet yoluyla yapılan bağışlar, primlerin ve diğer gelirlerin değerlendirilmesinden elde edilen gelirler ve diğer gelirler olarak sayılmıştır. Kurumun giderleri ise sosyal sigorta kapsamında sigortalı ve hak sahiplerine ödenecek olan gelir, aylık ve ödenekler genel sağlık sigortası kapsamında yapılacak giderler, genel yönetim giderleri, faiz giderleri, eğitim, araştırma, danışmanlık hizmet giderleri ve diğer giderler olarak belirtilmiştir.²⁷

Sosyal güvenliğin finansmanı günümüzde sistemin yürütülmesi ve kapsamı açısından önemli bir sorun haline gelmiştir. Sosyal güvenlik sistemi genişledikçe, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler yeni finansman kaynakları oluşturmada sıkıntı yaşamışlar bu durumda sistemin gelir gider dengesini olumsuz etkilemiş ve bazı ülkeleri mali krizin içine sürüklemiştir. Gelir adaletsizliğini önüne geçmek için ve

²⁷ Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, *5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu*, Sgk Yayın No:30,Mart 2012, s.32

sosyal devlet ilkesinin gereği olarak sosyal güvenlik sistemi mutlaka açık verecektir ancak önemli olan bu açığın sürdürülebilir bir finansman sistemiyle yönetilmesi ve ülke ekonomisini krize götürecek düzeyde olmaması gerekmektedir.

Türkiye’deki sosyal güvenlik sistemi bir bütün olarak ele alındığında, sistemin toplam gelirleri ile toplam giderleri arasında bir dengenin olmadığı ve sistemin açıklarının 1990’lardan beri süregeldiğini ifade etmek mümkündür. Sistemin finansman açıkları Türkiye’nin kalkınma sürecinde karşılaştığı en önemli problemlerden birini oluşturmaktadır. Her yıl genel bütçeden sosyal güvenlik sistemine yapılan transferlerin artış oranı ekonominin büyüme oranından daha yüksek seviyelerde gerçekleşmektedir.²⁸ Bu durumda sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemi için yapılması gereken, emekli olma şartlarını zorlaştırmaktan ya da aylık bağlanma oranlarını düşürerek daha düşük bir emekli aylığı bağlamak değil kayıt dışını minimize ederek ve sigortalıların kazançlarının doğru bildirilmesini sağlayarak prim gelirlerinin artırılması yoluna gitmektir. Sosyal devlet ilkesinden ve kişilerin sosyal güvenlik hakkından ödün vermeden finansal açıdan sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemi hedeflenmesi gerekmektedir.

Sosyal güvenliğin finansmanı için birçok ülkede her yıl ulusal gelirin %15-20’ si oranında bir harcamanın yapılması gerekmektedir. Hatta, OECD ülkelerinde, bütçe gelirlerinden sosyal güvenlik harcamalarına ayrılan pay, günümüzde %25-30’ lara, Avrupa Birliği ülkelerinde ortalama %27,9’ a ulaşmıştır. Bu oran aynı ülkelerde 1960’lı yıllarda % 12 civarında olduğu görülmektedir. Dünyadaki sosyal güvenlik sistemleri incelendiğinde, bugün ve gelecekte sosyal güvenliğin finansmanının,

²⁸ GÜMÜŞ E., *Türkiye de Sosyal Güvenlik Sistemi : Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler* , SETA, Ağustos 2010,s.13

sadece prim gelirleriyle karşılanamayacağı görülmektedir. Dolayısıyla, devletinde genel bütçeden sosyal güvenliğin finansmanına düzenli katkısı kaçınılmaz görünmektedir. Türkiye'nin tam üye olmak istediği Avrupa Birliği ülkelerinde, sosyal korumaya devlet katkısı, ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, %30 ortalamasına ulaşmaktadır.

1.6. NÜFUS, DEMOGRAFİK YAPI VE SOSYAL GÜVENLİK İLİŞKİSİ

Sosyal güvenliğin hedef kitlesi ve varlık sebebi toplam nüfus, yani demografidir. Sosyal güvenlik ihtiyacı; yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim, gelir seviyesi ve inanç farklılıklarına bakılmaksızın her insan için temel ve evrensel bir ihtiyaç olduğundan toplumu oluşturan herkesi (bütün nüfus) koruma kapsamına almak bir sosyal güvenlik idealidir. Sosyal güvenlik ihtiyacını karşılamaya yönelik sistemlerin başta finansmanı olmak üzere işleyiş esasları da demografik yapının temel göstergeleri arasında yer alan, çalışan ve prim ödeyen nüfus ile çalışma hayatından ayrılan yaşlı ve gelir alan nüfus gruplarının nispi büyüklükleri ile yoksul nüfusun bunlara oranı arasındaki dengelere dayanır. Dolayısıyla sosyal güvenlik sistemlerinin girdileri ve çıktıları ile temel başarı ölçütleri doğrudan nüfusla ilgilidir.²⁹

Demografik yapıda meydana gelen nüfusun büyüklüğü, artış hızı, yaş gruplarına göre dağılımı gibi değişiklikler de sosyal güvenlik sistemlerinin işleyişini, mali dengesini ve sürdürülebilirliğini etkiler. Günümüzde sosyal güvenlik sistemlerinin mali dengesi ve sürdürülebilirliği büyük ölçüde nüfusun yaş gruplarına göre dağılımına bağlı olarak etkilenmektedir. Sosyal güvenlik sistemlerinde demografik

²⁹ ALPER Y. , DEĞER Ç. , SAYAN S. , 2050' Ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Sosyal Güvenlik (Emeklilik) Sistemine Bakış, Kasım 2012, TÜSİAD, s.23

yapıda ortaya çıkan yaşlanma sürecinin etkilerine karşı gerçekleştirilen emeklilik yaşının yükseltilmesi, emekli aylıklarının düşürülmesi, emeklilik aylıklarının endeksleme yöntemlerinin değiştirilmesi şeklinde ortaya çıkan parametrik reformlar ise, özellikle düzensiz ve düşük gelirli işlerde çalışanlar açısından emekli olmayı bir hayal haline getirerek sistemden dışlanma ve sisteme uyum sorunu yaratmaktadır.³⁰

Demografik yapının sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki etkisi bütün bir sosyal güvenlik sistemi ve bütün sosyal riskler bakımından aynı derecede önemli ve belirleyici değildir. Bu etkinin en fazla olduğu iki sosyal risk, yaşlılık ve sağlık riskleridir. Zaten sosyal güvenlik sistemlerinin en fazla harcama yaptığı iki sigorta kolu da yaşlılık ve sağlık sigortalarıdır. Toplam sosyal güvenlik harcamalarının kabaca % 60'ı yaşlılık, % 30'u da sağlık sigortası ile ilgili harcamalardır. Demografik yapı değişikliklerinin bu iki sigorta kolunun yanı sıra işsizlik ve analık sigortaları üzerinde de belirleyici etkileri olmakla birlikte bu etkinin baskın olduğu sosyal risk yaşlılıktır ve sosyal güvenlik sistemlerine yönelik etkisi de en fazla bu sigorta kolu ile ilgilidir.³¹

Nüfusun hızlı bir şekilde yaşlanmasının manası, nüfusu içindeki yaşlı oranlarının süratle artmasıdır. Gerçekten de AB-25'te nüfus içindeki yaşlıların (65 yaş ve üstü) oranı 1960 yılında %10.0 iken, 2000 yılı itibarıyla %15.7 olmuştur; 2050 Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar yılı projeksiyonu ise %29.9 olarak öngörülmektedir. 1960-2000-2050 periyodunda sırasıyla Almanya %11.5, %16.2 ve %31.5 ile; Fransa %11.1, %11.2 ve %27.3 ile; İtalya %10.1, %23.3 ve %35.3 ile; İsveç %11.7, %15.8 ve %24.3 ve İngiltere %7.4, %16.2 ve %26.6 ile nüfus içindeki yaşlı oranları

³⁰ GÖKBAYRAK Ş. , *Refah Devletinin Dönüşümü ve Özel Emeklilik Programları*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2010.

³¹ ALPER Y. , DEĞER Ç. , SAYAN S. , 2012,s.27

açısından önemli bir hızlanmaya işaret etmektedir.³² Türkiye, gelişmiş ülkelerin aksine genç bir nüfusa sahip olsa da, gelecekte, dünya nüfusunun yaşlanmasını hızlandıran sebeplere bağlı olarak kaçınılmaz biçimde yaşlanacaktır. Türkiye’de 65 yaş ve üzerindeki nüfusun temsil ettiği yaşlı nüfus oranı 1960’ta %3,5 iken 2006’da %6,0 ve 2008’de %6,8’e yükselmiştir.³³ Yaşlı nüfusun giderek yükselmesi pasif sigortalı sayısının da giderek artacağına işaret etmektedir.

1.7. DÜNYA’ DA SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

1.7.1. AB Üyesi Ülkelerde Sosyal Güvenlik Uygulamaları

1.7.1.1. Almanya Sosyal Güvenlik Sistemi

Dünyada sosyal sigorta uygulamasını devlet sorumluluğu olarak başlatan ilk ülke Bismarck Almanya’sıdır. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra gelişen sosyal güvenlik sistemi ise geniş anlamda sosyal güvenlik tanımına uygun bir içeriktedir. Bismarck’ın temellerini attığı sosyal güvenlik ve sağlık sistemleri birden çok sigorta üzerinden prim toplanması esasına dayanır.³⁴

Almanya’da 1980’lerden beri devam eden düzenlemeler, Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesinin ve ardından yaşanan durgunluğun yarattığı şartlardan etkilenmiş, oluşan mali baskılar sonucunda sosyal güvenlik reformu, sistemin yıllık açıklarının finansmanına odaklanmıştır. Yapısal reformlar ise orta vadeli olarak planlanmıştır. Hem açıkların finansmanı için uygulamaya konulan parametrik

³² EUROSTAT *Europe in Figures: Eurostat Yearbooks 2006-07*, Luxembourg, epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1073,46587259&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=KS-CD-06-001, 2007, s. 54

³³ TAŞCI F. , *Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri*, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2010,s.178

³⁴ <http://www.emekdunyasi.net/ed/arastirmalar/450-ingiltere-almanya-ve-turkiye-de-sosyal-guvenlik-sistemleri-ve-saglik-reformlari>

reformlar hem de orta vadeli yapısal reformlar açısından en önemli engel seçmenlerin baskısı olarak görülmektedir.³⁵

1.7.1.1.1. Almanya’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Kapsamı

Almanya’da uzun vadeli sigorta kolları, kuşaklararası dağıtım modeline göre ve zorunlu bir sosyal sigorta programı olarak devlet tarafından yürütülmektedir. Bunun yanında, zorunlu devlet sigortasını tamamlayıcı nitelikte, gönüllülük esasına dayanan ve şirket temelli ikinci sütun emeklilik sistemleri ve üçüncü sütun bireysel emeklilik sistemleri mevcuttur. Uzun vadeli sigortaların kişisel kapsamında; çıraklar da dahil olmak üzere hizmet akdine tabi çalışanlar, bazı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar, üç yaşından küçük çocuklarına bakanlar, işsizlik yardımı gibi sosyal güvenlik yardımlarından yararlananlar, askere alınanlar ve askerlik yerine toplum hizmeti yapanlar ile gönüllü bakım çalışanları yer almaktadır. Ayrıca, bu zorunlu katılım yanında, 16 yaşından büyükler için sisteme gönüllü katılım da mümkündür. Belirli serbest çalışan grupları, madenciler, kamudaki hizmetliler, devlet memurları ve çiftçiler için özel düzenlemeler mevcuttur. Uzun vadeli sigorta kollarından yapılan yardımların finansmanı, sigortalılardan, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan ve işverenlerden alınan prim kesintileriyle sağlanmaktadır.³⁶

1.7.1.1.2. Almanya’da Yaşlılık Sigortası

Almanya’ da yaşlılık aylığı için yaş şartı kademeli olarak; 1947 öncesi doğumlular için 65 yaş, 1947 ile 1964 yılları arasında doğanlar için 2012 ile 2029

³⁵ CLASEN J. , *Reforming European Welfare States: Germany and the United Kingdom Compared*, Oxford University Press., 2007, New York

³⁶ Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik, T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, Yayın No: 46, Ankara,2012,s-45

yılları arasında 65 yaştan 67'ye yükseltilerek ve 1964 ve sonrası doğumlular için 67 yaş olarak uygulanmaktadır. 65 yaş yanında en az 5 yıl prim ödenmiş olması gerekmektedir. Bu genel uygulamanın yanında; 63 yaşını dolduran ve 35 yıl hizmeti olan; 60 yaşını dolduran, 15 yıl hizmeti olan, ayrıca son 10 yıl içinde 8 yıl prim ödemiş ve son 1,5 yıl içinde 52 hafta “işsiz” kalmış olan; 60 yaşını dolduran, 15 yıl hizmeti olan ve 40 yaşını doldurduktan sonra 10 yıldan fazla sigorta primi ödemiş olan kadın sigortalılar yaşlılık aylığına hak kazanmaktadırlar. Öte yandan, erken emeklilik ve ertelenmiş emeklilik seçenekleri de mevcuttur. Zorunlu asgari emekli aylığı uygulaması bulunmamaktadır.³⁷ Almanya’ da emeklilik maaşı bölgelere göre değişiklik göstermektedir. Almanya’ nın batısında çalışma sürelerinin daha az olması ve işsizlik yardımının uzun süre alınması, doğu bölgesinde ise aylıkların yüksek bildirilmesi sonucunda iki bölge arasında emekli ayaklarında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Almanya’ da emekli maaşları genel olarak 1.000-1555 euro arasında değişmektedir. Almanya ile Türkiye’de ki emekli aylığına hak kazanma şartları birbirlerine yakın olmasına rağmen Almanya’ da bağlanan emekli aylıklarının Türkiye’den çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

1.7.1.2. Belçika Sosyal Güvenlik Sistemi

Belçika sosyal güvenlik sistemi, Bismarck ve Beveridge sistemlerinin karışımı olan bir yapıdan oluşmaktadır. Beveridge sisteminde sadece vergilerle finansman söz konusu olup, bütün nüfusun sosyal güvenlik kapsamına alınması söz konusudur. İstihdam şekline bakılmaksızın her vatandaşa eşit toplam faydanın sağlanması amaçlanmaktadır. Bismarck sisteminde sosyal güvenlik sisteminin finansmanı; işçi katkısı, işveren katkısı ve devlet katkısı ile sağlanmakta, sağlanan yardımlar ücretlere

³⁷ Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik, s.46

göre düzenlenmektedir. Ücretlerde herhangi bir azalma riskine karşı işçilerin yaşam standartlarını aynı seviyede tutmak amaçlanmıştır. Beveridge sisteminde ise sadece vergilerle finansman sağlanmakta olup, bütün nüfusun sosyal güvenlik kapsamına alınması söz konusudur. İstihdam şekline bakılmaksızın her vatandaşa eşit toplam faydanın sağlanması amaçlanmaktadır. Belçika sosyal güvenlik sistemi, bu iki sistemin harmanlanmış halidir. Yardımların finansmanı vatandaşların ödedikleri katkı payları ile sağlandığından bur da Bismarck sistemi uygulanmıştır. Belçika sosyal güvenlik sisteminde; hizmet akdine tabi çalışanlar, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar ve kamu çalışanları olmak üzere üç farklı sigorta kolu bulunmakta ve sistem buna göre yapılanmaktadır.³⁸

1.7.1.2.1. Yaşlılık Sigortası

Yaşlılık sigortası, aktif nüfusu kapsayan işçiler ile kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar ve onların ödedikleri katkı paylarıyla finanse edilen, zorunlu sosyal sigorta sistemi olmakla beraber, sigortalılara katkılarıyla ve sistemde geçirdikleri süreyle orantılı, aile durumlarını da göz önünde bulundurarak kazanç sağlayan bir yapıdır.³⁹

Belçika Sosyal Sigorta mevzuatına göre; maden işlerinde yeraltında çalışan en az 1 yıl sigortalılık süresi bulunan ve 55 yaşında bulunan sigortalılara madenci aylığı bağlanmaktadır. Maden işlerinde yeraltında geçen çalışmaların toplamı en az 25 yıl olan sigortalılarda yaş şartı aranmamaktadır. Belçika mevzuatında 23.12.1996 tarihli kararname ile yapılan değişikliklerle yaşlılık aylığı için yaş şartı erkekler için 65

³⁸ ALTINTAŞ C. , Sosyal Güvenlik Ekseni Dergisi, AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, Sayı 10, Nisan 2012, s.5

³⁹ Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik, s.57

olup, kadınlar için 60 olan emeklilik yaşı 1.7.1997 tarihinden itibaren başlamak üzere 2009 yılına kadar kademeli olarak artırılarak kadınlar için de 65 yaşına yükseltilmiştir.⁴⁰

Yaşlılık aylığının miktarı, kişinin sigortalılık süresi ve ailevi durumları göz önünde bulundurularak belirlenmektedir. Yaşlılık aylığı bağlanırken, bazı kanuni şartlar yerine getirilmek kaydıyla, istek dışı işsizlik süreleri, bazı mesleki kesinti süreleri, orta- yükseköğrenim süreleri, sözleşmeye dayalı erken emeklilik süreleri, iş göremezlik süreleri, doğum izni süreleri, yıllık tatiller, askeri hizmet süreleri, kanuni görev süreleri gibi sürelerde dikkate alınmaktadır. Ayrıca, yaşlılık aylıkları, tüketici fiyat endeksinde %2’lik artış olması halinde otomatik olarak yeniden değerlendirilmektedir. Bunun yanında, aylıklar, yıllık artış katsayısına göre genel refahtaki gelişme dikkate alınarak veya sabit bir miktarla güncelleştirilerek arttırılmaktadır. Yaşlılık aylığı alan kişinin mesleki bir gelir elde etmesi durumunda ise, geliri belirlenen sınırları aşan kişinin, yaşlılık aylığından aşan miktar kadar indirim yapılmaktadır. Ayrıca bahse konu aşan miktar, %15’ten fazla ise yaşlılık aylığı ödenmemektedir.⁴¹

1.7.1.3. İngiltere Sosyal Güvenlik Sistemi

İngiltere’de 1948 yılında çıkarılan “Temel Emeklilik Sigortası Yasası” ile uygulamaya konulan kamusal emeklilik sistemi uzun süre değiştirilmeden uygulanmış, 1978 yılında bu sisteme ilave olarak, kazançla ilişkili bir kamusal emeklilik programı getirilmiştir. Bu ikinci aşamanın günümüzde uygulanan şekli 2002 yılında yürürlüğe konulmuştur. İngiliz sosyal güvenlik sistemindeki dönüşüm

⁴⁰ <http://www.turkiyeemeklilik.com/post/view?id=19>

⁴¹ Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik, Ankara,2012,s-58

1980’li yılların başında Thatcher hükümetinin neo liberal politikalara hız vermesi ile beraber başlamıştır. Bu dönemden itibaren kamusal emeklilik sistemlerinin rolü azaltılmaya başlanmıştır.⁴² İngiliz sosyal güvenlik sisteminde primli sistem tüm nüfusa güvence sağlamaya yöneliktir. Sosyal Güvenlik sisteminin kapsamına üzere çalışmayanlar, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar ve işçiler girmektedir.

1.7.1.3.1. İngiltere’de Yaşlılık Sigortası

Yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için yaş şartı, erkeklerde 65, kadınlarda ise 60’tır. Ancak 2020’ye kadar kadınlarda da yaş şartı 65 olacaktır. Yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için yaş şartının yanında, 30 yıl prim ödemiş veya borçlanmış olmak şartı mevcuttur. Ancak tam emekli aylığı için gerekli olan bu şartlar, kişinin çocuğa, yaşlıya veya özürlü bir akrabasına bakması durumunda azaltılabilmektedir. Borçlanma ise, sigortalının iş göremezlik veya işsizlik yardımları aldığı sırada mümkün olmaktadır. Kısmi aylık ise, emeklilik yaşına ulaşmış ve en az bir yıl prim ödemiş kişilere, tam aylığın en az %25’i olmak üzere orantılı olarak ödenmektedir. Sistemde, temel yaşlılık aylığının yanında, ikinci bir yaşlılık aylığı almak da mümkündür. Bu aylık için yaş şartı da temel yaşlılık aylığındaki gibidir. İkinci aylık, temel yaşlılık aylığına ek olarak ödenmektedir. Eğer kişi haftalık, en alt gelir sınırının (5,44 pound) üzerinde, ancak 14 poundun altında gelir elde ediyor ise, ikinci emeklilik aylığına hak kazanmaktadır.⁴³ İngiltere de yaşlılık aylığı şartları Türkiye’ ye benzer olup ayrıca tamamlayıcı bir ikinci bir aylık getirilmiştir. Türkiye’ de sosyal güvenlik reformuyla AB ülkelerine benzer bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.

⁴² <http://www.sosyalhaklar.net/2009/bildiri/uluturk.pdf>

⁴³ Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik, s.64

1.7.1.4. Fransa Sosyal Güvenlik Sistemi

Fransa'da sosyal güvenlik sisteminin neo liberal anlamda yeniden düzenlenmesine 1993'te başlanmıştır. Öncelikle emekli maaşlarının hesaplanmasında referans 10 yılı hesaba katan düzenlemede değişiklik yapılmış, sayı 25'e yükseltilmiştir. Böylelikle emekli maaşlarının genel düzeyinde bir azalma gerçekleşmiştir. Ayrıca emekli maaşlarının yıllık artış oranının, önceki düzenlemelerden farklı olarak, ücret artışlarını değil tüketici fiyat endeksini temel alması kuralı getirilmiştir. Bu düzleme de yine emekli maaşlarının düzeyinde bir düşüşe yol açmıştır. 1997 yılında gerçekleştirilen bir başka düzenleme ile Fransa'da özel emeklilik kuruluşlarının güçlendirilmesi amaçlanmış, ancak bu düzenleme yoğun bir muhalefet ile karşılanmıştır.⁴⁴ Fransa da Türkiye'ye benzer uygulamaların 1993 yılından itibaren başladığı görülmektedir.

Fransa Sosyal Güvenlik Sisteminin de yaşlılar ile bakıma muhtaçların tamamı sosyal yardım kapsamında olup, sanayi ve ticaret sektörlerinde çalışan işçiler (diğerleri için farklı sistemler öngörülmüştür) ve ev hanımları sosyal sigorta kapsamındadır. İsteğe bağlı sigortalılık mümkündür. Sosyal güvenlik genel rejimi esas olarak, ücretler üzerinden alınan prim ve katkılarla finanse edilmektedir. Primler ulusal düzeyde belirlenen bir orana göre hesaplanmakta, işçi ve işveren paylarının ödenmesi işverenin yükümlülüğünde bulunmaktadır. Rejim aynı zamanda vergilerle de finanse edilmekte olup, bunlar “Genel Sosyal Katkı” (CSG) ve “Sosyal Borçların Ödenmesi Katkısı” (CRDS) olarak adlandırılmıştır. SG ve CRDS vergileri; ücretler, yatırım araçları ve şans oyunlarından kesilmektedir.⁴⁵ Fransa'da sosyal güvenlik

⁴⁴ <http://www.sosyalhaklar.net/2009/bildiri/uluturk.pdf>

⁴⁵ Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik, s.97

sistemi, nüfusun önemli bir kısmını kapsadığından, sistemin vergilerle finansmanı sosyal devlet ve eşitlik ilkesini artırıcı bir rol oynamaktadır.

1.7.1.4.1. Yaşlılık Sigortası

Fransa’ da yaşlılık aylığına hak kazanma yaşı 60’dır ve 65 yaşını doldurup da aldığı aylığın yetmediğini ispat edenlere ek bir yardım söz konusu olup, 14 yaşında çalışmaya başlamış olan ve sigortalılık süresi ile prim ödeme şartlarını yerine getiren sigortalılar için 55 yaşından itibaren emekli olmak mümkündür. Ağır engelli kimseler de 55 yaşında emekliliklerini talep edebilmektedirler.⁴⁶ Fransa’da emeklilik reformu, 2018 yılına kadar emeklilik yaşının 60'dan 62'ye, 2023 yılına kadarsa 65'den 67'ye çıkartılmasını öngörmektedir. Türkiye’de yürürlüğe giren ve emeklilik şartlarını zorlaştıran reformun benzeri Fransa’da da yaş şartını kademeli olarak artırmayı amaçlamaktadır.

1.7.1.5. Macaristan Sosyal Güvenlik Sistemi

Macaristan sosyal güvenlik sisteminde karma yapılı bir emeklilik sistemi mevcut olup, Macaristan emeklilik sistemi dağıtım esaslı kamusal programından, zorunlu, fonlu, özel yönetimli ve belirli katkılı bireysel emeklilik sisteminden ve gönüllü, fonlu ve özel yönetimli bireysel emeklilik sisteminden oluşmaktadır. Herkese zorunlu ilk ayak, tümüyle işverenlerin kısmen de çalışanların katkılarıyla ve dağıtım yöntemiyle finanse edilmektedir. İkinci ayak, zorunluluk esasıyla ve tümüyle çalışanların katkılarıyla finanse edilen bireysel emeklilik hesaplarına dayalı emeklilik

⁴⁶ Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik, s.98

fonlarından oluşmakta ve üçüncü ayak olarak var olan gönüllü ortak emeklilik fonlarına benzemektedir.⁴⁷

1.7.1.5.1. Yaşlılık Sigortası

Yaşlılık aylığı, çalışanları, çalışan ve yaşlılık aylığı almakta olanları, el sanatları ve tarım kooperatifi üyelerini, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanları, mesleki eğitim okullarında eğitim gören çırakları, yurtdışında çalışanları, sanatçıları, avukatları, noterleri, din adamlarını, işsizlik maaşı almakta olanları, aile yardımı ve çocuk bakım yardımı almakta olanları kapsamaktadır. Zorunlu sigorta kapsamında olmayan kişiler bağımsız tarım işçiliği yapanlar da dahil olmak üzere isteğe bağlı olarak sisteme katılabilmektedirler. Yaşlılık aylığından yararlanabilmek için kadınlar ve erkeklerde 60 yaşını doldurmuş olmak ve en az 20 yıl prim ödemiş olmak gerekmektedir. Ağır ve sağlık açısından zararlı işlerde çalışanlar için erkeklerde 60 yaşını doldurmuş ve 10 yıl bu işlerde çalışmış olmak; kadınlarda ise 60 yaşını doldurmak ve 8 yıl bu işlerde çalışmış olmak yeterli olmaktadır. Yaşlılık aylığı almakta olan kişiler çalışmaya devam edebilmektedir. Bireysel emeklilik sisteminde yaşlılık aylığı için yaş sınırı kadınlar ve erkekler için 62 olarak belirlenmiştir.⁴⁸

1.7.1.6. Yunanistan Sosyal Güvenlik Sistemi

Hizmet akdine tabi olarak çalışmakta olanlar ve tarım dışı çalışan serbest meslek sahipleri sosyal güvenlik kapsamındadır. Kamuya ya da herhangi bir mesleki fona ait bir sandığa tabi olanlar; tarım işçileri, kamu işçileri, doktorlar, dişçiler, mimarlar, noterler, ticari motorlu araç operatörleri, gemi acenteleri, esnaf ve sanatkârlar sistem

⁴⁷ <http://tiskweb.com/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1137>

⁴⁸ Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik, s.141

dışıdır. İsteğe bağlı sigortalılık mümkündür. Serbest kazancı olanların brüt aylık kazancından %6,67'si, ağır işlerde çalışıyorlarsa %8,87'si oranında; işverenlerden, yapılmakta olan işin ağırlığına göre %13,33 veya %14,73 oranında; devletten %10 oranında yıllık prim kesilmektedir.⁴⁹

1.7.1.6.1. Yaşlılık Sigortası

Yunanistan sosyal güvenlik sistemi, 2001, 2002, 2006, 2007 ve 2010 yıllarında önemli değişikliklere uğramıştır. 2008 yılında Avrupa'nın en erken emeklilik hakkı tanıyan sistemlerinden biri olan Yunan sosyal güvenlik sistemi revize edilmiş olup, 2010 yılında da yapılan reformların devamı olarak erken emeklilik yaşı 53'ten 60'a çekilmiş, 13 sosyal güvenlik kuruluşu "İşçiler, Çiftçiler ve Küçük İşletmeler" adı altında üç birleşik kuruluş olarak birleştirilmiştir.

Yasa kapsamında birkaç sosyal güvenlik kurumunda birden çalışmış olanların emekliliklerinde en son çalıştıkları kurumun esas alınması; emekli olma yaş sınırının 1 Ocak 2011 tarihinden itibaren (tam emeklilik ücretine hak kazanılması için) 60 yaş veya (azaltılmış emeklilik ücretine hak kazanılması için) 58 yaş doluncaya kadar her yıl 9 ay artırılması, böylelikle yaş itibarıyla emekliliğe hak kazananların 10,500 (ve güç ve sağlığa zararlı işlerde çalışanların 7500) gün prim ödemiş olmaları; 65 yaşını doldurarak emekli olanların en az 4500 gün prim ödemiş olmaları; kadınların emeklilik yaşı olan 60'ın, 1 Ocak 2011 tarihinden itibaren 65 yaş sınırına ulaşınca kadar her yıl bir yıl artırılması şeklinde değişiklikler gerçekleştirilmiştir.⁵⁰ Dünya bankası ve IMF öncülüğünde gerçekleşen sosyal güvenlik reformu ekonomik kriz ile

⁴⁹ Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik, s.175

⁵⁰ DUMAN S. Ö., *Yunanistan'da Sınıf Mücadelelerinin Tarihi ve Sosyal Güvenlik Reformu Deneyimi*, Çalışma ve Toplum, 2012/4

birlikte Yunanistan’ da çalışanlar açısından etkisini ağır bir şekilde göstermiş emekli aylığına hak kazanma şartları ağırlaştırılmış ve emekli aylıklarında önemli kesintilere gidilmiştir.

1.7.2. Diğer Ülkelerde Sosyal Güvenlik Sistemi

1.7.2.1. Şili Sosyal Güvenlik Sistemi

Şili emeklilik sigortası uygulamaları ilk olarak 1924 yılında oluşturulmuştur. Döneminde Avrupa dışında uygulanan en kapsamlı programlardan biri olarak kabul görmüştür.⁵¹ Şili de aktif-pasif sigortalı oranının 1’in altına düşmesi Şili’yi sosyal güvenlikle radikal bir değişime yönelmiştir.1980’lerin başında bu ülkede başlayan reform dünya çapına yayılmış; Arjantin, Bolivya, Kolombiya, Macaristan, Kazakistan, Letonya, Peru, Polonya, İsveç ve Uruguay, Şili’yi izleyen ülkeler olmuşlardır. Şili sosyal güvenlik sisteminin uygulanması için bir model ülke olmuştur.⁵² Güney Amerika ülkelerinde sosyal güvenliğin özelleştirilmesinde başı çeken Şili’dir. 1981 yılında uygulanmaya başlanan sistemin finansmanına işveren ve devlet katılmamakta, finansman sigortalılarca gerçekleştirilmektedir. Sistemin esasını AFP adı verilen özel sigorta benzeri fon yönetim kuruluşları oluşturmaktadır.

Sigortalılar gelirlerinin en az %10’unu, en çok %20’sini bu fonlarda açtırdıkları hesaba yatırmakta ve dilediği AFP’yi seçebilmektedirler. Sigortalı dilerse %10’un üzerinde prim ödeyerek (en az 20 yıl prim ödeme şartı ile) emeklilik yaşını 55’e kadar düşürebilmekte, getirisini beğenmediği AFP’yi değiştirebilmektedir. AFP’ler, devletin sıkı bir denetimi altında faaliyet göstermekte, topladıkları fonların en az

⁵¹ ERGENEKON Ç., *Özel Emeklilik Fonları*, İ.M.K.B. Yayınları, İstanbul, 1998, s.81.

⁵² KAPAR R. “*Şili Sosyal Güvenlik Sisteminde Sağlık ve Emeklilik Sigortalarında Yaşanan Değişimler*”, DEÜ SBE Dergisi, S:1, 1999.

%50'sini enflasyona endeksli devlet tahvillerine, kalan %50'sini ise devletin onayladığı listede yer alan sermaye piyasası enstrümanlarına yatırmak zorundadırlar.⁵³ Bireysel emeklilik fonlarına dayanan sistem ilk yıllarda sürdürülebilir olmakla birlikte daha sonra ortaya çıkan krizlerde olumsuz etkilenmiştir.

Şili Sosyal Güvenlik Sisteminde kadınlar 60, erkekler 65 yaşında emekliliğe hak kazanmaktadır. Emekliliğe hak kazananlar yıllık emekli maaşı alma veya sistemden çıkarak toplu ödeme almaya da iki seçeneğin karışımı arasında seçim yapabilmektedir. Enflasyona karşı korunan emekli maaşının miktarını, bireylerin katkı miktarları ve söz konusu katkıların getirileri ile yönetim ücretlerinin miktarı belirlemektedir.⁵⁴

1.7.2.2. ABD Sosyal Güvenlik Sistemi

Sosyal güvenlik kavramı ilk olarak 1935 tarihli Amerikan Sosyal Güvenlik Kanununda yer almıştır. Günümüzde ABD sosyal güvenlik sisteminin büyük bir kısmını oluşturan “Yaşlılık, Ölüm ve Maluliyet Sigortası” devlete bağlı Sosyal Güvenlik İdaresi tarafından yönetilmektedir. ABD’de emeklilik sistemi, kamu sosyal emeklilik sistemi ve özel emeklilik sisteminden oluşmaktadır. Kamu sosyal emeklilik sistemi, rezerv fon destekli dağıtım esasına göre işlemektedir ve devlet tarafından yönetilmektedir. Bu sistem bütün çalışanları ilgilendirmekte ve mesleki emeklilik programlarından daha çok Amerikalı emeklilere emekli maaşı vermektedir.⁵⁵

⁵³ <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/1mak985.pdf>

⁵⁴ UŞUN E. , *Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri* (1.Baskı), Ankara, Maliye ve Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları. , 2004,

⁵⁵ <http://sigortabireyselemlilik.blogspot.com/2011/11/dunyada-bireysel-emeklilik-sistemi.html>

Amerika’ da yaşlılık, malullük ve ölüm sigortası için, sigortalılar ve işverenleri, her yıl ücretlerdeki değişmeye bağlı olarak otomatik olarak ayarlanan prime esas kazançlardan belirli bir limiti aşmamak üzere eşit oranlarda olmak üzere toplam % 12.4 oranında prim ödemektedirler. Bağımsız çalışanlar aynı oranda ve primleri tamamen kendileri karşılamaktadırlar. Emeklilik yaşı esasen 65 olup, 2027 yılına kadar kademeli olarak 67 ye yükseltilecektir. Sistem 62 yaşında erken emeklilik, 70 yaşında da geciktirilmiş emeklilik imkanı tanımaktadır. Eğer emeklilik ve malullük aylığı gelirleri, belirli seviyenin altında ise diğer gelirleri ve ailevi şartları dikkate alarak tamamlayıcı aylık ödemesi de yapılmaktadır. Aylıklar, en düşük gelir sahibi olduğu 5 yıl hariç tutularak, bütün sigortalılık süresince prime esas ortalama kazançları ve enflasyon oranı esas alınarak endeksleme yoluyla hesaplanmaktadır.⁵⁶

1.7.3. Sosyal Güvenlik Reformu Öncesi OECD Ülkelerinin Emeklilik Sistemlerinin Karşılaştırılması

Son yıllarda birçok ülkelerde yapılan emeklilik reformlarının ana nedeni, yaşlanan nüfusla bağlantılı olarak, sistemin finansal açıdan sürdürülebilirliğine ilişkin endişelerdir. Bununla birlikte, emeklilik sisteminde reform yapmak, oldukça zor ve kamuoyundan gelen baskılar nedeniyle genellikle geciktirilen bir iştir. Bu nedenle bazı ülkeler, emeklilik şartlarını zorlaştırarak işçilerin kazanımlarını azaltan kolay çözümlerin yerine; genç işgücü göçü, çalışan kadın sayısının artırılması ve verimliliğin artırılması gibi tedbirler almayı tercih etmektedir.

OECD, tüm bu hususları dikkate alarak, ülkeler arası karşılaştırma yapmak üzere yeni bir çalışma yapmıştır. İkame oranı, emeklilik politikaları analizinde en çok

⁵⁶ ALPER Y. , *ABD Sosyal Güvenlik Sistemi bir model olabilir mi?*, Çimento İşveren, Mart-Nisan 2008, s.10

kullanılan göstergelerden birisidir. Bu gösterge, emeklilik kazanımlarını, hayat boyunca alınan bireysel gelirlerin ortalamasının bir oranı olarak ölçer ve sistemin, emekli olan bir çalışanın kişisel yaşam düzeyini ne kadar koruduğunu gösterir. Diğer bir anlatımla ikame oranı, bağlanan emekli aylığının, çalışma hayatı boyunca alınan ücretlerin belli bir yöntem ile bugüne uyarlanması sonucu hesaplanan kişisel ortalama aylığa oranıdır.

İkame oranı, brüt ve net olarak iki farklı oran şeklinde hesaplanmaktadır. Hem brüt, hem de net ikame oranlarında üye ülkeler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Üye ülkeler içinde, en yüksek brüt ikame oranına, %102 ile Lüksemburg sahip bulunmaktadır. Bu oran, brüt emeklilik ücretinin, emeklilik öncesi brüt ücretten daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Türkiye ise %87 oranı ile ikinci sırada yer almaktadır. Brüt ikame oranı %75'i geçen diğer ülkeler ise şunlardır: Yunanistan, İspanya, İtalya, Avusturya ve Macaristan. Buna karşın, sadece temel emeklilik hizmeti sunan ve ücretle ilişkili zorunlu bir emeklilik programı olmayan İrlanda, %31 ile en düşük brüt ikame oranına sahip ülkedir.⁵⁷ Diğer taraftan, brüt ikame oranları ile net ikame oranları arasında, farklı vergi düzenlemeleri nedeniyle önemli farklılık olabilmektedir. Gelir vergisi ve sosyal güvenlik kesintileri çıkarılarak bulunan net ikame oranının en yüksek olduğu ülke yine Lüksemburg'dur.

Düşük ücretli çalışanların emeklilik açısından durumunu daha iyi değerlendirebilmek ve sistem içinde ne kadar korunduklarını anlayabilmek için, ikame oranından başka bir göstergeye daha, yani nispi emeklilik geliri düzeyine ihtiyaç vardır. Bu gösterge, kişisel emeklilik ücretlerini, ikame oranındakinden farklı olarak, hayat boyu bireysel ücretlerin ortalaması yerine, ekonominin tümündeki

⁵⁷ OECD (2005), Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries, OECD, Paris

ortalama ücretlerin bir oranı olarak ölçer. Diğer bir deyişle, nispi emeklilik geliri düzeyi, emeklilik kazanımlarının sosyal uygunluğunun bir ölçüsüdür ve bir emeklinin, ülkedeki ortalama çalışan kazancına kıyasla ne kadar emekli ücreti aldığını gösterir. İkame oranı yüksek olmakla birlikte, düşük ücret grubunda yer alan bir çalışanın, emekli olunca, ekonomi genelindeki ortalama ücret düzeyine göre hala düşük bir emeklilik ücreti alması olağandır. Nitekim OECD’de düşük ücretliler için hesaplanan net ikame oranı, ortalama olarak %84 olmasına karşın, Türkiye’de bu oran %50 düzeyinde bulunmaktadır.⁵⁸

Konuya, emeklilere verilen taahhütlerin ne kadar yeterli olduğunun yanı sıra, bu taahhütlerin aynı zamanda ödenebilir olup olmadığı açısından bakıldığında, bu soruya yanıt bulabilmek için “emeklilik serveti” adı verilen bir başka göstergeye ihtiyaç duyulmaktadır. Emeklilik serveti hesabı; emekli aylığı ödeme düzeyini, ödemeye hak kazanılan yaşı, yaşam beklentisini ve emekli ücretlerindeki artışın neye endekslediğini dikkate almaktadır.⁵⁹

Türkiye’de ikame oranın, net ikame oranın ve emeklilik serveti adı verilen göstergelerin yüksek olması 2000 yılından önce emekli olma şartlarının diğer OECD ülkelerine göre düşük olmasından, aylık bağlama oran ve güncelleme katsayılarının ise yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca ikame oranı Türkiye’de yüksek olsa da ücretlerin düşük olmasından dolayı da bağlanan aylıkların tutarı diğer ülkelere göre düşüktür. Bu durum ikame oranı, net ikame oranı ve emeklilik serveti hesabının ülkeler arasında emeklilik aylıklarının refah düzeyini belirlemede yeterli olmadığı göstermektedir.

⁵⁸ <http://www.mfa.gov.tr/oecd-ulkelerinde-emeklilik-sistemlerinin-karsilastirmasi.tr.mfa>

⁵⁹ <http://www.mfa.gov.tr/oecd-ulkelerinde-emeklilik-sistemlerinin-karsilastirmasi.tr.mfa>

1.7.4. Sosyal Güvenlik Reformları ve Ekonomik Kriz Sonrası Dünya da Emeklilik Sistemi

Dünya genelinde, 1980 sonrasında, toplumdan bireye, vasıfsızlıktan kalifiye olmaya yönelik bir süreç başlamıştır. Zaman içerisinde aile desteği giderek azalmıştır. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkeler için, yapısal bir dönüşümün gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu alanda parametrik ve yapısal reformlar olmak üzere iki tür reform anlayışı geçerli olmuştur: parametrik reformlarda daha çok prim oranlarının ve kapsamın artırılması, emeklilik ödemelerinin azaltılması, emeklilik yaşının yükseltilmesi gibi kurallar benimsenirken, yapısal reformlarda ise, sistemlerin finansmanında fonlamanın artırılması, maaşa endeksli ödemelerden sabit oranlı ödemelere doğru bir gidiş, tamamlayıcı programların artırılması ve zorunluluk ilkesinin getirilmesi gibi uygulamaların tercih edildiği görülmektedir.⁶⁰ 1994 yılındaki dünya bankası raporundan itibaren zaten dönüştürülmüş olan emeklilik sistemlerinde, 2007-2008 mali kriz sonrası OECD ülkelerinin çoğunun ekonomisinde ve kamu maliyesinde bozulmalar nedeniyle uluslararası kuruluşların baskısı altında yeni reformlar yapılmıştır. Bu reformlardaki en belirgin değişiklik, OECD ülkelerinin yarısından çoğunda benimsenen emeklilik yaşının yükseltilmesi olmuştur. 2012 yılında yayınlanan rapora göre OECD ülkelerinin yarısında net ikame oranı %50'den az olduğu görülmekte olup bu ülkelerin 13'ünde, özel emeklilikler zorunludur. Yasalar veya sosyal sözleşmeler tüm işçilerin bu özel emeklilik planlarına katılmalarını gerektirmektedir. Sonuç olarak, toplam emeklilik gelirleri

⁶⁰ İZGİ B. B., *Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Dünyadaki Gelişimi, Tasarruflar Üzerindeki Etkileri ve Türkiye'de Durum*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s.59

(söz konusu özel emeklilik planları dahil) OECD ülkelerinde ortalama olarak %69 civarında bir net ikame oranı sağlamaktadır.⁶¹ 2012 yılındaki OECD verilerine baktığımız zaman ikame oranlarının önemli miktarda düştüğü görülmektedir.

1994 yılında yayınlanan dünya bankası raporundan sonra sosyal güvenlik sistemindeki reformlar hızlanmış ve dünyada birçok ülkede sosyal güvenlik sistemlerinde özelleştirme yoluna gidildiği ve bireysel emeklilik sistemlerinin yaygınlaştığı görülmüştür. Yukarıda verilen ülkelerde de görüldüğü gibi her ülkede benzer reformlar yapılmış emekli olma şartları zorlaştırılmış, sosyal güvenlik sigorta primleri artırılmış ve çalışanlara ekstra maliyet yükleyen bireysel emeklilik sistemleri yaygınlaştırılmıştır. Nüfus içindeki yaşlı oranının artması, bunun sonucu olarak sağlık harcamaları ve emeklilik aylıklarına aktarılan ödeneklerdeki artış nedeniyle finansman açıkları ortaya çıkmış, bu açıklar sosyal güvenlik reformlarıyla çalışanlara yüklenmiştir. Bu durum bugünün ve yarının işçileri emekli olmak için daha uzun bir süre çalışmak zorunda kalacağını ve devletten daha az emekli aylığı alacağını göstermektedir.

1.8. YAŞLILIK SİGORTASINI ETKİLEYEN UNSURLAR

1.8.1. Sigortalılık Statüsü

1.8.1.1. 5510 Sayılı Kanun’ dan Önce Sigortalılık Statüsü

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu öncesi, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olan kişiler çalışma şekline göre farklı kanunlara tabi olmuşlardır. Hizmet akdine tabi çalışan sigortalılar 506 sayılı Sosyal

⁶¹ OECD (2012), *OECD Pensions Outlook 2012*, OECD Publishing,doi: 10.1787/9789264169401-en

Sigortalar Kanunu kapsamında, kendi nam ve hesabına çalışan esnaf ve sanatkârlar ve diğer bağımsız çalışanlar 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu kapsamında, bir hizmet akdine tabi olarak tarımda çalışan sigortalılar 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında, kendi nam ve hesabına tarımda çalışan sigortalılar 2926 sayılı Tarımda Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında, kamu kurum ve kuruluşlarında memur olarak çalışanlar 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu kapsamında, sigortalı sayılmıştır.⁶² Her bir kanun kendi malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından faydalanma şartları getirmiştir.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunun 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe girmesi ile birlikte bahse konu olan kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak 5510 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce sigortalılığı başlayan sigortalıların yaşlılık sigortasına hak kazanma şartları ilk defa sigortalı oldukları mülga kanunlara göre belirlenmiş olduğundan sigortalıların kazanılmış hakları korunmuştur.

1.8.1.2. 5510 Sayılı Kanun’a göre Sigortalılık Statüsü

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunun dördüncü maddesinde sigortalı sayılanlar ifade edilmiş ve sigortalılık açısından üçlü bir ayırım yapılmıştır.

5510 sayılı kanun 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalılar kapsamında; hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar, işçi sendikaları ve konfederasyonları ile sendika şubelerinin

⁶² GÜLGEÇ F., *Sosyal Güvenlik Reformu*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, 2011, s.9

başkanlıkları ve yönetim kurullarına seçilenler, bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan; film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünürler ve yazarlar, müttekabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğunda olanlar hariç olmak üzere, yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanlar, 2/7/1941 tarihli ve 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanuna göre çalıştırılanlar, 24/4/1930 tarihli ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununda belirtilen umumî kadınlar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda usta öğretici olarak çalıştırılanlar, kamu idarelerinde ders ücreti karşılığı görev verilenler ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4. maddesinin (c) bendi kapsamında çalıştırılanlar sayılmıştır.

5510 sayılı kanun 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sigortalılar kapsamında; muhtarlar ile ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usûlde gelir vergisi mükellefi olanlar, gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlar, anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları, tarımsal faaliyette bulunanlar, 10/7/1953 tarihli ve 6132 sayılı At Yarışları Hakkında Kanuna tabi jokey ve antrenörler sayılmıştır.

5510 sayılı kanun 4. maddesinin birinci fıkrasının (c) kapsamındaki sigortalılar kapsamında; 5510 sayılı kanunun 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine tabi olmayanlardan, kadro ve pozisyonlarda sürekli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar, 5510 sayılı

kanunun 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine tabi olmayanlardan, sözleşmeli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 86 ncı maddesi uyarınca açıktan vekil atananlar, kuruluş ve personel kanunları veya diğer kanunlar gereğince seçimle veya atama yoluyla kamu idarelerinde göreve gelenlerden; bu görevleri sebebiyle kendilerine ilgili kanunlarında Devlet memurları gibi emeklilik hakkı tanınmış olanlardan hizmet akdi ile çalışmayanlar, Başbakan, bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, belediye başkanları, il encümeninin seçimle gelen üyeleri, Birinci fıkranın (c) bendi kapsamında iken, bu kapsamdaki kişilerin kurduğu sendikalar ve konfederasyonları ile sendika şubelerinin başkanlıkları ve yönetim kurullarına seçilenlerden aylıksız izne ayrılanlar, Harp okulları ile fakülte ve yüksek okullarda, Türk Silahlı Kuvvetleri hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askerî öğrenci olanlar ile astsubay meslek yüksek okulları ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitime tâbi tutulan adaylar, Polis Akademisi ile fakülte ve yüksek okullarda, Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okumaya devam eden öğrenciler sayılmıştır.

1.8.2. Sigortalılık Süresi

Sigortalılık süresi, sigortalının malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına bağlı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarih ile tahsis yapılması için yazılı istekte bulunduğu tarih, ölen sigortalılar için de ölüm tarihi arasında geçen süre olarak dikkate alınmaktadır. Bu sürenin tamamen çalışılarak ya da prim ödenerek geçirilmiş olması şart olmadığı gibi, bu sürenin başlangıç ve sonu arasında sigortalının aralıklı

ya da birden çok sigortalılık haline tabi çalışmasının, sigortalılık süresinin belirlenmesinde bir önemi bulunmamaktadır.”⁶³

Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının uygulanmasında dikkate alınacak sigortalılık süresinin başlangıcı; sigortalının, 5417, 6900, 506, 1479, 2925, 2926, 5434 sayılı kanunlar ile 506 sayılı Kanunun geçici 20 nci maddesi kapsamındaki sandıklara veya bu kanuna tabi olarak malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olarak ilk defa kapsama girdiği tarih olarak kabul edilecektir. Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri hükümleri saklıdır.

5510 sayılı kanunun uygulanmasında 18 yaşından önce malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi olanların sigortalılık süresi, 18 yaşını doldurdukları tarihte başlamış kabul edilmektedir. Bu tarihten önceki süreler için ödenen malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri, prim ödeme gün sayılarının hesabına dahil edilmektedir.⁶⁴

Aylık bağlama işlemlerinde dikkate alınan sigortalılık süreleri, sigortalılığın başlangıç tarihi ile sigortalının aylık bağlanması için yazılı istekte bulunduğu, aylık bağlanması için istekte bulunmayan sigortalılar için ise ölüm tarihi arasında geçen süredir. 5510 sayılı kanun 4. maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılar bakımından sigortalılık süresi; sigortalılığın başlangıç tarihi ile 5510 sayılı kanun 48. maddesine göre yetkili makamdan emekliye sevk onayının alınarak görevi ile ilişkisinin kesildiği ayın son günü arasında geçen süredir.

⁶³ ATAMAN Y. , *Tahsis mevzuatı ve İşlemleri*, Ankara: Ssk Yayınları, 2004, s. 136

⁶⁴ UĞUR M., *Sigortalılık Süresinin Belirlenmesi*, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 216 , Aralık 2010

1.8.1.1. Sigortalıların Borçlanabileceği Süreler

Hizmet borçlanması, sosyal sigorta kapsamı dışında kalan hizmetlerin ya da sigorta kapsamına girmesine rağmen çeşitli nedenlerle primi ödenmemiş çalışma sürelerinin; malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları açısından sigortalılık süresine eklenerek değerlendirilmesi olanağı olarak tanımlanabilir. Bu şekilde bir değerlendirme olanağı sağlanmasının nedeni, sosyal güvenlik haklarından yararlanamayacak durumda olanların sosyal güvenlik şemsiyesi altına girmelerini kolaylaştırmak ve böylece yararlananların kapsamını artırmaktır.”⁶⁵

5510 sayılı kanunda hizmet borçlanması 41. maddede belirtilmiştir. Sigortalılar ve sigortalının ölmesi halinde hak sahipleri; kanunları gereği verilen ücretsiz doğum ya da analık izni süreleri ile 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalı kadının, iki defaya mahsus olmak üzere doğum tarihinden sonra iki yıllık süreyi geçmemek kaydıyla hizmet akdine istinaden işyerinde çalışmaması ve çocuğunun yaşaması şartıyla talepte bulunulan süreleri, er veya erbaş olarak silâh altında veya yedek subay okulunda geçen süreleri, 5510 sayılı kanunun 4. maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında olanların, personel mevzuatına göre aylıksız izin süreleri, sigortalı olmaksızın doktora öğrenimi veya tıpta uzmanlık için yurt içinde veya yurt dışında geçirdikleri normal doktora veya uzmanlık öğrenim süreleri, sigortalı olmaksızın avukatlık stajını yapanların normal staj süreleri, sigortalı iken herhangi bir suçtan tutuklanan veya gözaltına alınanlardan bu suçtan dolayı beraat edenlerin tutuklulukta veya gözaltında geçen süreleri, grev ve lokavtta geçen süreleri, hekimlerin fahrî asistanlıkta geçen süreleri, seçim kanunları gereğince görevlerinden

⁶⁵ CİHAN O. , “*Türk Vatandaşlarının Yurtdışında Geçen Sürelerinin Borçlanması Ve Türkiye’deki Emeklilik Hakları*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.5

istifa edenlerin, istifa ettikleri tarih ile seçimin yapıldığı tarihi takip eden ay başına kadar açıkta geçirdikleri süreleri, bu bendin yürürlüğe girdiği tarihten sonraki sürelerle ilişkin olmak üzere, 4857 sayılı kanuna göre kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışan sigortalıların, kısmi süreli çalıştıkları aylara ait eksik süreleri borçlanma imkanları vardır.

İlgili madde kapsamında yapılan borçlanmalarda kanuna göre tespit edilen sigortalılığın başlangıç tarihinden önceki süreler için borçlandırılma halinde, sigortalılığın başlangıç tarihi, borçlandırılan gün sayısı kadar geriye gider. Sigortalılık başlangıç tarihinden sonraki süreler için yapılan borçlandırılmada ise, başlangıç tarihi değişmez, sadece sigortalının prim ödeme gün sayısını artırır.

a) Doğum Borçlanması

Dünyada ve Türkiye’de kadınların sosyal ve fiziki şartları göz önüne alınarak pozitif ayrımcılık uygulamaları gün geçtikçe her alanda yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Nitekim Türkiye’de de sosyal güvenlik reformuyla kadınların doğum sebebiyle uğradığı sosyal güvenlik kaybının telafi edilmesine yönelik doğum borçlanması hakkı getirilmiştir.⁶⁶ Doğum borçlanması belirli şartların oluşması sonucu belirli süreler ile yapılabilmektedir. Sosyal güvenlik reformu çerçevesinde kadınlara pozitif ayrımcılık yapılarak getirilen doğum borçlanması uygulaması sigorta gün sayısı eksik kadın sigortalılara fayda sağlamış daha erken emekli olmalarını sağlamıştır.⁶⁷ Doğum borçlanması 5510 Kanunla yürürlüğe girmiş ve yürürlüğe girdiği tarih olan 01.10.2008 tarihinden önceki olaylara da uygulanacağı

⁶⁶ KURT A. , *Son Düzenlemeler Işığında 5510 Sayılı Kanunda Doğum Borçlanması*, Yaklaşım Dergisi, Aralık 2010, Sayı: 216

⁶⁷ BİLGİN Ç., *Doğum Borçlanması Ve Önemli Hatırlatmalar*, Yaklaşım Dergisi, Ekim 2011, Sayı: 226

belirtilmediği için ilk başta bu tarihten önceki doğumlara uygulanmamıştır. Ancak Yargıtay 10. Hukuk dairesince, 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce meydana gelmiş doğum olaylarına da uygulanacağına karar verilmiştir.⁶⁸

Doğum borçlanması olarak bilinen, doğuma dayalı hizmet borçlanması, Türkiye’de ilk defa sosyal güvenlik reformu olarak adlandırılan 5510 sayılı Yasa ile getirilen bir uygulamadır. Kanuna göre 4/1-a kapsamında (SSK) tescili bulunan ve adına kısa veya uzun vadeli sigorta kollarından prim bildirimi yapılan, SSK girişinden sonraki dönemlerde doğum yapan, doğumdan sonra çalışmayan, borçlanılacak dönemde 4/1-b (Bağ-Kur) veya 4/1-c (Emekli Sandığı) kapsamında sigortalı olmayan kadınlar, bir çocuk için 2 yıl, iki çocuk için 4 yıllık süreyi borçlanabilmektedirler. 4/1- a kapsamında tescil edildikten ve adına prim bildirildikten sonra doğum yapılması temel şart olarak karşımıza çıkmaktadır. Şu anki uygulamalara ve yargı kararlarına göre 4/a kapsamında tescil edilmeden ve adına kısa ya da uzun vadeli sigortalardan prim bildirilmeden önceki doğumların borçlanması imkanı bulunmamaktadır. ⁶⁹ Yargıtay, doğum borçlanmasını yapabilmek için doğum nedeniyle işten ayrılmış olmayı veya borçlanma talep tarihinde sigortalı olmayı gerekli görmemekle birlikte, doğumun sigortalı olarak tescil edildikten sonra gerçekleşmiş olmasını aramaktadır.⁷⁰

Doğum yapan kadınların çalışma hayatından uzaklaştığı ve aktif çalışma yaşamına ara verdiği görülmektedir. Sosyal güvenlik reformu ile sigortalı kadının, iki defaya mahsus olmak üzere doğum tarihinden sonra iki yıllık süreyi geçmemek

⁶⁸ ÖZKARACA E. , *Doğum Borçlanması-Karar İncelemesi*, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Sayı:26,2010, s.505

⁶⁹ KELEŞ S. M. , *Doğum Borçlanması İle Erken Emekli Olunabilir Mi?*, Yaklaşım Dergisi, Mart 2011, Sayı: 219

⁷⁰ ÖZKARACA E. ,2010, s.521

kaydıyla hizmet akdine istinaden işyerinde çalışmaması ve çocuğunun yaşaması şartıyla talepte bulunulan sürelerini borçlanması mümkündür.⁷¹ Ancak söz konusu hizmet borçlanmasının sadece doğum yapan kadın sigortalıya tanınması, evlat edinme yoluyla çocuk sahibi olup çalıştığı işinden ayrılan kadın sigortalıya tanınmamış olması yasal bir eksiklik olarak görülmektedir.⁷² Bu durumda, doğum borçlanması yapabilmek için doğumdan önce 4/1-a bendi kapsamında sigortalı olarak tescil edilmiş olmak ve doğumun bu statüde iken gerçekleşmesi gerekli olup, mevcut düzenleme karşısında, doğum borçlanmasının sigortalılık başlangıcını geriye götürücü bir etkisi söz konusu olmayacak, sadece prim ödeme gün sayısını artırıcı etkisi olacaktır.⁷³

b) Askerlik Borçlanması

1111 sayılı Askerlik Kanunu gereğince, askerlik hizmetini er veya erbaş olarak ifa edenler askerlik sürelerinin tamamını veya bir kısmını, yedek subay olarak askerlik yapanlar ise yedek subay okulu devresini borçlanabilirler. Askerlik borçlanması, kişilerin askerlik vazifeleri nedeniyle çalışmaya ara vermeleri sebebiyle uzun vadeli sigorta kolları açısından aleyhlerine ortaya çıkan durumların bertaraf edilmesi açısından önemli bir uygulamadır. Nitekim bazı durumlarda diğer şartlar sağlansa bile sigortalılık süresi şartı sağlanamadığı için uzun vadeli sigorta kollarından sağlanan haklardan faydalanılamamaktadır. Genel itibariyle askerlik

⁷¹ KURT R. , *5510 Sayılı Kanun' da Doğum Borçlanması*, Kasım 2008, Sayı: 191

⁷² BAŞARAN S. , *Doğum Borçlanması, Yaklaşım Dergisi* , Nisan 2009, Sayı: 196

⁷³ ÖZKARACA E. ,2010, s.524

borçlanmasında borcun tamamının ya da bir kısmının bir ay içinde ödenmesi halinde, ödenen miktara karşılık gelen süre sigortalılık süresi olarak değerlendirilmektedir.⁷⁴

Türkiye’de askerlik borçlanması mevcut sosyal güvenlik düzeninde farklı çalışan grupları için farklı şartlara tabiydi. İşte bu sebeple 5510 sayılı kanun ile yapılan reform sonrası söz konusu farklılıklar giderilmiş ve yeni oluşturulan sistemde söz konusu farklılıkların çalışan gruplar arasında eşitliğin korunması düşüncesiyle olabildiğince sınırlanması ve diğer konularda olduğu gibi askerlik borçlanmasının da objektif nedenlerle açıklanabilen istisnalar dışında ortak esaslara bağlanması hedeflenmiştir.⁷⁵

c) Yurt Dışı Borçlanması

Vatandaşlarımızın Türkiye’de herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi çalışması varken veya hiç çalışması yokken yurt dışına gitmeleri durumunda bu ülkelerde geçen çalışma sürelerinin emeklilikte değerlendirilmesi konusunda o ülke ile Türkiye arasında sosyal güvenlik sözleşmesi yapıp yapılmadığı önem arz etmektedir. Türkiye ile sosyal güvenlik sözleşmesi yapılan ülkelerde geçen çalışma süreleri yurtiçinde geçen çalışma süreleri ile birleştirilerek taraflarına kısmi aylık bağlanabilmektedir. Hatta bağlanan bu kısmi aylıklar yurt dışında geçen süreler borçlandırılmak suretiyle tam aylığa da çevrilebilmektedir.

İlgililere borçlandıkları yurt dışı hizmet süreleri esas alınarak aylık bağlanabilmesi için;

⁷⁴ BULUT M. , *Sosyal Güvenlikte Askerlik Borçlanmasının Usul ve Esasları*, Yaklaşım Dergisi, Kasım 2009 , Sayı: 203

⁷⁵ YILDIZ R. , *Sosyal Güvenlik Reform Sonrası Yeni Dönemde Askerlik Borçlanması*, Yaklaşım Dergisi, Şubat 2009, Sayı: 194

1. Yurda kesin dönülmüş olması,
2. Tahakkuk ettirilen döviz borcunun tamamının ödenmiş olması,
3. Döviz borcunun tamamının ödenmesinden sonra yazılı istekte bulunulması,

şarttır. Bu şartları yerine getirenlerden aylığa hak kazananlara, yazılı istek tarihini takip eden aybaşından itibaren başlatılmak üzere aylık bağlanmaktadır.⁷⁶

3201 Sayılı kanuna göre yurt dışı hizmet borçlanmasıyla yararlanarak aylık bağlananlar 5510 sayılı kanunun 4-1/a, b sigortalı kapsamında çalışmaları halinde sosyal güvenlik destek primine tabi olarak çalışmaları durumunda bunların aylıkları kesilmektedir. Bu nedenle aylığın başlayacağı tarih itibariyle sigortalılığına esas işinden ayrılmayan ya da faaliyetini sona erdirmeyenlere aylık bağlanmayacağı gibi, aylık bağlandıktan sonra sigortalılığa esas bir işte çalışmaya ya da faaliyete başlayanların aylıklarının çalışmaya veya faaliyete başladıkları tarih itibariyle kesilecektir. Yalnız aylık bağlandıktan sonra tarımsal faaliyetine devam edenler aylıklarının sosyal güvenlik destek primine tabi tutulmaksızın ödenmesine devam edilecektir.⁷⁷

1.8.1.2. Sigortalılık Sürelerine Eklenen Süreler

a) Fiilî hizmet süresi zammı

Sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısını etkileyen hallerden biride fiili hizmet süresi zammıdır. Kanun koyucu, bazı yıpratıcı işlerde çalışanların fiili hizmet sürelerinin, eklenecek itibar hizmet süreleri ile artırılmasını öngörmüş, böylece

⁷⁶ ŞİMŞEK A., *Yurt Dışı Borçlanması İle Emeklilik Ve Yeniden Çalışma*, Yaklaşım Dergisi, Ekim 2010, sayı: 214,

⁷⁷ ÖZTÜRK E. , *Yurt Dışı Borçlanmasında Son Durum*, Yaklaşım Dergisi, Mart 2010, Sayı:207

bunların daha erken yaşlılık aylığına hak kazanmalarına olanak sağlamak istemiştir.⁷⁸ 5510 sayılı kanunun 40. maddesinde belirtilen işyerlerinde ve işlerde 5510 sayılı kanunun 4. maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentleri kapsamında çalışan sigortalıların prim ödeme gün sayılarına, bu işyerlerinde ve işlerde geçen çalışma sürelerinin her 360 günü için karşılarında gösterilen gün sayıları, fiilî hizmet süresi zammı olarak eklenir. 360 günden eksik sürelerle ait fiilî hizmet süresi zammı, 360 gün için eklenen fiilî hizmet süresi ile orantılı olarak belirlenir. Çalışmanın fiili hizmet süresi zammı kapsamında değerlendirilebilmesi için, subay, yedek subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaşlar ve sözleşmeli erbaş ve erler ile, asaleti onaylanmış olmak şartıyla adaylıkta geçirilen süreler dahil polis memuru, başpolis memuru ve kıdemli başpolis memuru, komiser yardımcısı, komiser, baş komiser, emniyet amiri, emniyet müdürleri ile bu ve daha yukarı maaş ve derecelerdeki emniyet mensupları, Milli İstihbarat Teşkilâtı mensupları hariç sigortalının kapsamdaki işyerleri ile birlikte belirtilen işlerde fiilen çalışması ve söz konusu işlerin risklerine maruz kalması şarttır.

Hesaplanan fiilî hizmet süresi zammı, yukarıda sayılan askeri, emniyet ve Milli İstihbarat Teşkilat mensupları sigortalılar için sekiz, diğer sigortalılar için beş yılı geçmemek üzere uzun vadeli sigorta kolları uygulamasında prim ödeme gün sayısına eklenir. Bu sürelerin, üç yılı geçmemek üzere; yasama organı üyeleri ile dışarıdan atanan bakanlar için tamamı diğerleri için yarısı emeklilik yaş hadlerinden indirilir. Maden ocakları (elementer cıva bulunduğu saptanan cıva maden ocakları hariç), kanalizasyon ve tünel yapımı gibi yer altında yapılan işlerde çalışan sigortalılar için bu fıkradaki süre sınırı uygulanmaz.

⁷⁸ GÜZEL A., OKUR A.R., CANİKLİOĞLU N., 2012, s. 619

Yukarıdaki fıkrada belirtilen yaş haddi indiriminden yararlanabilmek için ölüm ve malûliyet halleri ile yasama organı üyeleri ile dışarıdan atanan bakanlar hariç maden ocakları (elementer cıva bulunduğu saptanan cıva maden ocakları hariç), kanalizasyon ve tünel yapımı gibi yer altında yapılan işlerde çalışan sigortalıların en az 1800 gün, diğer sıralarda yer alan sigortalıların ise en az 3600 gün belirtilen işyeri ve işlerde çalışmış olmaları şarttır.⁷⁹

b) İtibari Hizmet Süresi

İtibarî hizmet süresi, 5510 sayılı kanuna göre bağlanacak aylıklar ve yapılacak toptan ödemelerin hesabında dikkate alınan ancak hiçbir şekilde bu kanunla tanınan hakları kazanma bakımından gerekli prim ödeme gün sayısı, yaş ve emeklilik ikramiyesini hesabında nazara alınmayan süredir. Bir başka deyişle itibari hizmet süresi aylığa hak kazanmak için gerekli prim ödeme gün sayısı ve yaş bakımından dikkate alınmaz. Bu sürelerden yararlanabilmek için öncelikle genel hükümlere göre aylığa ya da toptan ödemeye hak kazanmak için gerekli şartların yerine getirilmesi gerekir.⁸⁰

1.8.2.3. Prim Ödeme Gün Sayısı

Mülga sosyal güvenlik kanunları gibi 5510 sayılı kanun da malullük, yaşlılık ve ölüm aylıklarına hak kazanmada belli bir prim ödeme gün sayısını şart olarak aramaktadır. Prim ödeme gün sayısı; malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olarak geçen sürelerle ait gün sayısını ifade eder. Sigortalıların günlük kazançlarının hesabında esas tutulan gün sayıları, prim ödeme gün sayılarını gösterir. Primlerin

⁷⁹ GÜZEL A., OKUR A.R., CANİKLİOĞLU N., 2012, s.626

⁸⁰ GÜZEL A., OKUR A.R., CANİKLİOĞLU N., 2012, s. 627

hesabına esas tutulan günlük kazanç sigortalının bir ay içinde prime esas tutulan kazancının otuzda biridir. Tam çalışılan veya prim ödenen aylardaki prim ödeme gün sayısı, ayın 28, 30 veya 31 gün olmasına bakılmaksızın 30 gün kabul edilmektedir.

Sigortalıların prim ödeme gün sayılarını; zorunlu, isteğe bağlı sigorta, borçlanma, ihya edilen, birleştirilen, devir sandıklarına tabi geçen hizmetlere ait gün sayıları ile maden yeraltında geçen hizmetlerin 1/4 ü, fiili hizmet süresi zammı ve malul çocuğu bulunan kadın sigortalıların çalışmalarının 1/4 ü oluşturmaktadır.”⁸¹

1.8.2.4. Yaş

Yaşlılık ve ölüm sigortalarından aylık bağlanmasına ilişkin haklardan yararlanmak için kanunda yer alan şartlardan biri de yaş olup, 5510 sayılı kanunun 57 nci maddesine göre; malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına ilişkin yaş ile ilgili hükümlerin uygulanmasında, sigortalıların ve hak sahibi çocuklarının, 2/6/1949 tarihli ve 5417 sayılı kanun ve 4/2/1957 tarihli ve 6900 sayılı kanun ile 17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı, 2/9/1971 tarihli ve 1479 sayılı, 17/10/1983 tarihli ve 2925 sayılı, bu kanunla 17/10/1983 tarihli ve 2926 sayılı ve 8/6/1949 tarihli ve 5434 sayılı kanunlara, 17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı kanunun geçici 20 nci maddesine tâbi sandıklara veya bu kanuna göre ilk defa malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi olduğu tarihte, nüfus kütüğünde kayıtlı bulunan doğum tarihleri, sigortalının bu kanuna göre ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonra doğan çocuklarının ise nüfus kütüğüne ilk olarak yazılan doğum tarihleri esas alınacağı, nüfus kayıtlarında doğum ay ve günleri yazılı olmayanlar 1 Temmuz’da, doğum ayı yazılı olup da günü yazılı olmayanlar o ayın birinde doğmuş sayılacağı belirtilmiştir.

⁸¹ ŞİMŞEK N. , *Ssk ve Bağ-kur’da Emeklilik*, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 37.

Diğer taraftan, nüfus kütüğünde ilk defa kayıtlı olan doğum tarihinin; nüfus kütüğünün yenilenmesi sırasında, yeni kütük kayıtlarına, nüfus kütüklerinin naklinde, yeni nüfus idaresi kayıtlarına, Türk vatandaşlığına geçenlerin Türkiye'deki nüfus idaresi kayıtlarına, hatalı işlenmiş olması nedeniyle yapılan düzeltmelerin, sigortalıların iradesi dışında nüfus idaresince yapılan maddi hataların giderilmesi amacını taşıması nedeniyle düzeltilmesi halinde, bu hususların belgelenmesi veya mahkeme kararında belirtilmiş olması halinde söz konusu kayıt düzeltmelerinde, düzeltilen yeni kayıt esas alınabilmektedir. Ayrıca, yargı kararında açıkça, yapılan yaş düzeltmesinin emeklilik işlemlerinde dikkate alınması yönünde hüküm bulunması halinde de yapılan düzeltmeler dikkate alınmaktadır.⁸²

⁸² CEYLAN C., “*Tahsis İşlemlerinde Hangi Doğum Tarihi Esas Alınır?*”, Yaklaşım Dergisi, sayı 221, Mayıs 2011

BÖLÜM 2

SOSYAL GÜVENLİK REFORMUNUN YAŞLILIK AYLIĞINA ETKİSİ, BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE OYAK MODELİ

2.1. SOSYAL GÜVENLİK REFORMUNUN NEDENLERİ

Bakanlığa göre, sigorta hak ve yükümlülükleri bakımından norm ve standart birliğini sağlamak, tüm vatandaşlarımıza eşit ve adil hizmet sunulmasını sağlayacak genel sağlık sigortası rejimini oluşturmak, yoksulluğa karşı daha etkin koruma sağlamak suretiyle adil, kolay erişilebilir mali açıdan sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemine ulaşabilmek reformun temel amaçları arasında yer almaktadır.⁸³ Reform, kapalı kapılar ardında, sendikalar, sağlık meslek örgütleri ve bilim dünyası bir kenara bırakılarak bir oldubitti olarak hazırlanmıştır. Reform önerisini temel metnini hazırlayan kurula SSK adına üç teknisyen katılırken, Hazine ve Merkez Bankası adına dört teknisyen katılmıştır. Hazine ve Merkez Bankası teknisyenlerin ağırlıkta olması bile tek başına reformun önceliklerini göstermesi açısından yeterlidir.⁸⁴

2.1.1. Nüfus Yapısındaki Değişim

Mevcut sosyal güvenlik sistemlerinin mali açıdan uzun dönemde sürdürülebilir olup olmadığını belirleyen en önemli değişkenlerden biri, nüfusun yaş gruplarına göre dağılımıdır. Türkiye şu anda genç bir nüfus yapısına sahiptir. Ne var ki geleceğe

⁸³ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, , Sosyal Güvenlik Reformu, Mart 2008,s.8

⁸⁴ ÇELİK A. , *Sosyal Güvenlik 'Reform' unun Gerekçeleri ve Gerçekler*, Tes-İş Dergisi, Kasım 2006, s.53

ilişkin projeksiyonlar, nüfusun hızla yaşlanacağını ortaya koymaktadır. Genç bir nüfus yapısına sahip olan Türkiye'nin nüfusu hızla yaşlanma sürecine girecek, bugün %8 olan yaşlı bağımlılık oranı 2050 yılında %29'a, 2035 yılında 60 yaş ve üstü vatandaşların sayısı 16.756 bine ya da nüfusun %18'ine ulaşacağı öngörülmektedir.⁸⁵ Nüfusun hızla yaşlanması sosyal güvenlik sisteminin bir yandan gelirlerinin azalması diğer yandan da giderlerinin artması sonucunu doğuracaktır.⁸⁶ Nüfusun hızla yaşlanmasıyla da daha uzun süre emekli aylığı ödemeleri yapılacak, bu durumdan finansman yapısı olumsuz etkilenecektir. Emeklilik yaş şartı artırılarak nüfusun hızla yaşlanmasından kaynaklanan finansman sorununun giderilmesi amaçlanmıştır.

2.1.2. Erken Emeklilik

Erken emeklilik, finansman dengesini bozan en önemli nedenlerden biridir. SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'na tabi sigortalılarda ilk başta emeklilik yaş şartı aranmamış, daha sonra kademeli olarak yaş şartı getirilmiştir. Ancak halen SSK' ya tabi sigortalılar 50 yaşında emeklilik hakkını elde edebilmektedirler. Sosyal güvenlik reformundan önce OECD ülkeleri arasındaki karşılaştırmalara göre, Türkiye en uzun süre emekli maaşı ödeyen ülkeler arasında yer almaktadır. Bu durum sosyal güvenlik kurumlarının en önemli finansman sorununu oluşturmaktadır. Sigortalı çok az prim ödeyerek erken yaşta emekli olmakta ve uzun süre emekli aylığına hak kazanabilmektedir. Ancak Avrupa ülkeleriyle karşılaştırdığımız da, çalışma hayatında ki şartların zor ve çalışma sürelerinin çok uzun olduğu görülmektedir. Türkiye, genç bir nüfusa ve istihdamından daha genç ve daha eğitilmiş işsiz ve işbaşı yapmaya hazır bir nüfusa sahiptir. Türkiye'de işgücü piyasasına erken giren, gelişmiş

⁸⁵ GÜMÜŞ E., Türkiye de Sosyal Güvenlik Sistemi : Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler , SETA, Ağustos 2010,S.11

⁸⁶ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2008, s.4

ülkelerdeki yaşlılarına göre daha hızlı yıpranan ve hayatta kalma ümidi daha kısa olan büyük bir nüfus bulunmaktadır. Sanayi ve hizmetler sektöründe genç bir çalışan yapısına sahip işverenlerin, yaşlı çalışanlarla yollarına devam etmeleri halinde, kendileri açısından verimlilik kaybı ortaya çıkıyor mu sorusunu muhtemelen soracaklardır.⁸⁷ Dolayısıyla emeklilik yaş şartının bu şartlar düşünülerek belirlenmesi gerekmektedir.

2.1.3. Prime Esas Kazançların Düşük Gösterilmesi

Özellikle SSK ve Bağ- Kur Kanuna tabi zorunlu sigortalıların önemli bir bölümü asgari ücrete yakın prime esas kazanç üzerinden prim ödemektedir. Prime esas kazançların olduğundan daha düşük bildirilmesi, Kurumun prim gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır.

Tablo 2: Sigortalı Ücret Seviyeleri (Temmuz/2013)

Asgari Ücret Katı	4/a	Oran	4/b	Oran	Toplam Oran
1	5.610.330	40%	3.138.987	99%	52
2	5.053.158	43%	7.600		34
3	1.076.665	8%	3.549		7
4	395.901	4%	1.937		3
5	201.170	2%	1.410		1
6	120.557	1%	672		1
6,5	346.668	3%	1.068		2
Toplam	12.804.469	100%	3.155.223	100%	100%

Kaynak: SGK 2013 İstatistiki Verileri

Yukarıdaki tabloyu incelediğimiz zaman sigortalıların en önemli bir bölümü primlerini asgari ücretten bildirmektedirler. Bu oran 4-1/(b) sigortalarında %99

⁸⁷ ÖZŞUCA Ş. T., *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik ve İş Gücü Piyasası*, Tes-İş Dergisi, Kasım 2006, s.52

olarak görülmektedir. 4-1/(a) sigortalılarında ise asgari ücretin iki katına kadar prim esas kazanç bildirimleri % 86'dır. Prim gelirlerinin artırılması için bu oranların düşürülüp, primlerin gerçek gelirden bildirilmesi amaçlanmalıdır. Tabloyu incelediğimiz zaman bu konuda istenilen düzeyde bir ilerleme kaydedilmediği görülmektedir.

2.1.4. Kayıt dışı İstihdamın Yüksekliği

İşverenler açısından; işgücü maliyetlerini azaltmak ve özellikle küçük ölçekli işletmelerin kurumsal kapasite sorunlarından kaynaklı olarak çalıştırılan işçi sayısını eksik göstermek; işçilerin sosyal güvenlik katkılarına esas ücretlerini eksik göstermek; sürekli çalışan işçileri kısmi ya da belirli süreli çalışan olarak göstermek; işçileri için sosyal güvenlik katkılarını ödememek ya da gecikmeli ödemek; küçük ölçekli ve enformel sektör işlerinde yoğunlaşmak sosyal güvenlik sistemi için temel uyum sorunlarını ve kayıt dışılık biçimlerini oluşturmaktadır.⁸⁸

Türkiye’de kayıt dışı istihdamın yıllar itibariyle düşme eğiliminde olduğu görülmektedir. 2000 yılında toplam istihdamın yarısından fazlası kayıt dışı iken, 2012 yılı itibariyle bu oran %38'lere kadar gerilemiştir. Bu oranın çok daha aşağılara çekilmesi, çalışma hayatındaki birçok yapısal sorunun giderilmesinde büyük önem taşımaktadır. Kayıt dışı istihdamının düşmesi sosyal güvenlik açıklarının karşılanması, vergi gelirleri, iş sağlığı ve güvenliği gibi temel sorunların çözümlenmesinde önemli katkılar sağlayacaktır.⁸⁹ Ancak hala Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranı yüksek olup bu durum, kurum prim gelirlerinin azalmasına sebep

⁸⁸ ÖZŞUCA Ş. T. ve GÖKBAYRAK Ş., *Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Uyum Sorunu ve Denetim Mekanizmalarında Etkinliğin Sağlanması*, Sosyal Güvenlik Dergisi, Haziran 2012, Cilt 2, Sayı 2, s. 66

⁸⁹ DEMİRCAN E. , *İstihdam ve İşgücü Piyasası Raporu*, Karacadağ Kalkınma Ajansı, Kasım 2012, Diyarbakır, S.11

olduğu gibi insanların sosyal güvenlik hakkından da yoksun kalmasına neden olmaktadır.

2.1.5. Prim Gelirlerin Düşüklüğü

Türkiye’de tahakkuk ettirilen primlerin tahsil edilme oranı düşük olup bu durum Kurum prim gelirlerinin de azalmasına neden olmaktadır. 2002 yılında yapılan araştırmaya göre, sigorta kapsamına giren çalışanı bulunan 503 işletme sahibinin yüzde 76.5’i primlerini ödeyebilmektedir.⁹⁰ Kayıt dışılığın yüksek olduğu Türkiye’de sigorta prim gelirlerinin de istenen seviyede olmadığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda Kurum gelirlerinin yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. Ancak 5510 sayılı kanun ile birlikte prim gelirlerinin içinde toplanan uzun ve kısa vadeli sigorta primlerinin $\frac{1}{4}$ ü oranında devlet katkısı bulunduğundan, sosyal güvenlik reformundan sonra Kurum gelirlerinin artmasında bu katkının önemli payı bulunmaktadır.

Tablo 3: SGK Gelirleri

	SGK			
Yıllar	Prim ve Yapılandırma Gelirleri	Devlet Katkısı	Diğer Gelirler	Toplam
2002	14.822	0	5.196	20.018
2007	44.052	0	12.823	56.875
2008	54.546	1.719	10.992	67.257
2009	54.579	10.879	12.615	78.073
2010	66.913	15.170	13.190	95.273
2011	89.561	21.176	13.743	124.480
2012	99.359	23.537	20.032	142.929
2013(Eylül)	86.506	20.016	12.995	119.517

Kaynak: SGK 2013 İstatistiki Verileri

⁹⁰ ÖZŞUCA Ş. T. ve TOKSÖZ G., 2003,s.118

2.1.6. Norm Birliğinin Bulunmaması

Türkiye’de; hizmet akdiyle çalışanlar 506, kendi nam ve hesabına çalışanlar 1479, devlet memuru olarak çalışanlar 5434, tarımda hizmet akdiyle çalışanlar 2925, tarımda kendi nam ve hesabına çalışanlar 2926 sayılı kanunlara tabi olmak üzere, sigortalılar 5 ayrı yasa ile ilgilendirilmektedirler. Ayrıca, 506 sayılı kanunun geçici 20. maddesindeki sandıklara tabi olanlar da kendi vakıf senetlerine göre sosyal güvenliklerini sağlamaktadırlar. Bu şekilde farklı sosyal güvenlik kanunlarına tabi olarak çalışanların hak ve yükümlölükleri arasında norm ve standart birliği bulunmamaktadır.⁹¹ Emekli aylıklarının bağlanma şartları SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığında farklılık göstermektedir. Bu durum sosyal güvenlik kurumlarından bağlanan emekli aylılarında eşitsizliklere neden olmaktadır. İşletme sahiplerine Bağ-Kur, SSK ve Emekli Sandığı tarafından yapılan emeklilik ödemelerine ilişkin görüşleri sorulduğunda, yüzde 80.5 oranında Bağ-Kur emeklilik ödemelerinin yetersiz bulunduğu, yüzde 77.2 oranıyla SSK’nın ikinci sırayı aldığı gözlenmektedir. Emekli Sandığı tarafından yapılan emeklilik ödemelerini yetersiz bulanların oranı ise yüzde 65.8 olarak gerçekleşmiştir.⁹² 5510 sayılı kanun ile birlikte farklı sosyal sigorta kanunları ve sigorta kurumları birleştirilerek norm birliği oluşturulmuş, emekli aylıklarının şartları ve bağlanma oranları birkaç istisna dışında tüm çalışan kesimler için eşitlenmiştir.

⁹¹ Sosyal Güvenlik Reformu, Mart 2008,s.6

⁹² ÖZŞUCA Ş. T. ve TOKSÖZ G. , 2003, s.125

2.1.7. Aktif ve Pasif Sigortalı Oranının Düşüklüğü

Sosyal güvenliğin prim gelirlerini çoğaltmak ve finansman açığını azaltmak için aktif sigortalı sayısının artırılması gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda sosyal güvenlik reformundan önce yıllar itibariyle aktif ve pasif sigortalı oranları gösterilmektedir.

Tablo 4: Kapsam Bakımından Sosyal Sigorta Kurumları

KURULUŞLAR	2002	2003	2004	2005
I-EMEKLİ SANDIĞI	8.974.414	9.169.493	9.269.916	9.283.886
1.Aktif Sigortalılar	2.372.777	2.408.148	2.404.091	2.402.409
2.Aylık Alanlar	1.408.941	1.467.000	1.534.576	1.595.973
3.Bağımlılar	5.192.696	5.294.345	5.331.249	5.285.504
4.Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)*	1,68	1,64	1,57	1,51
5.Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,78	2,81	2,86	2,86
II-SOSYAL SİGORTALAR KURUMU	33.304.490	35.296.680	37.845.477	40.975.777
1.Aktif Sigortalılar	6.563.187	6.750.460	6.952.848	7.544.167
2.Aylık Alanlar	3.747.573	3.935.523	4.120.866	4.308.186
3.Bağımlılar	22.993.730	24.610.697	26.771.763	29.123.424
4.Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,75	1,72	1,69	1,75
5.Bağımlılık Oranı (2+3)/(1)	4,07	4,23	4,44	4,43
III-BAĞ-KUR	15.547.991	15.881.624	16.233.984	16.036.392
1.Aktif Sigortalılar	3.321.332	3.383.849	3.448.549	3.354.372
2.Aylık Alanlar	1.393.670	1.445.820	1.519.190	1.600.294
3.Bağımlılar	10.832.989	11.051.955	11.266.245	11.081.726
4.Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)*	2,38	2,34	2,27	2,10
5.Bağımlılık Oranı (2+3)/(1)	3,68	3,69	3,71	3,78

Kaynak:www.calisma.gov.tr/basinbulteni/2005_bulten2/sg_prog.htm

Tablo 10’da görüldüğü gibi 2005 yılında 1 emekliyi SSK’da 1,75 çalışan, Bağ-Kur’da 2,1 çalışan ve Emekli Sandığı’nda 1,51 çalışan finanse etmektedir. Yine tablo’ da yıllar geçtikçe aktif/pasif oranlarının giderek azaldığı görülmektedir. Bunun anlamı emeklilerin daha az sayıda çalışandan toplanan primlerle finanse edilmesi anlamına gelmektedir.⁹³ Sosyal güvenlik reformundan önce çalışan sigortalıların, emeklileri finanse etme oranı olan aktif/pasif oranlarının oldukça düşük olduğu bu durumun da kurumların finansman açıklarını giderek artırdığı görülmektedir.

2.1.8. Nüfusu Kapsama Sorunu

Kapsam açısından sosyal güvenlik adaletinin sağlanabilmesi için nüfusun tamamının sosyal güvenlik kapsamına alınması ve özellikle sosyal güvenlik ihtiyacı olanların kapsam dışında kalmaması gerekmektedir. Kapsam açısından Türkiye’de sosyal güvenlik adaletine bakıldığında, sosyal güvenlik sisteminde adaletsizliğin nedenlerinden biri, nüfusun tamamının sosyal güvenlik kapsamına alınamamasıdır. Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin temelini oluşturan sosyal sigorta sistemine kapsam açısından bakıldığında, işçi, memur ve serbest çalışanların sosyal sigorta programlarına kaydedilenlerin çoğunu, işçi işveren ilişkilerinin açık şekilde olduğu, işgücünün düzenli ve istikrarlı olduğu, sanayi ve hizmet sektörlerinde işgücünün örgütlendiği, kamu kurumlarındaki işçi ve memurlarla, büyük özel sektör çalışanları oluşturmaktadır.⁹⁴ Küçük ölçekli firmalarda kayıt dışı istihdamın yüksekliği, sosyal güvenliğin tüm nüfusu kapsamını engellemektedir. Sosyal güvenlik reformunun amaçlarından biride toplumun tümünü içine alan bir sosyal güvenlik sistemini oluşturmaktır. Bu amaçla tarım işçileri, gelir vergisinden muaf olup ev içerisinde

⁹³ SEÇGİNEL F., 2009,s. 72

⁹⁴ BAYRİ O. , *Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Kurum ve Kapsam Olarak Gelişimi ve Sosyal Güvenlik Adaleti*, Sosyal Güvenlik Dergisi, Haziran 2013, Cilt 3, Sayı 2,s.45

kalmak şartıyla diliş, nakış ve benzeri işlerde uğraşanlar, taksi ve şehir içi dolmuş (büyükşehir sınırları içinde) şoförleri gibi toplumun dezavantajlı sayılan bazı kesimlerine kolaylıklar getirilmiş prim ödemelerinin bir kısmı devlet tarafından karşılanması amaçlanmıştır.

2.2. SOSYAL GÜVENLİK REFORMUNUN YAŞLILIK AYLIĞINA ETKİSİ

Türkiye’de sosyal güvenlik sistemindeki açıkların ciddi boyutlara ulaşması, sistemde reform niteliğindeki düzenlemeler yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu kapsamda emeklilik yaşları kademeli olarak arttırılmış ve yaşlılık aylığının hesaplanmasında temel kriterlerden biri olan aylık bağlama oranı ile ilgili değişikliğe gidilmiştir. 2008 yılından itibaren yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile aylık bağlama oranı önemli ölçüde düşürülmüş ayrıca ileriye yönelik olarak emeklilik yaşları tekrar arttırılmıştır. 5510 sayılı kanunla getirilen emeklilik yaşı şartları ilk defa bu kanuna göre sigortalı olan kişileri kapsamaktadır. Ancak 01.10.2008 tarihinden itibaren düşürülen aylık bağlama oranı katsayısı 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu kapsamına girenler hariç olmak üzere bütün sigortalıları ilgilendirmektedir.⁹⁵

5510 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce çalışanların sosyal güvenliği 506, 1479, 2925, 2926 ve 5434 sayılı kanunlarla sağlanmaktaydı. 5510 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle, kanunun yürürlük tarihinden önce sigortalı olanların kazanılmış hakları korunmuş ve mülga kanunların aylığa hak kazanma şartlarına ilişkin kimi maddeleri yürürlükte bırakılmıştır. Dolayısıyla, yaşlılık sigortasından aylığa hak kazanmanın genel ve özel şartları, sigortalıların sigortalılık başlangıç

⁹⁵ ŞEN S. , *Kısmi Süreli Çalışmanın Yaşlılık Aylığı Üzerindeki Etkileri*, Yaklaşım Dergisi, Ağustos 2013, Sayı: 248

tarihlerine ve hangi kanun hükümlerine göre aylığa hak kazanacakları değişiklik göstermektedir.⁹⁶ Sosyal güvenlik reformunun yaşlılık sigortasına etkilerini anlamak için bu kanunların 5510 sayılı kanunla karşılaştırılması gerekmektedir.

Yaşlılık sigortası 5510 sayılı kanunda uzun vadeli sigorta kollarında sayılmış olup yaşı ilerlemesi nedeniyle çalışma gücünün azalması sonucu gelir kayıplarına uğrayan sigortalıların geçimlerini sağlamak amacı ile kurulmuş bir sigorta koludur⁹⁷. 5510 sayılı kanunda yaşlılık sigortasına ilişkin hükümler, kanunun 28. maddesi ile 31. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Ayrıca 5510 sayılı kanunun ek 7 ve geçici 2, 4, 9 ve 10 numaralı maddelerinde de yaşlılık sigortasına ilişkin hükümler mevcuttur

2.2.1. Hizmet Akdine Bağlı Olarak Çalışan Sigortalıların (4-1/a) Yaşlılık Sigortası Yönünden Değerlendirilmesi

506 sayılı kanun yürürlükten kalmış olsa da ilk defa sigortalılık başlangıcı 506 sayılı kanuna göre olan sigortalıların emeklilik yaş şartı, prim ödeme gün sayısı, sigortalılık süresi ve 5510 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar ödenen primlerin yaşlılık aylığının hesaplanmasına ilişkin hükümler 506 sayılı kanuna göre belirlenmektedir. Dolayısıyla şu an emekliliğe hak kazanan ve en az önümüzdeki on beş yıl boyunca emekli olacak hizmet akdine bağlı olarak çalışanların emeklilik şartları 506 sayılı kanuna göre belirlenecektir. Dolayısıyla 506 sayılı kanun mülga olsa da önümüzdeki yıllar boyunca uygulanması devam edeceğinden hükümlerinin bilinmesi gerekecektir. 506 sayılı kanunda yaşlılık sigortasına ilişkin hükümler 506

⁹⁶ Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Sosyal Sigortalar Genel Müdürlüğü Sigortalı Emeklilik İşlemleri Daire Başkanlığı, *5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa Göre Sigortalı Emeklilik Mevzuatı Ve İşlemleri Ders Notu (4 (A) Ve (B) Sigortalıları İçin)*, s: 104

⁹⁷ ŞİMŞEK N., 2011. s. 45

sayılı kanunun 59-64 ve geçici 81. maddesinde düzenlemiştir. 506 sayılı kanuna tabi sigortalılar 5510 sayılı kanunda 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendine tabi sigortalılar olarak ifade edilmiştir.

2.2.1.1. Yaşlılık Sigortasından Sağlanan Haklar Yönünden Değerlendirilmesi

506 sayılı kanunun 59. maddesinde yaşlılık sigortasından sağlanan haklar yaşlılık aylığı ve yaşlılık toptan ödemesi olarak belirtilmiştir. Yaşlılık sigortasından yapılacak temel yardım, yaşlılık aylığı bağlanmasıdır. Ancak aylık bağlanma şartlarını gerçekleştiremeyenlere işlerinden ayrılmalari durumunda isterlerse ödemiş oldukları malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalıları primleri “toptan ödeme” olarak geri verilebilecektir. 5510 sayılı kanundan önce toptan ödeme iki halde söz konusuydu. Bunlardan ilki yaşlılık toptan ödemesi, diğeri ise evlenme toptan ödemesiydi. Ancak evlenme toptan ödemesi 5510 sayılı kanuna alınmamıştır.⁹⁸ 5510 sayılı kanunda da yaşlılık sigortasından sağlanan haklar “yaşlılık aylığı” ve “toptan ödeme” olarak sayılmıştır.

2.2.1.2. Yaşlılık Aylığından Yararlanma Şartları Yönünden Değerlendirilmesi

506 sayılı Kanun 60. maddesinde yaşlılık aylığından yararlanma şartları düzenlenmiştir. Yaşlılık aylığından yararlanabilmek için sigortalıların; kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması ve en az 7 000 gün veya kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması, 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 4 500 gün malullük yaşlılık ve ölüm sigortalıları prim ödemiş olması şarttır.⁹⁹

⁹⁸ GÜZEL A., OKUR A.R., CANİKLİOĞLU N., 2012, s. 663

⁹⁹ SGK Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 506 Sayılı Kanun, Aralık 2009, Yayın No:13, s.31

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 81.maddesine göre; 08.09.1999 tarihinden önce işe başlayan sigortalıların tam emekli olabilmeleri için; kadınların 50 yaşını doldurmuş ve en az 5.000 gün prim ödemiş olmaları, erkeklerin 55 yaşını doldurmuş ve 5.000 gün prim ödemiş olmaları zorunludur. Kısmi emekliliğe hak kazanabilmek için ise; kadınların 50, erkeklerin 55 yaşını doldurmuş ve en az 15 yıldan beri sigortalı bulunmaları ve 3600 gün prim ödeme şartı birlikte aranmaktadır. 506 Sayılı kanuna göre kadın için 20, erkek için 25 yıl sigortalılık süresi ve 5.000 prim ödeme gün sayısı bulunması durumunda yaş şartı aranmaksızın emekli olunabilmektedir. Ancak sigortalıların bu düzenlenmeden yararlanılabilmesi için mutlaka 08.09.1999 tarihinden önce işe başlamaları ve bu tarihe kadar söz konusu sigortalılık süresini (Kadın 20, erkek 25 yıl sigortalılık süresi) doldurmuş olmaları gerekmektedir. 506 Sayılı Kanuna 4447 sayılı kanunla eklenen hükümle 08.09.1999 tarihine kadar kadınların 18 yıl erkeklerin 23 yıl sigortalılık süresinin bulunması durumunda, 08.09.1999 tarihindeki hükümlere göre emeklilik olmaları sağlanmıştır.

Yukarıda yaşlılık aylığına hak kazanılmasına ilişkin gerekli prim ödeme gün sayısı, yaş ve sigortalılık süresine ilişkin hükümler kanuna eklenen geçici 81. madde ile değiştirilmiş olup, 08.09.1999 tarihinden önce çalışmaya başlayanlar için geçiş hükümleri öngörülmüştür. Geçiş hükümleri tablodaki şekilde düzenlenmiştir.

Tablo 5: 4759 Sayılı Kanunda Yaşlılık Aylığı İçin Öngörülen Kademeli Geçiş Süreci

23/5/2002 tarihindeki sigortalılık süresi/sigortalılık süresinin başlangıcı		Tahsis talep tarihindeki en az				
		Sigortalılık süresi		Yaşı		Gün sayısı
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
18 yıl–20 yıl 8 ay 15 gün 09/09/1981-23/05/1984	23 yıl–25 yıl 8 ay 15 gün 09/09/1976-23/05/1979	20	25	40	44	5000
17 yıl – 18 yıl 24/05/1984-23/05/1985	21 yıl 6 ay-23 yıl 24/05/1979-23/11/1980	20	25	41	45	5000
16 yıl – 17 yıl 24/05/1985-23/05/1986	20 yıl – 21 yıl 6 ay 24/11/1980-23/05/1982	20	25	42	46	5075
15 yıl – 16 yıl 24/05/1986-23/05/1987	18 yıl 6 ay-20 yıl 24/05/1982-23/11/1983	20	25	43	47	5150
14 yıl – 15 yıl 24/05/1987-23/05/1988	17 yıl-18 yıl 6 ay 24/11/1983-23/05/1985	20	25	44	48	5225
13 yıl – 14 yıl 24/05/1988-23/05/1989	15 yıl 6 ay-17 yıl 24/05/1985-23/11/1986	20	25	45	49	5300
12 yıl – 13 yıl 24/05/1989-23/05/1990	14 yıl-15 yıl 6 ay 24/11/1986-23/05/1988	20	25	46	50	5375
11 yıl – 12 yıl 24/05/1990-23/05/1991	12 yıl 6 ay-14 yıl 24/05/1988-23/11/1989	20	25	47	51	5450
10 yıl – 11 yıl 24/05/1991-23/05/1992	11 yıl-12 yıl 6 ay 24/11/1989-23/05/1991	20	25	48	52	5525
9 yıl – 10 yıl 24/05/1992-23/05/1993	9 yıl 6 ay-11 yıl 24/05/1991-23/11/1992	20	25	49	53	5600
8 yıl – 9 yıl 24/05/1993-23/05/1994	8 yıl-9 yıl 6 ay 24/11/1992-23/05/1994	20	25	50	54	5675
7 yıl – 8 yıl 24/05/1994-23/05/1995	6 yıl 6 ay-8 yıl 24/05/1994-23/11/1995	20	25	51	55	5750
6 yıl – 7 yıl 24/05/1995-23/05/1996	5 yıl-6 yıl 6 ay 24/11/1995-23/05/1997	20	25	52	56	5825
5 yıl – 6 yıl 24/05/1996-23/05/1997	3 yıl 6 ay-5 yıl 24/05/1997-23/11/1998	20	25	53	57	5900
4 yıl – 5 yıl 24/05/1997-23/05/1998	2 yıl 8 ay 15 gün-3 yıl 6 ay 24/11/1998-08/09/1999	20	25	54	58	5975
3 yıl – 4 yıl 24/05/1998-23/05/1999		20		55		5975
2 yıl 8 ay 15 gün-3 yıl 24/05/1999-08/09/1999		20		56		5975

Kaynak: 2011/58 sayılı Genelge s:23

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere emeklilik olmak için aranan yaş şartları yıllar itibariyle kademeli olarak artırılmaktadır. Günümüzde emekliliği hak eden sigortalıların önemli bir bölümü yukarıda tabloda belirtilen şartlara göre emeklilik hakkı elde etmektedir. Yakın dönemde emekli olan veya olacak birçok hizmet akdine bağlı olarak çalışan sigortalılar için emeklilik yaş şartı tabloda belirtilen duruma göre 50-58 arasında değişmektedir. Bu durum emekli olanların için hala yaş şartının düşük olduğunu ve erken emeklilik uygulamasının devam ettiğini göstermektedir. 5510 sayılı kanuna göre yaş şartı kademeli olarak 65 yaşına yükseltirse de 5510 sayılı kanuna göre emeklilik etkisini önümüzdeki yirmi yıldan sonra gösterecektir. Yukarıdaki tabloya göre emekli olan ya da olacakların prim ödeme gün sayısı da 5510 sayılı kanuna göre oldukça düşük olduğu görülmektedir. 5510 sayılı kanuna göre hizmet akdine bağlı olarak çalışanlarda emekli olmak için aranan prim ödeme gün sayısı 7.200 gün iken, 506 sayılı kanun geçici 81. maddesine göre emeklilik hakkı elde edeceklerde emeklilik için gerekli olan prim ödeme gün sayısı 5.000 ile 5.975 gün arasında değişmektedir. 5510 sayılı kanunda emekli olmak için gerekli olan prim ödeme gün sayıları yükseltildiği için emeklilik şartlarında sigortalılık süresi bulunmamaktadır.

İlk defa 5510 sayılı kanuna göre hizmet akdine bağlı olarak çalışan sigortalı sayılanlara; kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmaları ve en az 7.200 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması şartıyla yaşlılık aylığı bağlanır. Belirtilen yaş şartları 2036'dan itibaren kademeli olarak artış gösterecektir. Örneğin 2036-2037 dönemindeki yaş şartı kadın için 59, erkek için 61 olacak, takip

eden yıllar kadın ve erkek için yaş uzatılacak ve 2048 tarihinden itibaren kadın ve erkek 65 yaş şartında eşitlenecektir.¹⁰⁰

Hizmet akdine bağlı olarak çalışanlar için, 5510 sayılı kanun ile 506 sayılı kanunu karşılaştırdığımız zaman 5510 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle emekli olmak için gerekli olan prim ödeme gün sayısının 5.000-5.975 gün arasından 7200 güne yükseldiği, emekli olmak için gerekli olan yaş şartının kademeli olarak 65 yaşına çıkartıldığı görülmektedir. Günümüzde, doğum oranlarındaki düşüşe, yaşam kalitesinin gün geçtikçe artmasına, sağlık yardımlarının kalitesinin yükselmesine bağlı olarak ortalama yaşam beklentisi de giderek artmaktadır. Nüfusun yaşlanmasının beraberinde getirdiği en önemli tehlike, iş gücüne katılma oranlarının düşmesidir. Avrupa ülkelerinin çoğunda yaşanan bu sorun, aktif sigortalı sayılarını da düşürdüğünden, bunu önleyebilmek için yaşlılık aylığının düşürülmesi veya prim oranlarının yüksek tutulması gibi yollara başvurulabilmektedir.¹⁰¹

2.2.1.3. Yaşlılık Aylığının Hesaplanması Yönünden Değerlendirilmesi

Yaşlılık aylığının hesaplanması 506 sayılı kanunun 61. maddesinde düzenlenmiştir. Aylık bağlama oranı, sigortalının toplam prim ödeme gün sayısının ilk 3 600 gününün her 360 günü için % 3.5, sonraki 5 400 günün her 360 günü için % 2 ve daha sonraki her 360 gün için % 1.5 oranlarının toplamıdır.¹⁰² Yaşlılık aylığının hesaplanmasına ilişkin hükümler 5510 sayılı Kanunun 29. maddesinde belirtilmiştir. 5510 sayılı kanun 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendine göre bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başlayanların

¹⁰⁰ TOZAN, C., *Yaşlılık Sigortasından Sağlanan Yardımlar*, *Türk-İş Dergisi*, Sayı 385, 2009, s. 67

¹⁰¹ TÜSİAD, *Türk Emeklilik Sisteminde Reform, Mevcut Durum ve Alternatif Stratejiler*. İstanbul, 2004, s.86.

¹⁰² SGK Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Aralık 2009, s.34

yaşlılık aylığı ortalama aylık kazancı ile aylık bağlama oranının çarpımı sonucunda bulunan tutardır. Aylık bağlama oranı, sigortalının malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi geçen toplam prim ödeme gün sayısının her 360 günü için % 2 olarak uygulanmaktadır.

Yukarıda prim oranlarına baktığımız zaman 506 sayılı kanuna göre emekli olanların primlerinin önemli bir bölümünün aylık bağlama oranı %3,5 iken bu oran 5510 sayılı kanunda %2 ye düşmüş, hizmet akdine bağlı olarak çalışanlarda emekli aylıklarının hesaplanmasında önemli bir hak kaybı oluşmuştur. İlk defa sigortalılık başlangıcı 506 sayılı kanuna göre olan sigortalıların emeklilik şartları 506 sayılı kanuna göre belirlenmekte iken emeklilik maaşlarının hesaplanması 01.01.2000 tarihinden öncesi, 01.01.2000-30.09.2008 tarihleri arası ve 30.09.2008 tarihi sonrası farklı şekilde hesaplanmaktadır. Dolayısıyla sosyal güvenlik reformu 5510 sayılı kanundan önce sigortalılığı başlayanları yaşlılık sigortasından yararlanma şartları yönünden etkilememiş olsa da, yaşlılık aylığının hesaplanması yönünden etkilemekte 30.09.2008 tarihinden sonra ödenen primler ileride de açıklanacağı üzerine emekli maaşlarını olumsuz etkilemektedir.

2.2.2. Kendi Nam ve Hesabına Çalışan Sigortalıların (4-1/b) Yaşlılık Sigortası

Yönünden Değerlendirilmesi

506 sayılı kanun gibi 1479 sayılı Bağ- Kur kanunu da yürürlükten kalkmış olsa da ilk defa sigortalılık başlangıcı 1479 sayılı kanuna göre olan sigortalıların emeklilik yaş şartı, prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresine ilişkin hükümler 1479 sayılı kanuna göre belirlenmektedir. 1479 sayılı kanunda yaşlılık sigortasına ilişkin hükümler kanunun 34-39 ve geçici 10. maddesinde düzenlemiştir. 1479 sayılı

kanuna tabi sigortalılar 5510 sayılı kanunda 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendine tabi sigortalılar olarak ifade edilmiştir.

2.2.2.1. Yaşlılık Sigortasından Sağlanan Haklar Yönünden Değerlendirilmesi

1479 Sayılı Bağ-Kur kanuna göre yaşlılık aylığından sağlanan yardımlar 506 sayılı ve 5510 sayılı kanunlarda da olduğu gibi yaşlılık aylığı ve yaşlılık toptan ödemesidir.

2.2.2.2. Yaşlılık Aylığından Yararlanma Şartları Yönünden Değerlendirilmesi

1479 sayılı kanununun 35. maddesine göre 01.10.1999 tarihi itibarıyla aylık bağlanmasına hak kazananlar ile hak kazanmalarına iki tam yıl veya daha az kalanlar talepte bulunduğu tarihte prim ve prime ilişkin borcunun bulunmaması, kadın ise 20 tam yıl, erkek ise 25 tam yıl prim ödemesi veya kadın ise 50, erkek ise 55 yaşında olması ve 15 tam yıl prim ödemesi şartıyla aylığa hak kazanmaktadırlar.¹⁰³

1479 sayılı kanunun geçici 10. maddesinin ikinci fıkrası Anayasa Mahkemesinin iptal kararından sonra 4759 sayılı kanunla yeniden düzenlenmiş ve bu defa sigortalıların 23.05.2002 tarihini takip eden ay başı olan 01.06.2002 tarihi itibarıyla, kadın ise 20, erkek ise 25 tam yılını dolduranlar veya doldurmalarına kalan süreye göre kademeli geçiş süreci öngörülmüştür.¹⁰⁴

¹⁰³ SGK Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu, Aralık 2009, Yayın No:13, s.20

¹⁰⁴ <http://www.alitezil.com/index.php?sid=yazi&id=6422>

Tablo 6: 1479 SK. Geçici 10/İkinci Fıkrasına Göre Aylığa Hak Kazanma Kademeli Geçiş Süreci

Kadın	Emeklilik yaşı	Erkek	Emeklilik yaşı
2 tam yıl veya daha az	40	2 tam yıl veya daha az	44
3 tam yıl veya daha az	41	3 yıl 6 ay veya daha az	45
3 tam yıldan fazla, 4 tam yıl veya daha az	42	3 yıl 6 aydan fazla, 5 tam yıl veya daha az	46
4 tam yıldan fazla, 5 tam yıl veya daha az	43	5 yıldan fazla, 6 yıl 6 aydan veya daha az	47
5 tam yıldan fazla, 6 tam yıl veya daha az	44	6 yıl 6 aydan fazla, 8 tam yıl veya daha az	48
6 tam yıldan fazla, 7 tam yıl veya daha az	45	8 tam yıldan fazla, 9 yıl 6 ay veya daha az	49
7 tam yıldan fazla, 8 tam yıl veya daha az	46	9 yıl 6 aydan fazla, 11 tam yıl veya daha az	50
8 tam yıldan fazla, 9 tam yıl veya daha az	47	11 tam yıldan fazla, 12 yıl 6 ay veya daha az	51
9 tam yıldan fazla, 10 tam yıl veya daha az	48	12 yıl 6 aydan fazla, 14 tam yıl veya daha az	52
10 tam yıldan fazla, 11 tam yıl veya daha az	49	14 tam yıldan fazla, 15 yıl 6 ay veya daha az	53
11 tam yıldan fazla, 12 tam yıl veya daha az	50	15 yıl 6 aydan fazla, 17 tam yıl veya daha az	54
12 tam yıldan fazla, 13 tam yıl veya daha az	51	17 tam yıldan fazla, 18 yıl 6 ay veya daha az	55
13 tam yıldan fazla, 14 tam yıl veya daha az	52	18 yıl 6 aydan fazla, 20 tam yıl veya daha az	56
14 tam yıldan fazla, 15 tam yıl veya daha az	53	20 tam yıldan fazla, 21 yıl 6 ay veya daha az	57
15 tam yıldan fazla, 16 tam yıl veya daha az	54	21 yıl 6 aydan fazla, 22 tam yıl	58
16 tam yıldan fazla veya 17 tam yıl	55		

Kaynak: 2011/58 sayılı Genelge s:25

Tabloyu incelediğimiz zaman 1479 sayılı kanunun 39. maddesine göre yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için kadın ve erkek için yaş şartı bulunmamasına rağmen kanunun geçici 10. maddesine göre geçiş hükümlerinin getirilmesiyle yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için kadın için kademeli olarak 55 yaş, erkek için ise kademeli olarak 58 yaş şartı getirilmiştir.

1479 sayılı kanunun geçici 10. maddesinin üçüncü fıkrasına göre kısmi aylığa hak kazananlar için 01.10.1999 tarihinde kadın ise 50, erkek ise 55 yaş ve en az 15 tam yıl için 2 yıldan daha fazla süre var ise kademeli geçiş süreci uygulanmaktadır. Kısmi aylıklarda; sigortalının 01.10.1999 tarihinde hem hizmeti hem de yaşı değerlendirilmektedir.

Tablo 7: 1479 SK.Geçici 10/Üçüncü fıkrasına göre aylığa hak kazanma şartları-kademeli geçiş süreci

Kanun çıktığı tarihte emekliliğine kalan süre (01.10.1999 tarihi itibarıyla)	Yaş		Prim ödeme süresi
	Kadın	Erkek	
2-4 Yıl arasında olanlar	51	56	15 Yıl
4-6 Yıl arasında olanlar	52	56	15 Yıl
6-8 Yıl arasında olanlar	53	57	15 Yıl
8-10 Yıl arasında olanlar	54	57	15 Yıl
10 Yıldan fazla olanlar	56	58	15 Yıl

Kaynak: 2011/58 sayılı Genelge s:25

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere kısmi aylığa hak kazanma şartları 1479 sayılı kanunun geçici 10. maddesine uyarınca artırılarak kadın için 50 olan emeklilik yaşı kademeli olarak 56' ya, erkek için 55 olan emeklilik yaşı da kademeli olarak 58'

e yükseltilmiştir. 08.09.1999 tarihi ile 30.04.2008 tarihlerinde Bağ-Kur kanununa tabi olarak ilk defa sigortalılığı bulanlardan yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için kadın 58, erkek içinse 60 yaşı doldurmak ve 25 tam yıl hizmette bulunmak şartı aranmaktadır.

İlk defa 5510 sayılı kanuna göre kendi nam ve hesabına bağlı olarak çalışan 4-1/b sigortalıların emeklilik şartı; kadının 58, erkeğin 60 yaşını doldurması ve 9.000 gün prim ödemiş olmasıdır. Belirtilen yaş şartları 2036'dan itibaren kademeli olarak artış gösterecektir. Örneğin 2036-2037 dönemindeki yaş şartı kadın için 59, erkek için 61 olacak, takip eden yıllar kadın ve erkek için yaş uzatılacak ve 2048 tarihinden itibaren kadın ve erkek 65 yas şartında eşitlenecektir.

2.2.2.3. Yaşlılık Aylığının Hesaplanması Yönünden Değerlendirilmesi

1479 sayılı kanuna göre yaşlılık aylığının hesaplanması kanunun 36. maddesinde düzenlenmiştir. Yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanan sigortalılara en son prim ödediği gelir basamağında en az bir tam yıl prim ödemesi şartıyla bulunduğu basamağın % 70'i oranında aylık gelir hesaplanmaktadır. Bulunduğu gelir basamak primini bir yıl ödememişse, bir önceki basamak üzerinden aylık gelir hesaplanmaktadır. Bu oran sigortalının 25 yıldan fazla prim ödemiş olması halinde fazla olan her tam yıl için % 1 artırılmaktadır. Ayrıca kadın ise 50, erkek ise 55 yaşlarından sonra sigortalılığa devamında, fazla olan her tam yaş için de bu oran ayrıca % 1 artırılmaktadır.¹⁰⁵

¹⁰⁵ 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu, 2009 s.21

5510 sayılı kanuna göre yaşlılık aylığının hesaplanması tüm sigorta kolları için aynı şekilde hesaplandığından hizmet akdine bağlı olarak çalışan 4-1/a sigortalıları için belirtilen emekli maaşı hesaplaması, kendi nam ve hesabına çalışan 4-1/b sigortalıları içinde geçerlidir.

2.2.3. 4-1/ (c) Sigortalıların (Eski Adıyla Emekli Sandığına Tabi Sigortalıların)

Yaşlılık Sigortası Yönünden Değerlendirilmesi

Sosyal güvenlik reformundan önce 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanuna tabi sigortalıların yaşlılık sigortasına ilişkin hükümleri kanunun 39, 40, 41 ve ek 19, 68, 70 ve 81. maddelerinde düzenlenmiştir. 5434 sayılı kanunun 39. maddesine göre 15.10.1999 tarihinden önce iştirakçi olup, kanun kapsamında emekli aylığına hak kazanabilmek için genel olarak kadınlar 20, erkeklerin ise 25 tam yıl fiili hizmetlerinin bulunması gerekmektedir. Ayrıca 15.10.1999 tarihine kadar kadın için 20 erkek için 25 tam yılı doldurmasına 2 yıldan az yıl kalmış ise yukarıdaki fiili hizmet şartları ile birlikte kadın 38, erkek 43 yaşında emekliliğe hak kazanabileceklerdir. Emekli sandığında 15.09.1999 tarihinde 50 yaşı üzerinde bulunan iştirakçilerin 10 yıl ve daha fazla hizmeti var ise 61 yaşında kısmi emekli aylığına hak kazanabilmektedirler.¹⁰⁶

01.01.2000-30.09.2008 tarihlerinde memuriyete başlayanlar da yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için kadınlar için 58 erkekler içinse 60 yaşı doldurmak ve 25 tam yıl hizmette bulunmak şartı aranmaktadır. 01.01.2000 ile 30.09.2008 tarihleri arasında erkek ve kadın 61 yaşını doldurmuş olmak ve 15 tam yıl hizmette bulunmuş ise kısmi emekliliğe hak kazanırlar. 30.09.2008 tarihinden sonra ilk defa sigortalılığı

¹⁰⁶ GÜZEL A., OKUR A.R., CANİKLİOĞLU N., 2012, s. 717 ; SÖZER A. N. , 2013, s.351

bulunan 4-1/c'ye tabi sigortalıların emeklilik şartları kanunun 28. maddesinde düzenlenmiş olup, kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmaları ve en az 9.000 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması şartıyla yaşlılık aylığı bağlanır. Belirtilen yaş şartları 2036'dan itibaren kademeli olarak artış gösterecek ve 2048 tarihinden itibaren kadın ve erkek 65 yaş şartında eşitlenecektir.

30.09.2008 tarihinden önce 4-1/c'ye tabi sigortalıların emekli aylığının hesaplanması memurların en son derece ve kademelerine karşılık gelen gösterge, ek gösterge kıdem aylık, taban aylığı ve 5433 sayılı kanunun ek 70. maddesinde yer alan emeklilik tazminatının eklenmesi sonucu bulunan tutara aylık bağlama oranının uygulanmasıyla hesaplanmaktadır. 30.09.2008 tarihinden itibaren 4-1/c'ye tabi sigortalıların emekli aylığı diğer sigorta kollarıyla aynı şekilde hesaplanmaktadır.

5434 sayılı kanuna göre memurların aylık derece ve kademesine ilişkin gösterge ile çalışma süresi içerisinde bulunduğu (personel kanunlarına göre atanılan) görevler ve bu görevlerin süresi ya da hizmet sınıfına bağlı olarak değişiklik gösteren ek gösterge rakamları, kıdem ve taban aylığı tutarları ile aylık bağlanmasına esas ek gösterge rakamları dikkate alınarak en yüksek devlet memuru aylığının (ek gösterge dahil) farklı oranlarda tespit edilerek yansıtılan tazminat tutarları olmak üzere beş unsurun, toplu sözleşme görüşmeleri sonucunda tespit olunan katsayılar kullanılmak suretiyle tespit edilen tutarlarının toplamı, emekli aylığı bağlanmasına esas aylık tutarını oluşturmaktadır. Bu tutarın aylık bağlama oranı ile çarpımı sonucu bulunan tutar ise emekli aylığını oluşturmaktadır.¹⁰⁷

¹⁰⁷ ALTINTAŞ A. , *Memur Emekli Aylıkları Sürekli Bir İntibak Süreci İçindedir*, Yaklaşım Dergisi, Ağustos 2013, Sayı: 248

2.2.4. Tarımda Hizmet Akdine Bağlı Olarak Çalışan Sigortalıların Yaşlılık Sigortası Yönünden Değerlendirilmesi

Sosyal güvenlik reformundan önce tarım işçilerine yönelik yaşlılık sigortasına ilişkin düzenlemeler 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu' nun 20-24. maddesi ve geçici 2. maddesinde düzenlenmiştir. 2925 sayılı kanuna göre yaşlılık aylığından yararlanabilmek için sigortalının; kadın ise 58 yaşını, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması, 15 yıldan beri sigortalı olması, en az 3600 gün prim ödemiş olması, kurumdan yazılı istekte bulunması şarttır.¹⁰⁸

23.05.2002 tarihinde 13 yıldan daha az sigortalılığı olanlar için sigortalılık süresine göre kademeli geçiş öngörülmüştür. Kademeli geçiş tablo 10'da gösterilmiştir.

¹⁰⁸ SGK Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, *2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu* , Aralık 2009, Yayın No:13, s.7

Tablo 8: 2925/Geçici 2-B Göre Yaşlılık Aylığına Hak Kazananlar

23/05/2002 Tarihindeki Sigortalılık Süresi/Sigortalılık Süresinin Başlangıcı	TAHSİS TALEP TARİHİNDEKİ EN AZ			
	Yaşı		Sigortalılık Süresi	Gün Sayısı
	Kadın	Erkek		
12 yıl 3 ay (dahil)-13 yıl 24/05/1989-23/02/1990	41	45	15	3600
11 yıl 6 ay (dahil)-12 yıl 3 ay 24/02/1990-23/11/1990	42	46	15	3600
10 yıl 9 ay (dahil)-11 yıl 6 ay 24/11/1990-23/08/1991	43	47	15	3600
10 yıl (dahil)-10 yıl 9 ay 24/08/1991-23/05/1992	44	48	15	3600
9 yıl 3 ay (dahil)-10 yıl 24/05/1992-23/02/1993	45	49	15	3600
8 yıl 6 ay (dahil)-9 yıl 3 ay 24/02/1993-23/11/1993	46	50	15	3600
7 yıl 9 ay (dahil)-8 yıl 6 ay 24/11/1993-23/08/1994	47	51	15	3600
7 yıl (dahil)-7 yıl 9 ay 24/08/1994-23/05/1995	48	52	15	3600
6 yıl 3 ay (dahil)-7 yıl 24/05/1995-23/02/1996	49	53	15	3600
5 yıl 6 ay (dahil)-6 yıl 3 ay 24/02/1996-23/11/1996	50	54	15	3600
4 yıl 9 ay (dahil)-5 yıl 6 ay 24/11/1996-23/08/1997	51	55	15	3600
4 yıl (dahil)-4 yıl 9 ay 24/08/1997-23/05/1998	52	56	15	3600
3 yıl 3 ay (dahil)-4 yıl 24/05/1998-23/02/1999	53	57	15	3600
2 yıl 8 ay 15 gün (dahil)-3 yıl 3 ay 24/02/1999-08/09/1999	54	58	15	3600

Kaynak: 2011/58 sayılı Genelge s:184

01.10.1999-30.04.2008 tarihleri arasında sigortalı olanlar; kadın 58, erkek 60 yaşını doldurması, 15 yıldan beri sigortalı olması ve yazılı istekte bulunma şartları ile emekli olabilmektedir.

Yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanan sigortalıya 17/4/2008 tarihinde yapılan değişiklikten önce 506 sayılı kanuna göre, bu tarihten itibaren ise 5510 sayılı Kanuna göre Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 29. maddesinde belirtilen esaslara göre aylık bağlanır.

5510 sayılı kanunda tarımda hizmet akdine bağlı olarak çalışan sigortalılar 5510 sayılı kanunun 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre sigortalı olarak sayılmış ve yaşlılık sigortasından yararlanma şartları ve hesaplanması hizmet akdine bağlı olarak çalışan sigortalılara göre aynı hükümlere göre düzenlenmiştir.

2.2.5. Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sigortalıların Yaşlılık Sigortası Yönünden Değerlendirilmesi

Sosyal güvenlik reformundan önce tarımda kendi nam ve hesabına çalışan sigortalıların yaşlılık sigortasına ilişkin düzenlemeleri 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar kanunu' nun 16-21. maddesinde düzenlenmiştir. 2926 sayılı kanuna göre yaşlılık aylığından yararlanabilmek için sigortalının kadın ise 20 tam yıl, erkek ise 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması, Kurumdan yazılı istekte bulunması şarttır. Kısmi aylık bağlanabilmesi için kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmakla beraber en az 15 tam yıl sigorta primi ödemiş olması gerekmektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁹ http://www.zmo.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=44

5510 sayılı kanunda tarımda kendi nam ve hesabına göre çalışan sigortalılar 5510 sayılı kanunun 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin 4 numaralı alt bendine göre sigortalı olarak sayılmış ve yaşlılık sigortasından yararlanma şartları ve hesaplanması kendi nam ve hesabına çalışan sigortalılarla aynı hükümlere göre düzenlenmiştir.

2.2.6. İsteğe Bağlı Sigortalılık Yönünden Değerlendirilmesi

İsteğe bağlı sigorta, zorunlu sigortalılık kapsamına girmeyen kişilerin kendi istekleri ile prim ödemek suretiyle sigortalılıklarının devamını sağlayan bir sigorta türüdür. Sosyal Güvenlik Reformu ile isteğe bağlı sigortalılık şartları yeniden düzenlenmiştir. İsteğe bağlı sigortalılığa ilişkin hükümler, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 50, 51 ve 52. maddelerinde düzenlenmiştir.

5510 sayılı kanunun 50. maddesine göre; "İsteğe bağlı sigortalı olabilmek için Türkiye'de yasal olarak ikamet edenler ile Türkiye'de ikamet etmekte iken sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerdeki Türk vatandaşlarından;

a) Bu kanuna tâbi zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte ay içerisinde 30 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak,

b) Kendi sigortalılığı nedeniyle aylık bağlanmamış olmak,

c) 18 yaşını doldurmuş bulunmak,

d) İsteğe bağlı sigorta talep dilekçesiyle Kurum'a başvuruda bulunmak

şartları aranmaktadır.

5510 sayılı kanuna göre, isteğe bağlı sigorta primi ödenmiş süreler, malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulamasında dikkate alınır ve bu süreler 4/1- (b) bendi kapsamında sigortalılık süresi olarak kabul edilmektedir.

Sosyal güvenlik reformu ile, isteğe bağlı sigortalılık şartları kolaylaştırılmış ve kapsam genişletilmiştir. İkili sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde bulunan Türk vatandaşlarına isteğe bağlı sigortalılık hakkı verilmiş, yine ay içerisinde 30 günden az çalışılan işlerde sigortalılara eksik günlerini tamamlama imkanı getirilmiştir. Ayrıca isteğe bağlı sigortalılarda genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır.¹¹⁰

2.3. SOSYAL GÜVENLİK DESTEK PRİMİ

506 sayılı kanunun, 06.05.1986 tarih ve 3279 sayılı kanun ile değiştirilen 3. maddesinin ikinci bendinin (c) fıkrası ve 63. maddesinde yapılan değişiklik ile ilk defa sosyal güvenlik destek primi uygulaması başlatılmıştır.¹¹¹ 5510 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce, 506 sayılı Kanun'a tabi olarak (SSK) çalışan emekliler için 1/4'ü sigortalı, 3/4'ü işveren hissesi olarak prime esas kazancın % 30'u, T.C. Emekli Sandığı'ndan görev malullüğü aylığı almakta iken SSK'ya tabi çalışanlardan % 30, talepleri halinde de % 20 oranında uzun vade primi olmak üzere toplam % 50 si, Bağ-Kur' lular için almakta oldukları aylık miktarlarının % 10'u, diğer kurumlardan

¹¹⁰ CEYLAN C. , *Sosyal Güvenlik Reformu Ve İsteğe Bağlı Sigortalılık*, Yaklaşım Dergisi, Haziran 2008, Sayı: 186

¹¹¹ TERZİOĞLU A., *Sosyal Güvenlik Reformuyla Sosyal Güvenlik Destek Priminde Neler Değişti?*, Yaklaşım Dergisi, S: 188, Ağustos, 2008

aylık alanlar için ise 12. basamak karşılığı gelirin % 10'u, oranında, sosyal güvenlik destek primi kesilmekteydi.¹¹²

5510 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa sigortalı olan kişilerden yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra; 4-1/ (b) bendinin (4) numaralı alt bendine tabi tarımsal faaliyette bulunanlar hariç olmak üzere bu kanuna göre veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaya başlayanların yaşlılık aylıkları, çalışmaya başladıkları tarihi takip eden ödeme dönemi başında kesilmektedir. 4-1/ (b) bendinin (4) numaralı alt bendinde belirtilen tarımsal faaliyette bulunanlar hariç olmak üzere 4-1/ (b)'nin diğer alt bentlerine tabi çalışmaya başlayanlardan aylıklarının kesilmemesi için yazılı istekte bulunanların yaşlılık aylıklarının ödenmesine devam edilmektedir. Bunlardan, almakta oldukları aylıklarının % 15'i oranında sosyal güvenlik destek primi kesilmektedir. Bu sigortalılardan ayrıca kısa vadeli sigorta kolları primi alınmamaktadır.

Hizmet akdine bağlı olarak çalışanların emekli olması ve tekrar hizmet akdine bağlı olarak bir işte çalışması durumunda, 506 sayılı kanuna göre talepte bulunmaları halinde sosyal güvenlik destek primi alınmakla beraber emekli maaşları kesilmezken, 5510 sayılı kanuna tabi sigortalıların emekli olması ve yine hizmet akdine bağlı olarak bir işverene bağlı olarak çalışması durumunda emekli aylıkları kesilmektedir.

¹¹² UĞUR M., *Sosyal Güvenlik Destek Primini Hangi Sigortalılar Öder ve Ödenen Bu Prime istinaden Sağlanan Yardımlar Nelerdir?*, Sicil İş Hukuku Dergisi, 2012 Mart, Sayı 25, s. 234

2.4. YAŞLILIK AYLIĞINDAN YARARLANMADA ÖZEL DURUMLAR

2.4.1. 506 Sayılı Kanuna Göre Yaşlılık Aylığından Yararlanmada Özel Durumlar

Reformdan önce yürürlükte olan 506 sayılı kanun, yaşlılık aylığından yararlanma konusunda belirli durumda bulunanlar ile belirli işleri yapanlara nispi bir kolaylık sağlamıştır. Getirilen bu özel şartlar ile ağır işlerde çalışan bazı gruplar ile sağlık bakımından elverişsiz bulunanlara, yaşlılık aylığından daha kolay yararlanma olanağı tanınmıştır.¹¹³

Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 60. maddesinde ana hatları yer alan düzenlemeye göre Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işlerinde sürekli çalışan, malûl sayılacak derecede hastalık veya sakatlığı bulunan ve bu nedenle kendisine malûllük aylığı bağlanamayan sigortalılar, sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanmaya hak kazanan sigortalılar, 50 yaşını dolduran ve erken yaşlanmış olduğu tespit edilen sigortalılar ile sakatlığı olanlar kanunda kendileri için belirtilen şartları yerine getirmeleri halinde özel düzenlemelerle yaşlılık aylığına hak kazanırlar.

50 yaşını doldurmamış olmakla beraber en az 20 yıldan beri sigortalı olarak bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde sürekli çalışan ve bu işlerde en az 5000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara yazılı talepleri üzerine yaşlılık aylığı bağlanmaktadır. 50 yaşını doldurmamış olmakla beraber en az 25 yıldan beri sigortalı olarak 506 sayılı kanunda

¹¹³ AYDIN U., “*Sosyal Güvenlik Reformu Öncesi Ve Sonrasında Yaşlılık Aylığı*”, Yaklaşım Dergisi, S: 196, Nisan, 2009

sözü edilen işyerlerinin yeraltı münavebeli işlerinde çalışan ve bu işlerde en az 4 000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılar da 8100 gün prim ödemiş sigortalılar gibi yaşlılık aylığından yararlanmaktadırlar.

2.4.2. 5510 Sayılı Kanuna Göre Yaşlılık Aylığından Yararlanmada Özel Durumlar

Özel durumu bulunan bazı sigortalılar için daha elverişli şartlarla yaşlılık aylığı bağlanması da sağlanmıştır. Buna göre yeterli prim ödeme gün sayısı bulunamayan sigortalılar, normal emekli olması gereken yaş hadlerine 65 yaşını geçmemek üzere üç yıl eklenmek ve adlarına en az 5400 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla da yaşlılık aylığından yararlanabilirler. Ayrıca Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işlerinde sürekli veya münavebeli olarak en az 20 yıldan beri çalışan sigortalılar için belirtilen yaş şartı 55 olarak uygulanır. 55 yaşını dolduran ve erken yaşlanmış olduğu tespit edilen sigortalılar, yaş dışındaki diğer şartları taşımaları halinde yaşlılık aylığından yararlanırlar. Ayrıca emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunan kadın sigortalılardan başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malûl çocuğu bulunanların, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte biri, prim ödeme gün sayıları toplamına eklenir ve eklenen bu süreler emeklilik yaş hadlerinden de indirilir.

Sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce malûl sayılmayı gerektirecek derecede hastalık veya özrü bulunan ve bu nedenle malûllük aylığından yararlanamayan sigortalılar ile engelliliği bulunan sigortalıların kanunda kendileri için belirtilen şartları yerine getirmeleri halinde özel düzenlemelerle yaşlılık aylığına hak kazanırlar.

2.5. YAŞLILIK AYLIĞININ BAĞLANMASINDA SİGORTA HİZMETLERİNİN BİRLEŞMESİ

2.5.1. 5510 Sayılı Kanundan Önce Emeklilikte Hizmet Birleşmesi

1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’ndan önce çeşitli sosyal güvenlik kurumlarına tabi olarak geçen hizmetlerin birleştirilmesiyle ilgilinin emeklilik aylığına hak kazanmasında 2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanun esas alınmaktadır.

5510 sayılı kanundan önce sigortalılığı bulunanlarda hizmet birleştirilmesi son yedi yıllık fiili hizmet süresi içinde fiili hizmet süresi fazla olan kurumca kendi mevzuatına göre aylık bağlanmakta ve ödenmektedir. Hizmet sürelerinin eşit olması halinde ise aylık bağlanmasında, eşit hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurum mevzuatı esas alınarak işlem yapılmaktadır. Örneğin önce Bağ-kur daha sonra Sosyal Sigortalar Kurumu’na tabi sigortalı çalışması bulunan bir kimse son yedi yıllık fiili hizmet süresi içinde 3,5 yıldan fazla hizmeti hangi kurumda geçtiyse buradan, her ikisinde de 3,5 yıl hizmeti bulunuyorsa Sosyal Sigortalar Kurumu’nun şartlarına göre emekli olmakta ve emeklilik aylığı hak etmektedir.¹¹⁴Bu durum Bağ-Kur’dan emekli olması gereken sigortalıların yaş, prim ödeme gün sayısı ve emekli aylığının bağlanmasında daha avantajlı şartlara sahip Sosyal Sigortalar Kurumu’na geçmelerine neden olmaktadır.

¹¹⁴ TUNÇAY S., *Sosyal Güvenlik Reformu Kanunu İle Emeklilikte Son Yedi Yıl Şartı Kaldırıldı*, Yaklaşım Dergisi, Mart, 2009, s.195

2002 yılında yapılan araştırmaya katılan işletme sahiplerinin sosyal güvenlik kapsamlarına bakıldığında, yüzde 1 'inin hiçbir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlarının bulunmadığı, yüzde 38.8'inin SSK, yüzde 57.5'inin ise BAĞ-KUR kapsamında sigortalı oldukları görülmektedir. İşçilikten gelen işletme sahipleri SSK'ya üyeliklerini sürdürme eğiliminde oldukları için bu oranın yüksek olduğu söylenebilir.¹¹⁵ SSK kapsamında sigortalıların emekli olma şartları BAĞ-KUR kapsamında sigortalı olanlardan daha avantajlıdır. Bu avantajdan yararlanmak içinde işletme sahipleri SSK'ya bağlı olarak sigortalılıklarını devam ettirmektedirler.

2.5.2. 5510 Sayılı Kanuna Göre Hizmet Birleştirilmesi

2006 yılında yürürlüğe giren 5502 sayılı kanunla farklı sosyal güvenlik kurumları, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı çatısı altında bir araya getirildikten sonra 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile 2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmış ve kazanılmış haklar bakımından bazı geçiş hükümleri konulmuştur. 5510 sayılı kanun'un geçici 2. maddesine göre bu kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce sigortalı veya iştirakçi olup, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra aylık talebinde bulunanların, farklı sosyal güvenlik kurumlarında veyahut da bu kanunda belirtilen sigortalılık hallerinden birden fazlasına tabi olanlara aylık bağlanmasında 2829 sayılı kanun hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir. Konulan bu geçici madde ile daha önceden sosyal

¹¹⁵ ÖZŞUCA Ş. T. ve TOKSÖZ G., *Sosyal Koruma Yoksunluğu, Enformel Sektör ve Küçük İşletmeler*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 591, Ankara, 2003, s.115

güvenlik hizmeti bulunan kişilerin kazanılmış haklarının korunması amaçlanmıştır.

116

5510 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ilk defa sigortalı sayılanlardan 4. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinden birden fazlasına tabi olarak çalışmış olanların yaşlılık aylığı bağlanma taleplerinde, en fazla sigortalılığın geçtiği sigortalılık hali, hizmet sürelerinin eşit olması ile malûllük ve ölüm halleri ile yaş haddinden resen emekli olma, süresi kanunla belirlenen vazifelere atanma veya seçilme ve bağlı oldukları sigortalılık halinin kanunla değiştirilmesi durumunda ise son sigortalılık hali esas alınmaktadır.

5510 sayılı kanunla yapılan değişiklikle, sigortalının son üç buçuk yıl hangi sigorta kuruma tabi ise ona göre emekli olma şartı kaldırılmış, kendi adına bağımsız çalışan sigortalıların kendilerini hizmet akdine bağlı olarak çalışıyor gibi gösterip, daha az prim ödeyerek daha erken emekli olmalarının önüne geçilmiştir. İlk defa 5510 sayılı kanuna tabi sigortalı sayılanlar da en fazla sigortalılığın geçtiği sigortalılık hali dikkate alınarak emekli olma hakkı getirilmiş, bir işyerinden sahte sigortalı gösterilerek daha kolay şartlarda emekli olunmanın önüne geçilmiştir. Ancak 4/1-b sigortalıları aynı anda başka bir işyerinde 4/1-a sigortalısı olarak çalışarak 4/1-a şartlarıyla daha kolay ve daha erken emekli olabileceklerdir. Üstelik hem 4/1-a hem de 4/1-b primlerini ödeyip, prim matrahlarını arttırma ve daha yüksek aylık alma imkânından da yararlanabileceklerdir. Ne var ki, işverenlerin işçi gibi emekli olmasına yeşil ışık yakan kanun koyucu isteğe bağlı sigortalılara aynı

¹¹⁶ TUNÇAY S. , 2009, s.195

cömertliği göstermediğinden, onlar 4/1-b’li olmaya devam edecekler ya da muvazaalı olarak bir işyerinde 4/1-a’lı gözükmek zorunda kalacaklardır.¹¹⁷

2.6. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Sosyal sigorta sisteminde fonların erimesi ve devletin sürekli ve yüksek miktarda kaynak aktarmak zorunda kalması, tek başına sosyal sigorta sisteminin sosyal güvenlik sağlayamayacağı gerçeğini bir kez daha ortaya koymuştur. Asgari seviyede devletçe sağlanan sosyal güvenliğin desteklenmesi ve tamamlayıcı planların sunulması gündeme gelmiştir. Şili’de olduğu gibi sistemin özelleştirilmesine yönelik kamuoyunda yeterli ilgi görülmediği gibi sisteme yönelik eleştiriler de bu yönde bir düzenlemenin yapılmasını engellemiştir. Bunun yerine, 2001 yılında kanun koyucu, “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” ile bireysel emeklilik sisteminden yana tercihini kullanmış ve tamamlayıcı teknik olarak benimsemiştir.¹¹⁸ Bireysel emeklilik sisteminin uygulanmaya başlanmasıyla sosyal güvenlik sisteminde ki Devlet katkısının azaltılması amaçlanmıştır.¹¹⁹ Daha sonra yürürlüğe giren 29.06.2012 tarih ve 6327 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile bireysel emeklilik sisteminde önemli değişiklikler yapılmıştır.

Sistemin kuruluş gerekçesi emeklilik döneminde kamu sosyal güvenlik sistemi tarafından sağlanan ödemelere ek gelir sağlamayı amaçlayan bireylere güvenli ve

¹¹⁷ ŞAKAR M., *4/b’liliğe Veda! (Ya Da İsteyene Hem 4/a Hem 4/b!...)*, Sicil İş Hukuku Dergisi, 2011 Mart, Sayı 21, s. 220

¹¹⁸ AYHAN B., *Uluslararası Tecrübeler Işığında Tamamlayıcı Bir Sosyal Güvenlik Sistemi Olarak Oyak Modeli*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara, 2011,

¹¹⁹ ERGİN B., *Bireysel Emeklilik Sistemi Nedir, Ne Değildir?*, Sicil İş Hukuku Dergisi, 2006 Mart, Sayı 1, s. 133

sistemli bir tasarruf ve yatırım mekanizması sunmak ve aynı zamanda uzun vadeli özel tasarrufların artırılması üzerinden olumlu ekonomik kazanımlarla topluma yarar sağlamak şeklinde ifade edilmiştir. Bu çerçevede, BES birey ve toplum dengesi üzerine inşa edilmiştir.¹²⁰

Söz konusu sistemde, bireysel emeklilik şirketleri yoluyla kişilerin isteğe bağlı olarak sözleşme yapmaları ve bireysel hesaplarına katkı payı ödemelerini öngörmektedir. Hesaptaki payları, kişilerin isteği halinde ve belirli şartlar altında başka bir emeklilik şirketine aktarılabilir. Emeklilik şartı sistemde en az 10 yıl kalmak ve 56 yaşını tamamlamaktır.¹²¹ Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunun 29. maddesinde yapılan düzenlemeye göre, 01.01.2013 tarihinden itibaren bireysel emeklilik hesabına yatırılan her katkı payı (İşveren tarafından ödenenler hariç) için %25 oranında devlet katkısı yapılmaktadır. Devlet katkısının üst limiti aylık brüt asgari ücretin %25'i kadar olmaktadır. Yapılan düzenlemelere göre; işveren tarafından ödenenler hariç, katılımcı adına bireysel emeklilik hesabına ödenen katkı paylarının %25'ine karşılık gelen tutar, devlet katkısı olarak hesaplanmakta ve devlet bütçesine konulan ödenekten ilgili hesaba ödenmektedir. Katılımcılardan; en az 3 yıl sistemde kalanlar devlet katkısı ve getirilerinin %15'ine, en az 6 yıl sistemde kalanlar devlet katkısı ve getirilerinin %35'ine, en az 10 yıl sistemde kalanlar devlet katkısı ve getirilerinin %60'ına, bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat veya malûliyet nedeniyle ayrılanlar devlet katkısı ve getirilerinin tamamına hak kazanmaktadırlar.¹²²

¹²⁰ ERDEM T., *Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Değişikliklerin Eleştirisi*, TBB Dergisi 2013, s.74

¹²¹ ARICI, K., *Sosyal Güvenlik Sistemimiz İçin Yeni Bir Tecrübe: Özel Emeklilik Fonları*, TİSK

İşveren Dergisi, Aralık, cilt: XL, sayı: 3, 2001, s.21

¹²² <http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/cumhurcetin/002/>

Bireysel emeklilik sistemine getirilen devlet katkısı 01.01.2013 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmış olup devletin katkısı aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi 1.056.000.000,00- TL’ ye, fonda biriken tutar ise 25.258.000.000,00-TL’ ye ulaşmıştır.

Tablo 9: Bireysel Emeklilik Sistemi Verileri (29.11.2013 Tarihli)

Katılımcı Fon Tutarı	25.258,0 milyon TL
Devlet Katkısı Fon Tutarı	1.056 milyon TL
Şirketlerin Katılımcıların Toplamı	4.017.765 kişi
Katkı Payı Tutarı	21.336,6 milyon TL
Yatırıma Yönelenen Tutar	20.869,0 milyon TL

Kaynak: <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.asp>

OECD’nin 2011 yılına ilişkin istatistiklerine göre Türkiye’deki gönüllülük veya zorunluluk esasına dayalı tamamlayıcı sosyal güvenlik kuruluşlarının sahip olduğu varlıkların GSMH içindeki payı 2009 yılı itibariyle %1.33’tür. Sonuçların elde edildiği bazı OECD ülkeleriyle kıyaslandığında bu oran oldukça geride kalmaktadır. Buna göre aynı oran Kanada’da %63, Danimarka’da %43, Finlandiya’da %76 civarındadır. OECD’nin yukarıdaki verilerinde yer alan tamamlayıcı sistem içinde vakıf gibi özel amaçlı tüzel kişiler, kanunla kurulu, tüzel kişiliği olmayan ve fon yönetimi özel şirketlerce yapılan devletten bağımsız, özel ya da özerk yönetimli kuruluşlar yer almaktadır.¹²³

Bireysel emeklilik sisteminin üyeler açısından karlılığını ölçmek için emeklilik gözetim sisteminden örnek maaş hesaplaması yapılmıştır. Buna göre 26 yaşında bir katılımcı, aylık 100 TL katkı payı öderse; yıllık %1,91 fon işletim gideri kesintisi ve yıllık %0,74 reel getiri ile 56 yaşında emekliliğe hak kazandığında 52.240,00 -TL muhtemel birikime ulaşacaktır; emekli olarak sistemden ayrılması durumunda eline

¹²³ AYHAN B. , s.122

geçecek muhtemel tutar 51.953,00 -TL olacaktır. Bu katılımcı emekliliğe hak kazandığında devlet katkısının muhtemel birikim tutarına etkisi 10.433 TL olacaktır.¹²⁴ Devlet katkı payıyla birlikte bu tutar bankaya yatırılıyorsa bireysel emeklilik sisteminden elde edilen tutara benzer bir getiri elde edilecekti. Ayrıca tutarın bankaya yatırılmasıyla, örnekte olduğu gibi 30 yıl bekleme zorunluluğu olmadığı gibi istenilen şekilde çıkış hakkına da sahip olunabilmektedir. Bireysel emeklilik sistemi belirtildiği gibi üye olan bireylere ek gelir sağlamaktan daha çok piyasaya fon sağlama amacı gütmekte ve şirketlere sermaye sağlamaktadır. Ayrıca fon da biriken tutarlar vadeli mevduat ve katılma hesabı, borçlanma araçları, repo ve ters repo işlemleri ile ortaklık payları ve borsa gibi yatırım araçlarında değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bireysel emeklilik sisteminin ekonomiye katkısı, üretimden ziyade sermaye birikimine yöneliktir.

BES kapsamında yapılan tasarruflara devlet katkısı öngören ve vergi gelirleriyle finanse edileceği açık olan düzenleme toplumun her kesimini kapsamadığından “*kamu yararı*” noktasında Anayasa’nın ikinci maddesine ve vergi gelirleriyle karşılanması nedeniyle “*kamu gideri*” olarak değerlendirilerek Anayasa’nın yetmiş üçüncü maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle eleştiriler getirilmektedir.¹²⁵ Türkiye’de asgari ücretin düşük ve açlık sınırının altında olması bireysel emeklilik sisteminden yararlanan kişileri sınırlamakta ve nüfusun önemli bir kısmını bireysel emeklilik sisteminden yararlanamaması BES’ in Anayasaya aykırılığı eleştirilerinin haklılığını ortaya koymaktadır.

¹²⁴ <http://emeklilik.egm.org.tr/?sid=53>

¹²⁵ ERDEM T., 2013, s.115

2.7. ORDU YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA FONU

Zorunluluk esasına dayalı, ordu mensupları için kurulan ve tamamlayıcı sosyal güvenlik sisteminde yer alan Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK), üyelerine sağladığı destekler ve kalkınmayı destekleyici faaliyetleri bakımından üzerinde durulmaya değer bir uygulamadır. Kurum Türkiye’de önemli sermaye gruplarından birisi haline gelmiştir. Diğer yandan özel sektörde de büyük holdinglerin çalışanları için kurulmuş olan sandıklar ile bazı bankaların ikinci sandıklarının ve yine bazı kamu kurumlarının isteğe bağlı sandıklarının tamamlayıcı programlar içerisinde önemli bir yeri olduğu görülmektedir.¹²⁶

OYAK üyeleri daimi ve geçici üye olarak iki ana grupta toplanmıştır. Daimi üye sıfatıyla, Türk Silahlı Kuvvetleri kadrolarında görevli tüm muvazzaf Subay, Sözleşmeli Subay, Astsubay, Sözleşmeli Astsubay ve Uzman Jandarmalar ile Emekli Maaşı Sistemi’ne giren üyeler ve ölümleri halinde sisteme devam etmek isteyen eşleri ile uzman erbaşlar, Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı teşkilatında, OYAK ve OYAK'ın sermayesinin %50'sinden fazlasına sahip olduğu şirketlerde çalışanlardan arzu edenler, geçici üye sıfatıyla ise muvazzaflık hizmetini yapmakta olan yedek subaylar OYAK üyelerini oluşturmaktadır.¹²⁷

Kurulduğunda yalnızca “borç verme hizmeti, emeklilik, maluliyet ve ölüm yardımları” ile sınırlı bulunan hizmetlerine zaman içinde emekli maaş sistemi eklenmiş, bağışa dayalı emekli geliri ve konut ön biriktirim adı altında, gelirleri ve yatırımları birbirinden farklı iki fon kurulmuştur. Ayrıca, üyelerine yaptığı yardım ve sunduğu hizmetleri geliştirebilmek için kapitalizasyon yöntemiyle finansman

¹²⁶ Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). *Sekizinci Kalkınma Planı, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara, 2001, s.113

¹²⁷ <http://www.oyak.com.tr/TR/kurumsal/oyak-nedir/uyeleri.html>

sağlayan Kurum'un kâr elde ederek nema oranlarını yükseltmesi beklenmektedir. Bu amaçla Kurum, yaptığı yatırımları da çeşitlendirmek ve piyasa şartlarında daha stratejik düşünmek durumunda kalmıştır. Böylece, menkul kıymet yatırımlarının yanı sıra, kârlı gördüğü alanlarda, gerektiğinde şirket kurmuş, bazı şirketlere ortak olmuş ya da ortaklıklarını sona erdirmiştir.¹²⁸ OYAK'ın çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren doğrudan ve dolaylı olmak üzere 60'ı aşkın iştiraki bulunmaktadır.

OYAK, tasarrufların zaman içindeki ekonomik olumsuzluklar karşısında erimesini engellemek için çeşitli alanlarda yatırım yapmaktadır. Yatırım yapacağı alanlar, hisse senedi gibi menkul piyasalar, gayrimenkul yatırımları ya da şirketler kurmak şeklinde de olabilmektedir. Kurum, kârlı bulduğu alanlarda şirket kurmakta, ortaklık ilişkisine girmekte veya risk ve karsız gördüğü alanlarda bunları elinden çıkartabilmektedir. OYAK Bankasını satması, Akdeniz Kimya'yı ve Avusturya merkezli Chemson AG şirketini satın alarak kimya sektörüne girmesi OYAK'ın konjonktürel değişikliklere göre hareket ettiğinin bir göstergesidir.

Tablo 10: OYAK'ın Faaliyet Sonuçları

	2012	2011
	(Milyon TL)	(Milyon TL)
Toplam Net Kâr (Net Dönem Kâr+Teknik Faiz)	1,951.1	1,724.4
Net Dönem Aktüeryal Kârı	1,650.1	1,474.0
Üye Varlıklarına Sağlanan Artış (Nema Oranı) (%)	14,2	14,1
TÜFE (%)	6,2	10,5
Nema Oranı/TÜFE (Katsayısı)	2,3	1,3
Öz kaynaklar (Üye Rezervleri + Dönem Kârı)	15.464.3	13.815.8
Toplam Aktifler	15.728.1	14.298.3
Üye Sayısı	275.990	268,112

Kaynak:<http://www.oyak.com.tr/TR/kurumsal/rakamlarla-oyak/buyuklukler.html>

¹²⁸ AYHAN B. , s.131

OYAK'ın gelir kaynaklarını, görevdeki daimi üyelerin aidata esas maaşlarından her ay kesilen %10 aidatlar, geçici üyelere kesilen aidatlar, Konut Ön Biriktirim Fonu üyelerinden kesilen aidatlar, OYAK iştiraklerinden elde edilecek gelirler ve bağışlar oluşturmaktadır. İlk başta toplanan ve değerlendirilen aidatlar, üyelere üyelikten ayrılışları sırasında üyelik sürelerine göre nemaları ile birlikte ödenmekteyken, 1996 yılında Emekli Maaşı Sistemi (EMS) ile emeklilik hakkı da getirilmiştir.

Emeklilik Yardımı, 10 yıl ve daha fazla süre aidat ödeyerek üyelikten ayrılanlara yapılan ödemedir. Yapılacak ödemenin miktarı birikmiş aidat ve bu aidatlara isabet eden nemaların toplamı kadardır. Bir sigorta mantığı çerçevesinde, sistemin sürdürülebilirliği ve uzun vadeli verimliliği adına sistemde 3 ile 10 yıl arasında aidat ödeyen ve sistemden ayrılma durumunda kalan üyelere sadece birikmiş aidatları ödenmekte, üyelik süresi 3 yıldan daha az olan üyelerin sistemden ayrılmaları halinde ise hiçbir ödeme yapılmamaktadır. Vefat ve tam maluliyet nedeniyle sistemden ayrılan üyeler için emeklilik yardımı ödemesinde süre kısıtı aranmamaktadır.¹²⁹

Yukarıda belirtildiği gibi OYAK üyelerine emeklilik yardımı da yapılmaktadır. Kıdemli bir albay, 1980'den 31 Aralık 2010 tarihine kadar ödemiş olduğu toplam 17,925 TL tutarındaki nominal aidat miktarına karşılık 2010 yılı sonunda 262.145 TL toplam emeklilik yardımına hak kazanmaktadır. Aynı süreler göz önüne alındığında kıdemli bir başçavuşun ödediği aidatların tutarı 15.307 TL, OYAK'tan alacağı emeklilik yardımı 206.858 TL olmaktadır.¹³⁰ Bu tutarların bir işçinin aldığı kıdem

¹²⁹ <http://www.oyak.com.tr/TR/uyeler/yasal-yardimlar/emeklilik-yardimi.html>

¹³⁰ OYAK Dergisi, Ankara, 2011,s.27

tazminatından ya da bir memurun aldığı emekli ikramiyesinden çok daha yüksek değerlere ulaştığı görülmektedir. OYAK üyelerine sağlanan emekli yardımlarının yüksek olmasının başlıca nedeni üye aidatlarının çeşitli sektörlerde karlı yatırımlara dönüştürülerek değerlendirilmesidir.

OYAK dışında başka sigorta kuruluşlarda bulunmaktadır. Amele Birliği, Türkiye’de oluşturulan ilk sosyal sigorta kuruluşu olarak kabul edilmektedir. Kurtuluş Savaşı yıllarında Ereğli Havzası’nda çalışanların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 1921 yılında kurulmuştur.¹³¹ Amele Birliği, 1946 yılında ilk genel nitelikli sosyal sigortaların kuruluşuna kadar, üyeleri ve ailelerine hastalık, kaza, yaşlılık ve ölüm hallerinde, çağın şartlarına göre önemli yardımlar sağlayan bir sosyal güvenlik kurumu olarak işlev görmüştür.¹³² POLSAN, Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı memurların isteğe bağlı olarak katılımında bulunduğu bir sandıktır. Ortakların maaşlarından her ay %5 oranında kesinti yapılmakta ve bu tutarlar çeşitli sektörde değerlendirilmektedir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı İLKSAN da sandığın üyelerine; ölüm, maluliyet ve emeklilik gibi sosyal yardımlar yapmak için kurulmuştur.

¹³¹ TUNCAY C., EKMEKÇİ Ö. *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri.*, Beta 14. Basım, 2011, İstanbul, s.107

¹³² GÖKBAYRAK Ş. , *Zonguldak- Ereğli Kömür Havzası Amele Birliği’nde Bir Dönem (1921-1946)*, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı, Cumhuriyet’in Anıt Kurumları Dizisi: 4, Ankara, 2008.

BÖLÜM 3

YAŞLILIK AYLIĞININ HESAPLANMASI VE BİR MODEL ÖNERİSİ

3.1. YAŞLILIK ALIĞININ HESAPLANMASI

5510 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte; bir birinden bağımsız üç sosyal güvenlik kurumunun aylık hesaplama ve emekliliğe hak kazanmada aranılan şartlar değiştirilerek, sosyal güvenlik kapsamındaki kişiler için ortak bir aylık hesaplama ve emeklilik sistemi getirilmiştir. Aylık bağlama oranları mülga kanunlara göre düşmüş ve emeklilik şartları zorlaştırılmıştır.

3.1.1. 4/(a) Sigortalıların Yaşlılık Sigortası Kapsamında Aylığa Hak Kazanabilme Şartları İle Yaşlılık Aylığı Hesaplama Şartlarındaki Değişim

Hizmet akdine bağlı olarak çalışan sigortalıların aylık hesaplama sistemi; 01.01.2000 tarihi öncesinde, 01.01.2000 ile 30.09.2008 tarihleri arasında ve 30.09.2008 tarihi sonrasında farklılık göstermektedir. Bu yüzden bu üç ayrı dönemin ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir.

2008/Ekim (hariç) öncesi kısmi aylığın (A) hesabı, 2000 yılı öncesi kısmi aylığın (A1) hesabı, 2000-2008/Eylül (dahil) arası kısmi aylığın (A2) hesabı ile 2008/Ekim (dahil) sonrası kısmi aylığın (B) hesabı kısmi aylıkların birleştirilmesi olmak üzere üç aşamalı olarak belirlenecektir.

3.1.1.1. 08.09.1999 Tarihi Öncesi Yaşlılık Aylığına Hak Kazanabilme Şartları

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 81.maddesine göre; 08.09.1999 tarihinden önce işe başlayan sigortalıların tam emekli olabilmeleri için; kadınların 50 yaşını doldurmuş ve en az 5.000 gün prim ödemiş olmaları, erkeklerin 55 yaşını doldurmuş ve 5.000 gün prim ödemiş olmaları zorunludur. Kısmi emekliliğe hak kazanabilmek için ise; kadınların 50, erkeklerin 55 yaşını doldurmuş ve en az 15 yıldan beri sigortalı bulunmaları ve 3600 gün prim ödeme şartı birlikte aranmaktadır. 506 sayılı kanuna göre kadın için 20, erkek için 25 yıl sigortalılık süresi ve 5.000 prim ödeme gün sayısı bulunması durumunda yaş şartı aranmaksızın emekli olunabilmektedir.¹³³ Ancak sigortalıların bu düzenlenmeden yararlanılabilmesi için mutlaka 08.09.1999 tarihinden önce işe başlamaları ve bu tarihe kadar söz konusu sigortalılık süresini (Kadın 20, erkek 25 yıl sigortalılık süresi) doldurmuş olmaları gerekmektedir. 506 sayılı kanuna 4447 sayılı kanunla eklenen hükümle 08.09.1999 tarihine kadar kadınların 18 yıl erkeklerin 23 yıl sigortalılık süresinin bulunması durumunda, 08.09.1999 tarihindeki hükümlere göre emeklilik olmaları sağlanmıştır.

Ayrıca kanunun geçici 81-B bendine göre aylığa hak kazanma şartlarının belirlenmesinde 18 yaş uygulamasına bakılmaksızın ilk işe giriş tarihine göre yaş, prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresi şartları tespit edilmektedir. Söz konusu şartlardan sigortalılık süresi koşulunun tahsis talep tarihinde yerine gelip gelmediği incelenirken, 18 yaş uygulamasına bakılmaktadır.¹³⁴

¹³³ GÜZEL A., OKUR A.R., CANIKLIOĞLU N., 2012, s. 551

¹³⁴ ŞİMŞEK N. , 2012, s.170-171

3.1.1.2. 01.01.2000 Tarihi Öncesi Yaşlılık Aylığı Hesaplanması

08.09.1999 tarihinde Resmi Gazete de yayımlanan 4447 Sayılı kanunla ile birlikte emekli aylığı hesaplamasında köklü değişiklikler olmuştur. Değişiklikle beraber 1978 yılından beri uygulanmakta olan katsayı esasına dayalı gösterge sistemi kaldırılarak, yerine ‘TÜFE’ ve ‘Büyüme Hızı’ oranlarına göre hesaplanan bir aylık sistemi getirilmiştir. Dolayısıyla 01.01.2000 den önce çalışması bulunup, 01.01.2000 tarihinden sonra aylık talebinde bulunanların aylıkları 2 farklı sisteme göre hesaplanacaktır. 01.10.2008’den sonra çalışması bulunup aylık tahsis talebinde bulunanların aylıkları da 3 farklı sisteme göre hesaplanacaktır.

01.01.2000 tarihinden evvel sigortalıların aylık hesaplamaları gösterge tabloları kullanılarak yapılmaktaydı. Bu sistemde sigortalının 2000 yılından önceki son on (1990-1999) yıla ait prime esas kazançları tespit edilmekte, daha sonra bu kazançlar toplanarak ona bölünmekte (eğer son 10 yıl içerisinde 7 yıl prim ödenmiş ise 7’ ye bölünmekte) ve bölme işleminden sonra bulunan rakam, emekli aylığına esas ortalama yıllık kazancı oluşturmaktadır. Bulunan prime esas ortalama aylık kazanç göre üst gösterge tablosundaki gösterge tablosuna bakılarak gösterge rakamı bulunmakta, eğer tespit edilen prime esas yıllık ortalama kazanç üst gösterge tablosunda bulunamıyorsa, bu sefer gösterge tablosuna bakılmaktadır. Ancak gösterge tablosundan yapılacak tespitlerde son 5 yılın prime esas kazançları dikkate alınmaktadır.

Bulunan gösterge rakamı, 31.12.1999 tarihinde geçerli olan memur maaş katsayısı ve aylık bağlama oranı ile çarpılarak 2000 öncesi döneme ait emekli aylığı hesaplanmaktadır:

Emekli Aylığı= (Gösterge X 12.000 X Aylık Bağlama Oranı)

Aylık bağlama oranı, üst gösterge ile gösterge tablolarına göre farklılık göstermektedir. Üst gösterge tablosu esas alınarak hesaplanacak aylıklarda, tabloda yer alan derece ve kademeye karşılık gelen oran, aylık bağlama oranı olarak dikkate alınmaktadır.

Gösterge tablosu esas alınarak hesaplanacak aylıkların, aylık bağlama oranı % 60 tır. Ayrıca gösterge ve üst gösterge tablolarına göre tespit eilecek aylık bağlama oranlarına, sigortalı adına ödenen prim gün sayısından 5000'ini aşan her 240 gün için %1 ilave edilmekte, 5000 günden az olan her 240 gün için bu oran % 1 azaltılmaktadır. Ayrıca aylık bağlama oranı; sigortalı kadın ise 50 ve erkek ise 55 yaşın üzerindeki her tam yıl için % 1 arttırılmakta ama sigortalı bu yaşlardan küçük ise azaltılmamaktadır.

3.1.1.3. 01.01.2000-30.09.2008 Tarihleri Arası Yaşlılık Aylığına Hak Kazanabilme Şartları

5510 sayılı kanunun geçici 9. maddesinin (a) bendi gereği; 01.01.2000 ile 30.09.2008 tarihleri arasında çalışması bulunan sigortalılarının emeklilik şartları, kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaşını doldurmak ve 7.000 günde prim ödeme gün sayısına bağlıdır. Kısmi emeklilikte ise; kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaş ile 25 yıllık sigortalılık süresi ve 4.500 gün prim ödeme gün sayısı gerekmektedir.

3.1.1.4. 01.01.2000-30.09.2008 Tarihleri Arası Yaşlılık Aylığı Hesaplanması

4447 sayılı kanun ile gösterge sistemi terkedilmiş, bunun yerine 'TÜFE' ve 'Büyüme Hızı' oranlarına göre hesaplanan bir aylık sistemi getirilmiştir. Sigortalının

bu dönemde adına yatırılan primler, güncelleme katsayısı ile güncellenmekte, bu dönemdeki prim yatırılan toplam gün sayısına bölünerek günlük kazanç bulunmaktadır. Günlük kazancın 30 ile çarpılması sonucu da aylık kazanç bulunmaktadır. Günlük kazancın, bulanan aylık kazanç, aylık bağlama oranı ile çarpılarak **A2** aylığı hesaplanmaktadır. Daha sonra bulunan aylık için alt sınır kontrolleri yapılması gerekmektedir.

Aylık bağlama oranı ise ilk 3.600 gün için %3,5, 3.600 günden sonraki 5.400 gün için, %2, 9.000 günden fazla her 360 gün için %1,5 uygulanmakta ve kıst aylar dikkate alınmamaktadır. Ayrıca aylık talep tarihindeki yıl ile bir önceki yılın kazançları güncellenmemektedir.

3.1.1.5. 5510 Sayılı Kanunla 30.09.2008 Tarihinden İtibaren Yaşlılık Aylığına Hak Kazanabilme Şartları

01.10.2008 tarihinden sonra ilk defa 4-1/(a) kapsamında sigortalı olacakların yaşlılık aylığına hak kazanabilmeleri için; kadınları 58, erkeklerin 60 yaşını doldurmuş olmak ve adlarına en az 7200 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödenmiş olması gerekmektedir. Ancak; belirtilen yaş şartı, prim ödeme gün sayısı şartının doldurulduğu tarihlere göre kademeli olarak artırılmakta ve 01.01.2048 tarihinden itibaren yaş şartı kadın ve erkekler için 65 olmaktadır.

3.1.1.6. 5510 Sayılı Kanunla 30.09.2008 Tarihinden İtibaren Yaşlılık Aylığı Hesaplanması

5510 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık aylığı ortalama aylık kazanç ile aylık bağlama

oranının çarpımı sonucunda bulunan tutardır. Aylık bağlama oranı ise toplam prim ödeme gün sayısının 360 bölümünden çıkan sonucun %2 ile çarpılmasıyla bulunur. 360 günden aşağı günler orantılı olarak dikkate alınır. Aylık bağlama oranı %90 ı geçemez ve sigortalıya bağlanacak aylıklar ile ölen sigortalının hak sahiplerinin aylıklarının hesabına esas tutar, çalışma sürelerindeki, talep veya ölüm yılına ait ocak ayı itibarıyla belirlenen ortalama aylık kazancın % 35'inden, sigortalının bakmakla yükümlü olduğu eşi veya çocuğu varsa % 40'ından az olamaz. Yukarıda yapılan açıklamalar dikkate alındığında örneğin 9.000 gün prim ödediği varsayılan bir sigortalı için maaş bağlama oranı $(9000:360=25 \times 2=)$ % 50 olmaktadır. Bu oran önceki mevzuat döneminde işçiler için (506 SK) %60, bağımsız çalışanlar için (1479 SK) % 70 ve kamu görevlileri (5434 SK, 25 yıl çalışmış olanlar) için ise, %75 idi. Söz konusu durum, 5510 sayılı kanun ile aylık bağlama şartları ağırlaştırılmış olan sigortalıların aylıklarının da düşürülmüş olduğunu ortaya koymaktadır.¹³⁵

3.1.1.7. 4-1/(a) Sigortalıların Yaşlılık Aylığı Örnekleri

5510 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte emeklilik hesaplamalarında da önemli değişiklikler olmuştur. 01.01.2000 tarihinden önce prim ödeme gün sayısı fazla olan sigortalıların emekli aylıkları, diğer dönemlere oranla daha yüksek tutarları bulmaktadır. Bu durumun nedeni o döneme ilişkin maaş hesaplama sistemi ve güncelleme katsayısının yüksek olmasıdır.

Türkiye’de sigortalılar adına yatırılan primlerin çoğu SPEK alt sınırında olduğundan, 5510 sayılı kanunla değişen maaş hesaplama sistemi, prime esas

¹³⁵ SÖZER A. N. , 2013, s.370

kazancı asgari ücret düzeyinde yatırılan sigortalıları olumsuz etkilemiştir. Örneklerde, prim ödeme gün sayılarının büyük çoğunluğu 01.01.2000 tarihinden önceye ait olan sigortalar ile prim ödeme gün sayılarının çoğunluğu 01. 10.2008 tarihinden sonra olan benzer şartlarda emeklilik koşulunu hak etmiş sigortalıların yaşlılık aylıkları hesaplanmıştır. Primlerinin büyük çoğunluğu 01.01.2000 tarihinden önceye ait olan sigortaların yaşlılık aylığının daha yüksek olduğu görülmektedir. 5510 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 01.10.2008 tarihinden sonra sigortalı adına yatırılan prime esas kazancın asgari ücretin 2,5 katından az olması durumunda yaşlılık aylığı giderek azalmaktadır. Bu durum çalıştıkça sigortalıların alacağı emekli aylıklarının düşmesine neden olacaktır. Maaş sistemindeki değişiklikler ve bu değişikliklerin sigortalılara getirdiği olumsuzluklar aşağıda örneklerle anlatılmaya çalışılmaktadır. Örneklerde sigortalıların kazançları SPEK alt sınırdan alınmıştır.

Örnek 1: Doğum tarihi 01.05.1955, ilk işe girişi 01.12.1983 olan kadın sigortalı kısmi emeklilik için 2012 yılında dilekçeyle başvurmuş ve emekliliğe hak kazanmıştır. Sigortalının çalışmasına ilişkin veriler tabloda belirtilmiş olup, maaşı aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır. (Sigortalı prim ödeme gün sayısı yeterli olmasına rağmen yaş şartını taşımadığı için emeklilik dilekçesini 2012 yılında vermiştir.)

Tablo 11 : Sigortalının Çalışmasına İlişkin Veriler

01.01.2000 öncesi prim gün sayısı	3600
01.01.2000-30.09.2008 arası prim günü sayısı	0
01.10/2008 sonrası prim gün sayısı	0
Toplam gün	3600
Doğum	1955
Yaşı	58
Cinsiyet	K

Sigortalının 01.01.2000 tarihi öncesi toplam prim gün sayısı 3600 gündür. Bu günlerin 261 günü 1984 yılına ait olup 1990 ile 1999 arası ödenen pirim gün sayısı 3339’ dur.

Sigortalının 2000 yılından önceki son on (1990-1999) yıla ait prime esas kazançları toplanıp ona bölünerek, bölme işleminden sonra bulunan rakam, emekli aylığına esas ortalama yıllık kazancı oluşturmaktadır. Bulunan prime esas ortalama aylık kazanca göre üst gösterge tablosundaki gösterge tablosuna bakılarak gösterge rakamı bulunmakta, eğer tespit edilen prime esas yıllık ortalama kazanç üst gösterge tablosunda bulunamıyorsa, bu sefer gösterge tablosuna bakılmaktadır. Ancak gösterge tablosundan yapılacak tespitlerde son 5 yılın prime esas kazançları dikkate alınmaktadır. (Gösterge ve üst gösterge tabloları 2011/58 sayılı SGK genelgesinin ekinde yer almaktadır.)

Sigortalının 1990-1999 tarihleri arası prim esas kazançları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 12: Yıllar İtibariyle Prim Esas Kazançlar:

A1		
Yıl	Gün	Kazanç
1990	300	8.019.129
1991	300	7.625.000
1992	360	15.250.000
1993	315	30.000.000
1994	300	52.160.000
1995	360	104.991.333
1996	347	181.386.923
1997	360	391.901.553
1998	337	651.255.539
1999	360	1.242.396.000
Toplam	3339	2.684.985.477

Yukarıda ki tabloya göre sigortalının son 10 yıllık ortalama prime esas kazancı $(2.684.985.477 \text{ TL} / 10=)$ **268.498.548 –TL’** dir . Bulunan 268.498.548-TL rakamının son 10 yıllık gösterge tablolarında katsayı karşılığına bakılır. Ortalam prime esas kazanç karşılık gelen katsayı bulunmaz ise; bu defa son 5 yıllık prime esas ortalama kazanç ait gösterge tablosundan katsayı karşılığı bulunur. Ancak üst gösterge tablosundan hesaplanan aylık 85,47 TL’ den, gösterge tablosundan hesaplanan aylık ise 79,59 dan düşük olamaz. Aradığımız katsayıyı gösterge ve üst gösterge tablolarında bulunamadığı için prime esas kazanç alt sınırına karşılık gelen en düşük tutar olan **79,59 TL** dikkate alınır. Bulunan 79,59 -TL tutarı güncelleme katsayısıyla güncellenerek 2008 yılına tekabül eden $(79,59 \times 8.45199464995839 =)$ **672,69– TL** olan aylık bulunur. Sigortalının 2000 ile 2008 yılı çalışması olmadığından bulunan 672,69 TL tahsis talebinde bulunduğu 2012 yılına kadar güncelleme katsayısıyla güncellenecektir.

Tablo 13: Aylığının Güncellenmesi

	Güncelleme Katsayısı	Güncellenmiş Tutar
		672,69
2008 den 2009 'a	1,1039	742,58
2009 dan 2010' a	1,0653	791,07
2010 dan 2011 'e	1,097	862,82
2011 den 2012 'ye	1,13	974,99

2012/ Ocak ve Temmuz zamlarını da ekleyerek ek ödeme dahil alacağı tutar $974,99 \times 1,0679 \times 1,0195 = \mathbf{1.061,50 -TL}$ dir. Bu tutarın %4 ek ödeme olarak yaşlılık aylığına eklendiğin de 2012 yılındaki emekli maaşı 1.103,96- TL dir. 2013 yılı mayıs itibariyle aldığı maaş ise $1.103,96 \times 1.0414 = \mathbf{1.149,66 - TL}$ olarak bulunur.

ÖRNEK 2 : 19.04.1947 doğumlu erkek bir sigortalı 30.08.2012 tarihinde yaşlılık aylığı bağlanması için tahsis talebinde bulunmuştur. SGK tarafından yapılan kontroller neticesinde sigortalının aylığa hak kazandığı anlaşılmıştır. Bu durumda sigortalının aylığı aşağıdaki gibi hesaplanacaktır. Sigortalı 01.05.1970 yılında çalışmaya başlamış ve 2012 yılı mayıs ayında aylık talebinde bulunmuştur.¹³⁶

Tablo 14: Sigortalı Bilgileri

01.01.2000 öncesi prim gün sayısı	210 gün
01.01.2000-30.09.2008 arası prim gün sayısı	2.940 gün
01.10.2008 sonrası prim gün sayısı	450 gün
Toplam gün	3.600 gün

Sigortalının çalışmaları 3 ayrı dönemi de içerdiğinden aylık hesaplaması üç ayrı dönem (01.01.2000 öncesi /01.01.2000- 30.09.2008 / 01.10.2008 sonrası) dikkate alınarak ayrı ayrı bulunacak, bulunan aylıklar kısmileştirilip toplanarak güncel aylık hesaplanacaktır.

2000 Öncesi Aylığın hesaplanması (A1 Aylığı)

2000 öncesi aylık hesaplamalarının, gösterge sistemi kullanarak yapıldığını yukarıda da belirtilmiştir. Gösterge sistemi sigortalıların 1990 ile 1999 (dahil) tarihleri arasında yatırılan primlerin ortalaması alınarak bulunmaktadır. Örneğimizde sigortalının bu tarihler arasında çalışması bulunmamaktadır. Ancak 1990 tarihinden önce yatırılan primler gösterge sisteminde alt sınır esas alınarak hesaplanmaktadır.

2012 yılında aylık talebinde bulunan 1947 doğumlu sigortalının yaşı 65 tir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi 55 yaş üstü her yıla %1 aylık bağlama oranına ilave

¹³⁶ KURUCA M., s.421-424

yapılacağından, sigortalının aylık bağlama oranına 10 puan ilave edilmesi gerekmektedir. Ancak sigortalının prim ödeme gün sayısı 5000 günden az olduğu için her 240 gün için aylık bağlama oranından % 1 eksilmesi gerekmektedir.

Bu durumda sigortalının başlangıçtaki %60 aylık bağlama oranına; yaştan dolayı %10 eklenmesi, 5000 günden eksik olan günler içinse $(5000-3600= 1400 / 240 =)$ %5 eksilmesi gerekmektedir. Bu şekilde aylık bağlama oranı % 65 olarak hesaplanmakta ancak aylık bağlama oranı %70 den az olamayacağı için aylık bağlama oranının % 70 olarak dikkate alınması gerekmektedir.

A1 Aylığı = $9475 \times 12000 \times \% 70 = 79,59$ -TL olarak hesaplanmaktadır. Ancak bu aylığın sigortalının 01.01.2000 den önce olan prim ödeme günün sayısına göre kısmileştirilmesi gerekmektedir. Bulunan aylık tutarın, 2000 öncesine ait olan kısmını hesaplayabilmek için kısmileştirme işlemi uygulanır.

Aylığın kısmileştirilmesi=Aylığın kısmileştirilmesi yapıldığında $(79,59 \times 210 / 3600 =)$ **4,64-TL** bulunmaktadır. Bulunan aylık 31.12.1999 tarihindeki aylık olup, bu aylığın 2008 tarihine güncelleştirilip A2 (01.01.2000- 20.09.2008 tarihleri arasındaki) aylığı ile toplanması gerekmektedir. Güncelleme katsayısı ile hesaplanan **A1** aylığı $(4,64 \times 8,45199464995839=)$ **39,22 TL'** dir. (güncelleme katsayısı: 8,45199464995839)

-01.01.2000- 30.09.2008 tarihleri arasındaki aylık (A2 Aylığı)

4447 sayılı kanun ile getirilen yeni sistemle birlikte gösterge sistemi terkedilmiş, bunun yerine TÜFE ve büyüme hızı oranlarına göre hesaplanan bir aylık sistemi getirilmiştir. Sigortalının bu dönemde adına yatırılan primler, güncelleme katsayısı

ile güncellenerek, bu dönemdeki prim yatırılan toplam gün sayısına bölünerek günlük kazanç bulunmaktadır. Günlük kazancın 30 ile çarpılması sonucu da aylık kazanç hesaplanmaktadır. Bulunan aylık kazanç aylık bağlama oranı ile çarpılarak **A2** aylığı hesaplanmaktadır. Daha sonra bulunan aylık için alt sınır kontrolleri yapılması gerekmektedir.

Tablo 15: A2 Aylığının Güncellenmesi

A2 Aylığının Güncellenmesi donemi)	Katsayı	Kazanç	Güncellenmiş
2000 yılı 2008'e güncelleme katsayısı	5,356161553	750	4.017,12
2001 yılı 2008'e güncelleme katsayısı	3,178730892	2.340,00	7.438,23
2002 yılı 2008'e güncelleme katsayısı	2,273500351	3.429,12	7.796,11
2003 yılı 2008'e güncelleme katsayısı	1,814920706	4.910,15	8.911,53
2004 yılı 2008'e güncelleme katsayısı	1,524509562	5.962,68	9.090,16
2005 yılı 2008'e güncelleme katsayısı	1,317739386	5.864,00	7.727,22
2006 yılı 2008'e güncelleme katsayısı	1,1326755	6.372,00	7.217,41
2007 yılı 2008'e güncelleme katsayısı	1	6.885,00	6.885,00
2008 yılı 2008'e güncelleme katsayısı	1	5.566,50	5.566,50
TOPLAM		42,07945	64.649,28

Yukarıdaki tabloya göre A2 kazancının güncellenerek 2008 yılına getirilmesi için, A2 dönemine ait prim ödeme gün sayısının toplam güncelleme katsayısıyla çarpılması gerekmektedir. Bu şekilde hesaplanan ortalama günlük kazanç $(64.649,28 / 2940 =)$ **21,99 TL** olarak bulunmaktadır. Burada alt sınır kontrolünün yapılması gerekmektedir. Hesaplanan A2 aylığında, bulduğumuz tutar 20,28 –TL’den daha yüksek olduğundan **21,99 TL’** yi dikkate almamız gerekmektedir.

A2 dönemine denk gelen ortalama aylık kazancı bulmamız için 21,99-TL’ yi 30 gün ile çarpmamız gerekmektedir. Bu tutar $(21,99 \times 30 =)$ **659,69 TL** olarak hesaplanmaktadır. Aylık bağlama oranı; 3600 gün için %3,5, 3600 günden 9000 güne kadar % 2,0, 9000 günün üzerindeki her 360 gün için ise %1,5 olarak belirlenir. Örneğimizde sigortalının toplam prim gün sayısı 3600 gün olduğu için her 360 gün

için aylık bağlama oranı % 3,5 olarak dikkate alınması gerekmekte olup, 3.600 güne denk gelen oran %35' dir. Bulduğumuz 659,69- TL' nin %35' ini alarak A2 aylığını $(659,69 \times \%35 =)$ **230,89-TL** olarak buluruz. Sigortalının A2 aylığına denk gelen tutarı bulmamız için A2 aylığını kısmileştirmemiz gerekmektedir. Aylığın kısmileştirilmesi yapıldığında $(230,89 \times 2940 / 3600 =)$ **188, 56-TL** bulunmaktadır. Bu hesaplamalar sonucunda 2008 dönemine kadar olan A Aylığı (A1 Aylığı + A2 Aylığı= $188,56 + 39, 22=$) **227,78 TL'** dir. 506 sayılı kanunun geçici 89.maddesi gereği alt sınır kontrolü yapılması gerekmektedir. Kanun hükmüne göre 1.1.2000 tarihinden önce bağlanan malullük, yaşlılık ve ölüm aylıkları ve iş kazası ile meslek hastalığı sonucu bağlanan ölüm gelirleriyle, 31.12.1999 tarihi itibarıyla hesaplanarak bu tarihten sonra gelir ve aylıklarda yapılan artışların eklenmesi sonucunda bulunan miktarın altında olamaz. Bu tutar Aralık 2008 tarihi itibarıyla 521,81 TL dir. . Aylığın kısmileştirilmesi yapıldığında $(521,81 \times 3150 / 3600 =)$ **456, 58-TL** bulunmaktadır.Alt sınır kontrolü sonucu bulunan 456,58-TL, yukarıda hesaplan A1+A2 aylığı toplam aylığından(227,78-TL) yüksek olduğu için **456,58-TL** tutarı dikkate alınması gerekmektedir.

Sigortalının A aylığını maaş artışları tutarında attırarak, tahsis talep tarihindeki aylıklar seviyesine çıkartılması gerekmektedir.

Tablo 16: A Aylığının Güncellenmesi:

Yıl	Katsayı	Güncellenmiş Tutar
2008 Yılı		456,58
2009 Yılı	1,1039	504,02
2010 Yılı	1,0653	536,93
2011 Yılı	1,0907	585,63

Yukarıda ki tabloda A aylığı güncelenerek, A aylığının 2011 yılı güncellenmiş tutarı **585,63- TL** olarak hesaplanmıştır.

Tablo 17: B Aylığının Hesaplanması:

Aylığın Güncellenmesi dönemi	Katsayı	Kazanç	Güncellenmiş Kazanç
2008 yılı 2012'e güncelleme katsayısı	1,312977778	1916,1	2.515,78
2009 yılı 2012'e güncelleme katsayısı	1,23249	8154	10.049,72
TOPLAM		10.070,10	12.565,51

B aylığının hesaplanmasında, sigortalı adına yatırılan primler tahsis talep tarihi olan 2012 yılına güncellenir. Güncellenmiş olarak bulunan kazanç, 01.10.2008 sonrası toplam prim ödeme gün sayısına bölünüp, sigortalının günlük kazancı olan ($12.565,51/450=$) **27,92-TL** bulunur. Bulunan tutar 30 ile çarpılarak aylık kazanç olan ($27,92 \times 30=$) **837,60-TL** hesaplanır. B aylığına ilişkin herhangi bir alt sınır kontrolü öngörülmediği için aylık kazanç aylık bağlama oranıyla çarpılarak B dönemine ait aylık hesaplanır.

Aylık bağlama oranı 01.10.2008 yılı sonrası için her 360 gün için %2 olarak uygulanır. Ancak 5510 sayılı Kanunun geçici 2. maddesine göre; Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce 3600 prim gün sayısını doldurmamış olan sigortalıların yaşlılık aylığı bağlama oranının hesabında, sigortalının kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçen ve kanunun yürürlük tarihinden önceki prim gün sayısını 3600 güne tamamlayan hizmet sürelerinin her 360 günü için % 3 oranı esas alınmaktadır. Bu nedenle aylık bağlama oranı 3.150 gün için %2, 450 gün için %3 olarak dikkate alınır.

$$ABO = 3150/360 = 8.75 \times \%2 = 17,50$$

$$450/360 = 1.25 \times \%3 = 3,75$$

$$ABO = 17,50 + 3,75 = 21,25$$

Bu oran; kanunun 55. maddesinde belirtilen %35 oranından düşük olduğun için aylık bağlama oranı % 35 olarak dikkate alınarak, aylık B ($837,60 \times \%35 =$) **293,16 TL** bulunur.

Aylığın kısmileştirilmesi yapıldığında ($293,16 \times 450 / 3600 =$) **36,65-TL** bulunmaktadır. Hesaplanan A ve B dönemleri için üç dönem aylığını topladığımızda Aralık/2011 tarihi itibarıyla yaşlılık aylığı ($661,76 + 36,65 =$) **698,41-TL** bulunmaktadır. Bu tutara 2012 ocak/temmuz zamları ve %4 ek ödeme eklendiğinde ($698,41 \times 1.0679 \times 1.0195 \times \%4 =$) **790,79 -TL** olan 2012 sonu yaşlılık aylığı hesaplanır. 2013 yılı mayıs itibarıyla sigortalının aldığı maaş ise ($790,79 \times 1.0414 =$) **823,53 – TL** olarak hesaplanmaktadır.

Örnek 3: 2013 yılında emeklilik dilekçesi veren sigortalının çalışmasına ilişkin veriler aşağıdaki gibidir.

Tablo 18: Sigortalı Bilgileri

01.01.2000 öncesi prim gün sayısı	180
01.01.2000-30.09.2008 arası prim gün sayısı	3150
01.10 2008 sonrası prim gün sayısı	1670
Toplam gün	5000
Doğum	1961
Yaşı	52
Cinsiyet	K

01.01.2000 tarihinden önce bir gün dahi prim ödeme gün sayısı bulunan sigortalıların maaş hesaplamaları eski katsayı sistemine göre alt sınır ve üst sınır

aylığı dikkate alınarak yapılmaktadır. Burada sigortalının 2000 öncesine ait 180 gün prim ödemesi olup, ödenen primler 1990 yılından önce ki yıllara aittir. Dolayısıyla son 10 yıllık gösterge rakamından katsayısı tespit edilemeyeceği için 01.01.2000 öncesi için alt sınır aylığı olan **79.59- TL** dikkate alınacaktır. Bulunan aylığın 5000 gün içinde 180 güne tekabül eden kısmı güncelleştirilerek 2008 yılına taşınması gerekmektedir. Bulunan 79,59-TL önce kısmileştirilerek $(79,59 \times 180 / 5000 =)$ **2,87-TL** hesaplanmaktadır. Daha sonra bu tutar güncelleme katsayısı olan 8.45199464995839 ile çarpılarak 2008 yılı değeri olan **24.22 -TL** bulunur.

Tablo 19: A2 Dönemine Ait Bilgiler

A2					
Yıl	Gün	Kazanç	Katsayı	Güncel kazanç	
2000	360	1.560	5,35616155290963	8.355,60	
2001	360	2.340	3,17873089193450	7.438,20	
2002	360	3.465,90	2,27350035112747	7.879,72	
2003	360	4.910,07	1,81492070639998	8.911,38	
2004	360	5.962,68	1,52450956224251	9.090,15	
2005	360	5.864,40	1,31773938558075	7.727,75	
2006	360	6.372,00	1,13267550000000	7.217,40	
2007	360	6.882,00	1,00000000000000	6.882,00	
2008	270	5.566,50	1,00000000000000	5.566,50	
	3150			69.068,70	

Sigortalının 2000 ile 2008 yılları arasında yukarıdaki tabloya göre güncellenen prime esas kazancı **69.068,70-TL'** dir. Bu tutar toplam prim gün sayısına bölünerek ortalama günlük kazanç olan $(69.068,70 / 3150 =)$ **21.93 TL** bulunur. Bu tutarın 30 ile çarpımıyla aylık kazanç olan $(21,93 \times 30)$ **657,90 -TL** bulunur. 506 sayılı kanunun geçici 96. maddesine göre alt sınır kontrolü yapılması gerekmektedir. Buna göre hesaplanacak aylık, prime esas alt kazancın % 35 inden aşağı olmaması gerekmektedir. 2008 yılının prime esas alt kazancı 608,40 TL dir. Bu tutarın %35 ise

212,94 TL olup, hesaplanan (657,90x %41 =) 269,74 TL, 212,94 –TL’ den fazla olduğundan **269,74-TL** dikkate alınarak kısmileştirilecektir. Kısmileştirilme sonrası (269,74x3150/5000=) **169, 94 TL** bulunur.

A Aylığı = A1 + A 2 Aylığı (169,94+24.22=) **194,16 TL** olarak hesaplanmaktadır.

Sigortalı 01.01.2000 tarihinden önce aylığa hak kazandığı için Geçici 89. maddeye göre alt kontrolünün yapılması gerekmektedir. 2007/ Aralık ayında alt kontrol yapılacak aylık tutarı 521,81 TL dir. Bu rakam kısmileştirildiğinde (521,81x 3330/5000=) 347,53 TL tutarında hesaplanan aylık miktarı, 194,16 TL den daha yüksek olduğu için, aylığın hesaplanmasında 347,53 TL dikkate alınacaktır. Güncellenmiş toplam kazanç aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 20: A Aylığı Güncellemesi

Dönem	Güncelleme kaysayısı	Güncellenmiş Tutar
		347,53
2008 den 2009 'a	1,1039	383,63
2009 dan 2010' a	1,0653	408,69
2010 dan 2011 'e	1,097	448,33
2011 den 2012 'ye	1,13	506,61

Sigortalının A aylığı **506,61-TL** hesaplamıştır.

-B Aylığı (01.10.2008 sonrası) Hesaplaması

Tablo 21: Sigortalının Yıllık Kazançları

Yıl	Gün	Kazanç	Güncel	Katsayı
2008	90	1.916,00	2.687,98	1,402911290
2009	360	8.154,00	10.738,14	1,316917
2010	360	8.937,00	10.790,62	1,20741
2011	360	9.801,00	10.472,36	1,06850
2012	360	10.962,00	10.962,00	1,00000
2013	140	4.566,80	4.566,80	1,00000
Toplam	1670		50.217,90	

5510 Sayılı kanunun geçici 2. maddesine göre 2008 yılına kadar 3600 gün prim ödeme şartını sağlayamayanlar için, 2008 sonrası 3600 güne tamamlanacak her 360 gün için aylık bağlama oranı % 3 olarak hesaplanmaktadır. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi sigortalının 2008 ekim ayına kadar olan toplam prim ödeme gün sayısı 3370 gün olup, 3600 güne tamamlanacak sayı 270'tir. Dolayısıyla aylık bağlama oranı 4730 gün için % 2, 270 gün için ise %3 olarak hesaplanarak aylık bağlama oranı $(4730/360 \times 2 + 270/360 \times 3) = \% 28,52$ olarak bulunur.

Ortalama günlük kazanç $(50.217,90/1670) = 30,07$ TL olup, bu tutarın 30 ile çarpımıyla da ortalama aylık kazanç olan $(30,07 \times 30) = 902,10$ TL bulunmaktadır. Aylık kazanç olan 902,10-TL , aylık bağlama oranı olan %28,52 ile çarpılarak $(902,10 \text{ TL} \times \%28,52 \text{ TL}) = 257,27$ TL bulunmaktadır. Ancak 5510 sayılı kanunun 55. maddesine göre aylık bağlam oranı %35' den az olamayacağı için 902,10 TL nin %35 alınarak 315,73 TL' nin kısmileştirilmesi olan $(315,73 \times 1670/5000) = 105,45$ TL'nin aylık bağlanmasında dikkate alınması gerekmektedir.

Toplam üç dönem aylığı $(506,61 + 105,45) = 612,06$ TL olarak bulunup, bu tutar Aralık 2011 sonu aylığıdır. Bu aylık tutara artışlar eklenerek güncel tutar hesaplanır. 2012 yılına güncelleme yapılarak ek ödeme dahil $(612,06 \times 1.0679 \times 1.095) = 715,71$ TL+ % 4 ek ödeme) **744,34-TL** emekli aylığı bulunmakta, 2013 yılı mayıs itibariyle sigortalının aldığı maaş ise $(744,34 \times 1.0414) = 775,16 - \text{TL}$ olarak hesaplanmaktadır.

Örnek 4 : Bu örnekte Türkiye'de 5510 sayılı kanun yürürlükte olsaydı emekli maaşlarının ne kadar olacağı hesaplanacaktır. Bu tutarın daha iyi anlaşılması için enflasyonun ülkede sıfır olduğu bundan dolayı maaş artışı olmadığı, sadece

büyümenin %30' unun maaşlara yansıtıldığı varsayılmıştır. Örnekte 30 yıllık büyüme ortalaması %3 olarak dikkate alınmıştır.

1990 doğumlu olan ve 01.01.2013 tarihinde ilk defa sigortalı olan 4-1/(a) kapsamındaki kadın sigortalının 7.200 gün prim ödediğini ve 2050 yılında emeklilik dilekçesini verdiğini varsayalım. Enflasyon ve maaş artışının olmadığı, 2013 yılındaki brüt asgari ücretin **978,60-TL** olduğu varsayılarak, aylık bu tutar üzerinden hesaplanacaktır.

Sigortalının aylık bağlama oranı; prim ödenen her 360 gün için % 2 olarak hesaplanmaktadır. 4/a sigortalılarının 7200 prim ödeme gün sayısından emekli olabilecekleri düşünüldüğünde, aylık bağlama oranı toplamda % 40 'ı bulmaktadır. 30 yılda ortalama %3 büyüme gerçekleştiği varsayıldığında toplam büyüme oranının % 30'u ' emekli aylığına eklenecektir.

Yıllık %3 büyüme oranının %30' unun eklendiği yıllar itibariyle prime esas kazançlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 22: Yıllar İtibariyle Aylıklar

Yıl	Aylık
2013	978,60
2014	987,41
2015	996,29
2016	1.005,26
2017	1.014,31
2018	1.023,44
2019	1.032,65
2020	1.041,94
2021	1.051,32
2022	1.060,78
2023	1.070,33
2024	1.079,96
2025	1.089,68
2026	1.099,49
2027	1.109,38
2028	1.119,37
2029	1.129,44
2030	1.139,61
2031	1.149,86
2032	1.160,21
Toplam	21.339,33
Ortalama	1.066,97

Yukarıda ki tabloda da görüldüğü gibi sigortalının ortalama aylık kazancı **1.066,97-TL'** dir. Bu tutarın % 40' ı sigortalıya bağlanacak emekli aylığını verecek olup, 1.066,97-TL' nin %40' ı $(1.066,97 \times 0.40 =)$ **426,78-TL'** ye, %4 ek ödeme eklendiğinde emekli aylığı olan $(426,78-TL + 17,07-TL =)$ **443,85-TL** bulunacaktır. Bu tutar aslında günümüzde 5510 sayılı kanun yürürlükte olsaydı 4-1/(a) sigortalısının alacağı emekli aylığını yaklaşık olarak bize vermiş olmaktadır. Türkiye son 5 yılda yaklaşık %3 büyüdüğünden, büyüme oranı yaklaşık %3 olarak dikkate alınmıştır. Son 20 yılda Türkiye ortalama %4 büyümüştür. Örneğimizde büyüme

oranı %4 olarak dikkate alındığında ise bu durum emekli aylığına yaklaşık 30-TL artış olarak yansıtılacak ve emekli aylığı yaklaşık **475,00-TL** olacaktır.

Yukarıdaki örnekleri dikkatlice incelediğimizde; 2000 ve 2008 sonrası döneme ait prim ödeme gün sayısı arttıkça, 4-1/(a) sigortalıların emekli aylıklarının düştüğü görülmektedir. Yukarıdaki birinci örnekte, sigortalı 3.600 prim gün ödemiş, 58 yaşında emekli olmuş ve kendisine **1.149,66 -TL** emekli maaşı bağlanmış iken, diğer örnekte sigortalı 5.000 gün prim ödemiş, 52 yaşında emekli olmuş ve kendisine **775,16 -TL** emekli aylığı bağlanmıştır. Son örnekte ise sigortalı 60 yaşında olup, 7.200 prim gün ödemiş ve **443,85-TL** emekli aylığına hak kazanmıştır. (Örneklerde asgari ücret dikkate alınmıştır)

Ancak bazı çevrelerce, 5510 sayılı kanun dönemindeki aylık hesaplama sisteminin aslında aylıkları azaltmadığı aksine yükselttiği belirtilmektedir. Bu durumun ancak kazanç bildirimleri yüksek olan sigortalılar için geçerli olduğu, kazanç bildirimleri asgari ücret düzeyinde olan sigortalılar için böyle bir durum söz konusu değildir. Türkiye’de sigortalıların büyük çoğunluğunun SPEK tutarları asgari ücret düzeyinde bildirildiği düşünüldüğünde; 5510 sayılı kanunun milyonlarca asgari ücretliyi olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Hatta günümüzde SPEK tutarı düşük bildirilen sigortalılar prim ödedikçe emekli aylıkları düşmekte bu durum prim gün sayısını dolduran sigortalıların sigortasız çalışmasına zemin hazırlamakta kayıt dışıyla mücadeleyi olumsuz etkilemektedir.

3.1.2. 4-1/(b) Sigortalıların (Eski Adıyla Bağ Kur) Yaşlılık Sigortasını Hak Etme ve Yaşlılık Aylığını Hesaplama Şartlarındaki Değişim

3.1.2.1. 01.10.1999 Tarihi Öncesi Yaşlılık Aylığına Hak Kazanabilme Şartları

4-1/ (b) sigortalıları; 01.10.1999 tarihinden önce, kadın için 20 yıl, erkek için ise 25 tam yıl prim ödemek koşuluyla yaş şartı aranmaksızın yaşlılık aylığına hak kazanmaktadır. 01.10.1999 tarihinde yukarıdaki yazılı süreleri doldurmaya 2 tam yıl veya daha az kalan 4-1/ (b) sigortalıları yaş şartı aranmaksızın önceki hükümlere göre emeklilik hakkını kazanabilmekteydi. Ayrıca 1479 sayılı kanunun geçici 10. maddesindeki düzenlemeyle; 01.10.1999 tarihinde kadın 50, erkek 55 yaşını doldurmuş ve 15 tam yıl prim ödemek şartıyla kısmi emekliliğe hak kazanabilmektedir.¹³⁷ Yaş şartını taşıdığı halde 15 yıllık hizmet süresi şartını taşımayanlar için 1479 sayılı kanunun geçici 10.maddesinin 3. fıkrasında kademeli geçiş süreci öngörülmüştür. Yine 01.10.1999 tarihinde 1479 Sayılı kanunun öngördüğü şekilde aylığa hak kazanamayanlar için kanun geçici 10. maddesinde yapılan düzenlemeyle 01.06.2002 tarihi itibarıyla kanunda kademeli geçiş süreci hakkı tanınmıştır.¹³⁸

3.1.2.2. 01.10.1999 Tarihi Öncesi Yaşlılık Aylığı Hesaplanması

1479 sayılı Bağ-Kur Kanuna tabi sigortalıların emekli aylığı hesaplamaları 01.10.1999 tarihinden önce ödenen primler için basamak sistemine göre yapılmaktadır. Bağ-kur'a tabi sigortalı kademeli olarak prim ödediği basamağını yükseltebilmekte, basamak yükseldikçe alacağı emekli aylığı artmaktadır.

¹³⁷ GÜZEL A., OKUR A.R., CANİKLİOĞLU N., 2012, s. 551

¹³⁸ SÖZER A. N. , 2013, s.348

Sigortalılar, Kuruma verecekleri ilk giriş bildirgesine istinaden 12 basamaktan dilediğini seçebilmektedirler. Üç ay içinde basamak seçiminde bulunmayanların sonradan yapacakları tercihleri dikkate alınmaksızın en alt basamaktan intibakları yapılmaktaydı. 12. basamağa kadar bekleme süresi her basamak için bir yıl olup, basamaklar her yıl sonunda otomatik olarak yükseltilmekteydi. 13. basamaktan itibaren 24. basamak dahil basamak yükseltilmeleri talebe bağlı olarak gerçekleştirilmekte ve her basamakta bekleme süresi 2 yıl olarak belirlenmekteydi. Bunun dışında kanunlarla sıra dışı basamak yükseltme imkanı da verilmiştir. Sıra dışı yükseltme Bağ Kur kanunun kabul edilmesinden itibaren iki kez yapılmıştır. İlk yükseltme; 30.08.1981 tarih ve 4181 sayılı yasa ile 1479 sayılı kanuna eklenen geçici 9. madde ile en fazla 12 basamak yükseltme hakkı verilmiştir. İkincisi sıra dışı basamak yükseltme 02.08.2003 tarihinde 4956 sayılı yasa ile getirilmiştir. Bu yasada da en fazla 12 basamak yükseltme hakkı verilmiştir.

1479 sayılı Bağ-Kur kanuna göre yaşlılık aylığı; sigortalının, aylığa hak kazandığı tarihte bulunduğu en son gelir basamağında bir yıl prim ödenmiş olmak şartıyla bu basamağa tekabül eden tutarın %70' i esas alınarak hesaplanmaktadır. Ancak %70 oranı, sadece 25 tam yıl prim ödeyenler için geçerli olup, 25 yıldan eksik her tam yıl için aylık bağlama oranı 1 tam puan eksiltilirken, fazla her tam yıl için bir puan artırılarak hesaplanmaktadır. Ayrıca kadın için 50, erkek için 55 yaşını aşan her tam yıl için aylık bağlama oranı 1 puan arttırılmaktadır.

3.1.2.3. 01.01.2000-30.09.2008 Tarihleri Arası Yaşlılık Aylığına Hak Kazanabilme Şartları

08.09.1999 tarihinde yürürlüğe giren 4447 sayılı yasayla, 4-1/(b) sigortalıların yaşlılık aylığına hak kazanabilme şartları değişmiştir. Söz konusu düzenlemeyle; Kadınlar 58 yaşını, erkekler 60 yaşını doldurmuş olmak ve 25 tam yıl prim ödemek şartıyla emekli olabilmektedir. 01.01.2000 ile 01.10.2008 tarihleri arasında sigortalı olarak tescil edilen 4-1/(b) kapsamındaki sigortalılar, kısmi emekli olabilmek için; kadınların 60 yaşını, erkeklerin 62 yaşını tamamlamış ve 5.400 prim ödeme şartını yerine getirmiş olmaları gerekmektedir.¹³⁹

3.1.2.4. 01.01.2000-30.09.2008 Tarihleri Arası Yaşlılık Aylığı Hesaplanması

01.01.2000-30.09.2008 tarihleri arasında Bağ-Kur kapsamında sigortalı olarak tescil edilenlerin aylık hesaplama sistemi, gelir tabloları esas alınarak yapılmaktaydı. Yaşlılık aylığı, sigortalının sigortalılık süresi içinde aylar itibariyle prim ödediği gelir basamaklarının, bu basamaklardaki prim ödeme süreleri de dikkate alınarak , aylık başlangıç tarihinde yürürlükte bulunan gelir tablosu üzerinden hesaplanacak ağırlıklı ortalamanın aylık bağlama oranı ile çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır.

3.1.2.5. 5510 Sayılı Kanunun Yürürlüğe Girdiği Tarihinden İtibaren Yaşlılık Aylığına Hak Kazanabilme Şartları

01.10.2008 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başlayanların aylığa hak kazanabilmeleri için; kadınların 58, erkeklerin 60 yaşını doldurmuş olmaları ve en az 9.000 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerini

¹³⁹ SÖZER A. N. , 2013, s.347

ödemeleri gerekmektedir.¹⁴⁰ Ancak, belirtilen yaş şartı 4-1/(a) sigortalılarında olduğu gibi prim gün sayısı şartının doldurulduğu tarihlere göre kademeli olarak artırılmakta ve 01.01.2048 tarihinden itibaren yaş şartı kadın ve erkekler için 65 olmaktadır.

3.1.2.6. 5510 Sayılı Kanunun Yürürlüğe Girdiği Tarihinden İtibaren Yaşlılık Aylığı Hesaplanması

5510 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa 4-1/(b) kapsamında tescil edilen sigortalıların yaşlılık aylığı; ortalama aylık kazanç ile aylık bağlama oranının çarpılması ile hesaplanır. Aylık bağlama oranı; toplam prim ödeme gün sayısının 360 bölümünden çıkan sonucun %2 ile çarpılmasıyla bulunur. 360 günden aşağı günler orantılı olarak dikkate alınır. Aylık bağlama oranı %90 ı geçemez ve sigortalıya bağlanacak aylıklar ile ölen sigortalının hak sahiplerinin aylıklarının hesabına esas tutar, çalışma sürelerindeki, talep veya ölüm yılına ait ocak ayı itibariyle belirlenen ortalama aylık kazancın % 35'inden, sigortalının bakmakla yükümlü olduğu eşi veya çocuğu varsa % 40'ından az olamaz.

3.1.2.7. 4-1/(b) Sigortalıların Yaşlılık Aylığı Örnekleri

4-1/(a) sigortalıları gibi kendi nam ve hesabına çalışan sigortalılar da 5510 sayılı kanunla değişen maaş hesaplama sisteminden olumsuz etkilenmiştir. Bu durum aşağıda örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır.

Örnek1:

30.01.2011 tarihinde aylık talebinde bulunan sigortalının bilgileri aşağıdaki gibidir.

¹⁴⁰ SÖZER A. N. , 2013, s.359

Tablo 23: Sigortalı Bilgileri

Bağ-kur Hizmet Süresi :	: 9000 gün
1.1.2000 Tarihinden Önceki Hizmeti :	: 5040 gün
31.12.1999 Tarihli Basamağı :	12
1.1.2000-30.0.2008 Tarihi Arasındaki Hizmeti :	3150 gün
30.09.2008 Tarihinden sonraki Hizmeti :	810 gün
1479 sayılı Kanuna göre aylık bağlama oranı :	70%
4447 sayılı Kanuna göre aylık bağlama oranı :	65%
Son basamağı :	17

Tablo 24 :Bağ-Kur Prim Tablosu

Basamak	Gelir Tutarı	Aylık Sigorta Primi	Aylık Sağlık Primi	Aylık Toplam Prim
1	246.389.942	49.277.989	72.678.445	121.956.434
2	262.201.062	52.440.213	72.678.445	125.118.658
3	278.012.182	55.602.437	72.678.445	128.280.882
4	293.823.302	58.764.661	72.678.445	131.443.106
5	309.634.422	61.926.885	72.678.445	134.605.330
6	327.553.690	65.510.738	72.678.445	138.189.183
7	345.472.958	69.094.592	72.678.445	141.773.037
8	363.392.225	72.678.445	72.678.445	145.356.890
9	381.311.493	76.262.299	76.262.299	152.524.598
10	399.230.760	79.846.152	79.846.152	159.692.304
11	417.150.028	83.430.006	83.430.006	166.860.012
12	435.069.296	87.013.860	87.013.860	174.027.720
13	498.577.294	99.715.459	99.715.459	199.430.918
14	556.551.398	111.310.280	111.310.280	222.620.560
15	614.525.502	122.905.101	122.905.101	245.810.202
16	672.499.606	134.499.922	134.499.922	268.999.844
17	730.473.709	146.094.742	146.094.742	292.189.484
18	788.447.813	157.689.563	157.689.563	315.379.126
19	846.421.917	169.284.384	169.284.384	338.568.768
20	904.396.021	180.879.205	180.879.205	361.758.410
21	962.370.125	192.474.025	192.474.025	384.948.050
22	1.020.344.228	204.068.846	204.068.846	408.137.692
23	1.078.318.332	215.663.667	215.663.667	431.327.334
24	1.136.292.436	227.258.488	227.258.488	454.516.976

Kaynak:<http://uye.yaklasim.com/OfficialJournal.aspx?categoryidlast=30164&parentid=30161&categoryid=2414>

En son prim ödenen gelir basamağından en az bir tam yıl prim  demsi şartıyla bulunduğu basamağın %70'i aylık olarak hesaplanır. Yaşlılık aylığı sigortalık süresi içinde aylık itibariyle prim ödediği gelir basamakların, bu basamaklardaki prim ödeme süreleri de dikkate alınarak aylık başlangıç tarihinde y r l kte bulunan gelir tablosu üzerinden hesaplanacak ağırlıklı ortalamasının, aylık bağlama oranıyla çarpılması suretiyle hesaplanır. Hesaplanan yaşlılık aylığı ayrıca gelir tablosunun son olarak değiştirildiği ay ile aylık başlangıç tarihi arasında geçen her ay için yeni adıyla T  K tarafından açıklanan en son temel yıllık kentsel yerler tüketicisi fiyatları indeksindeki değişim oranları kadar artırılır. Gelir tablosu 2004 tarihinde güncellendiği için bundan sonraki aylık bağlamalarında 2004 yılı gelir tablosu esas alınır.Bu tarihten sonraki prim ödenen süreler TÜFE oranı kadar artırılarak hesaplanır.

Sigortalının A1 aylığı; 31.12.1999 tarihinde en son 12. basamakta bulunduğu için bu basamağın karşılık geldiği gelir tutarı esas alınarak aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

A1 Aylığı: $(435.06 \times 5040 \times 0,70 / 9000 =)$ **170,54 -TL** olarak bulunur.

(A2) Aylığı Hesaplanması:

A2 aylığını hesaplarken, sigortalının 2000-2008 dönemi arasında ödediği primlerin ağırlık ortalaması alınmaktadır. Ağırlıklı ortalama; prim ödenen gelir basamakları toplamının basamaklardaki prim  denmiş ay süresi toplamına bölünmesiyle aşağıdaki gibi hesaplanır.

Tablo 25: Basamak Seyir Tablosu

BS	Basamaklarda Prim Ödeme Tarihleri	Prim Ödeme Süresi	Gelir Tablosu Karşılığı	Ağırlıklı Ortalamaya Esas Tutar
13	01.01.2000-31.12.2001	24	498.577.294	11.965,68
14	01.01.2002-30.12.2003	24	556.551.398	13.357,20
15	01.01.2004-30.12.2005	24	614.525.502	14.748,48
16	01.01.2006-30.12.2007	24	672.499.606	16.139,76
17	01.01.2008-30.09.2008	9	730.473.709	6.574,23
Toplam		105		62.785,35

Ağırlıklı Ortalama: $(62.785,35 / 105 =)$ **597,95-TL** bulunur. Ağırlık ortalamaya olan 597,95-TL, aylık bağlama oranı ile çarpıldıktan sonra kısmileştirilerek 2008 Ekim dönemine aktarılır. Formül aşağıdaki şekilde uygulanacaktır.

$$\mathbf{A2 \text{ Aylığı: } 597,95 \times 3150 \times 0,65 / 9000 = \mathbf{136,03 \text{ TL}}}$$

1479 sayılı kanuna göre yapılan aylık hesaplamalarında, 506 sayılı kanunda düzenlendiği gibi bir alt sınır kontrolü yapılmamaktadır. 2000 öncesi **A1** aylığı ile 2000-2008 dönemi arası **A2** aylığı toplanarak **A** aylığı elde edilir. Daha sonra bulunan **A** aylığına Sosyal yardım zammı da eklenerek, toplam aylık TÜFE artışlarıyla güncellenir.

$$\mathbf{A = A1 + A2 \text{ Aylığı Toplamı} = 170,54 + 136,03 = \mathbf{306,57-TL}}$$

2003 yılı aralık dönemine kadar 1-12 basamak için Sosyal Yardım Zammı (SYZ) **85,65 TL** olup, bu tutar kısmileştirilerek ilgili döneme isabet eden SYZ (**85,65 X 8190/9000=**) **77,94** olarak bulunur.

$$\mathbf{A \text{ aylığı} = 306,57 + 77,94 = \mathbf{384, 51 \text{ TL}}}$$

Aylık Artışların Uygulanması = 384, 51 X 1,10 X1,10 X1,06X 1,06 X 1,03 X 1,0133 X 1,05 X1,0387 = 595, 05-TL / Aralık 2007

2008, 2009 ,2010 Aylık artışlar = 1.1039 X 1,0653 X 1,0907 = **1,28264648**

Aralık 2007 tarihine kadar güncellenen aylık, 2008, 2009 ve 2010 yıllarına ait aylık artışları kadar arttırılarak güncellenerek, (595, 05 X 1,28264648 =) **763, 23-TL** tutarına ulaşılır.

-B Aylığının Hesaplanması :

Tablo 26 :Aylığın Tahsis Talep Tarihindeki Güncel Değeri

Yıl	Yıllık Kazancın Hesabı	Toplam Yıllık Kazanç	Güncelleme Katsayıları	Gün Sayısı	Güncellenmiş Kazanç
2008	21.29 X90	1916,1	1,1334792	90	2.171,85
2009	(22,20X180	8.154,00	1,064	360	8.675,85
	(23,10X180				
2010	(24,30X180	8.937,00	1	360	8.937,00
	(25,35X180				
TOPLAM				810	19.784,70

Yukarıdaki tabloya göre sigortalının, 01.10.20008 tarihinden sonra ödediği primlerin, güncellenme katsayısı ile güncellendikten sonra bulunan günlük kazancı (19. 784,70 /810 =) **24,24- TL**’ dir. Dolayısıyla aylık kazancı bulmak için bu tutarı 30 gün ile çarpmak gerekir. Çarpım sonucu sigortalının aylık kazancı (24,42 X 30 =) **732,76-TL** olarak hesaplanır. Bulunan aylık kazanç tutarını aylık bağlama oranı ile çarparak B Aylığı bulunur. Aylık bağlama oranı bu dönem için; ödenen primlerin 360 güne bölünmesi sonucu bulunan tutarın % 2 ‘sidir. Sigortalı 9000 gün prim ödemiş olduğundan aylık bağlama oranının (9000/360= 25 x %2=) %50 dir.

Aylık kazanç, aylık bağlama oranı ile çarpılarak **B Aylığı** ($732,76 \times 50 =$) **366,68-TL** olarak hesaplanır. Bu tutar, 01.10.2008 tarihinden sonra ödenen toplam prim gün sayısı kadar kısmileştirilerek B Aylığı olan ($366,68 \times 810 / 9000 =$) **33,00 TL** bulunur.

Tüm aylıkların toplanması sonucu ($A+B$) 2010/Aralık ayına ait yaşlılık aylığı olan ($763,23 + 33,00 =$) **796,23-TL** tutarı hesaplanmaktadır. Bulanan aylığa 2011 Ocak dönemi zammı olan 60-TL eklenmekte ($796,23 + 60 = 856,23$ -TL) daha sonra 2011 Temmuz güncellemesi ($856,23 \times 1,04 = 890,47$ -TL) ve 2012 Ocak güncellemesi yapılarak ($890,47 \times 1,0679 =$) 950,94 TL bulunur. Bu tutara %4 ek ödeme eklenmesiyle sigortalının alabileceği net emekli aylığı **988,97- TL** olarak hesaplanmaktadır. 2012 yılı temmuz ve 2013 yılı ocak güncellemeleriyle birlikte ($988,97 \times 1,095 \times 1,0414 = 715,71$ TL) **1.127,75,-TL** 2013 yılı mayıs itibariyle sigortalının aldığı maaş olarak hesaplanmaktadır.

Örnek2: Bu örnekte Türkiye’de 5510 sayılı kanun yürürlükte olsaydı emekli maaşlarının ne kadar olacağı hesaplanacaktır. Bu tutarın daha iyi anlaşılması için enflasyonun ülkede sıfır olduğu bundan dolayı maaş artışı olmadığı sadece büyümenin %30’ u maaşlara yansıtıldığı varsayılmıştır. Örnekte 30 yıllık büyüme ortalaması %3 olarak dikkate alınmıştır.

1985 doğumlu olan ve 01.01.2013 tarihinde ilk sigorta girişi olan 4-1/(b) erkek sigortalısının 9.000 gün prim ödediğini ve 2050 yılında emeklilik dilekçesini verdiği varsayılmıştır. Enflasyon ve maaş artışı olmadığından brüt asgari ücret 2013 yılındaki asgari ücret olan **978,60-TL** olup yaşlılık sigortası bu aylık üzerinden hesaplanacaktır.

Sigortalı alt sınır olan 9.000 günden emekli olabileceğinden aylık bağlama oranı her yıl için %2 olarak dikkate alınmakta, 25 yıl için her yıla %2 verilerek aylık bağlama oranı % 50 olarak hesaplanmaktadır. Yıllık %3 büyüme oranının %30' unun eklendiği yıllar itibariyle prime esas kazançlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 27:Yıllar İtibariyle Aylıklar

Yıl	Aylık
2013	978,6
2014	987,41
2015	996,29
2016	1.005,26
2017	1.014,31
2018	1.023,44
2019	1.032,65
2020	1.041,94
2021	1.051,32
2022	1.060,78
2023	1.070,33
2024	1.079,96
2025	1.089,68
2026	1.099,49
2027	1.109,38
2028	1.119,37
2029	1.129,44
2030	1.139,61
2031	1.149,86
2032	1.160,21
2033	1.170,65
2034	1.181,19
2035	1.191,82
2036	1.202,55
2037	1.213,37
Toplam	27.298,91-TL

Tabloda da görüldüğü gibi sigortalının ortalama aylık kazancı (27.298,91-TL/25=) 1.091,96-TL' dir. Bu tutarın % 50' ı sigortalıya bağlanacak emekli aylığını verecek olup, 1.091,96-TL' nin %50' si olan (1.091,96X050=) 545,98-TL' ye %4 ek ödeme eklendiğinde emekli aylığı (545,98-TL+21,84-TL=) 567,82-TL bulunacaktır. Bu tutar aslında günümüzde 5510 sayılı kanun yürürlükte olsaydı 4-1/(b) sigortalısının alacağı emekli aylığını yaklaşık olarak bize vermiş olmaktadır. Örneğimizde büyüme oranı %4 olarak dikkate alındığında ise bu durum emekli aylığına yaklaşık 40-TL artış olarak yansıyacak ve emekli aylığı yaklaşık 607,00-TL olacaktır.

Yukarıdaki iki örneği karşılaştırdığımızda 4-1/(b) sigortalıların 5510 sayılı kanunla emekli olmak için gerekli olan yaş şartı yükseltilmiş ve maaş hesaplama sistemi değiştirilerek aylıklarında önemli bir azalma olmuştur. Örneklerde görüldüğü gibi 1479 sayılı kanuna tabi sigortalı 1.127,75,-TL yaşlılık aylığına hak ederken, yaklaşık aynı şartları taşıyan 5510 sayılı kanuna tabi 4-1/(b) sigortalısına ise 567,82-TL yaşlılık aylığı bağlanmaktadır. Kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlarında dahil olduğu 4-1/b sigortalılarında sosyal güvenlik reformundan olumsuz etkilendiği yaşlılık aylığın yarı oranda azaldığı görülmektedir.

3.1.3. 4-1/(c) sigortalıların (eski adıyla Emekli Sandığı) Yaşlılık Sigortasını Hak Etme ve Yaşlılık Aylığını Hesaplama Şartlarında ki Değişim

3.1.3.1. 01.10.1999 Öncesi Yaşlılık Aylığına Hak Kazanabilme Şartları

14.09.1999 tarihinde önce göreve başlayan kamu görevlileri açısından emeklilik şartları 5434 sayılı kanunun 39. maddesinde düzenlemiştir. Madde hükmüne göre; 14.09.1999 tarihinde kadın iştirakçiler için 20 yıl, erkek iştirakçiler için ise 25 yılı

dolduranlar yaş şartı aranmaksızın emekli olabileceklerdir.¹⁴¹ Bu şartları taşıyamayanlar ancak şartların oluşması için 2 tam yıl ve daha az kalmış ise kadın 38, erkek ise 43 yaşında emekliğe hak kazanabilmektedir. Yine bu şartları taşıyamayanlar için 5434 sayılı kanunun geçici 205. madde hükümleri gereği 15.06.2002 tarihindeki durumlarına göre (kadın 20 yıl erkek 25 yıl) kademeli geçiş hükümlerine bakılmaktadır.¹⁴² Emekli sandığında 15.09.1999 tarihinde 50 yaşı üzerinde bulunan iştirakçilerin 10 yıl ve daha fazla hizmeti var ise 61 yaşında kısmi emekli aylığına hak kazanmaktadırlar.

3.1.3.2. 5434 Sayılı Kanuna Göre Emekli Aylığı Hesaplanması

Emekli aylıklarının nasıl hesaplanacağı 5434 sayılı kanunun 41. ek 68, ek 70 ve ek 81. maddelerinde düzenlenmiştir.

5434 sayılı kanunun 40. maddesinde; emekli aylıklarının hesaplanmasında 657 sayılı Devlet Memurları kanununun 43. maddesinde yer alan gösterge tablosu ve personel kanunlarındaki ek göstergelerin esas alınacağı düzenlenmiştir. Emekli aylığı; Emekli Sandığı kanunun 41.maddesinin (a) fıkrasına göre tespit edilen rakamların her yıl Bütçe kanununda tespit edilen katsayı ile çarpılması sonunda bulunacak tutarın fiili ve itibari hizmet toplamı 25 yıl olanlara % 75'i, 25 yıldan az olanlara her tam yıl için % 1 eksiği, fazla olanlara da her tam yıl için % 1 fazlası üzerinden bağlanmaktadır.

5434 sayılı kanunun ek 70. maddesine göre; memuriyet taban aylığı ve kıdem aylığı tutarları ile, zam, tazminat ve ödenekler ile benzeri ödemeler toplamına

¹⁴¹ GÜZEL A., OKUR A.R., CANİKLİOĞLU N., 2012, s. 717

¹⁴² SÖZER A. N. , 2013, s.352

karşılık gelmek üzere, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi en yüksek devlet memuru aylığı (ek gösterge dahil) brüt tutarının; ek göstegesine göre tekabül eden miktarı, emeklilik keseneğine ve kurum karşılığına tabi tutulmaktadır. Emekli Aylığı hesaplamalarında, ilgililerin makam, temsil, veya görev tazminatına müstehak olmaları halinde bu tutarlar memurların aylıklarına ilaveten ayrıca ödenmektedir.

5434 sayılı kanunun ek 81. maddesine göre ; Millî İstihbarat Hizmetleri ve Emniyet Hizmetleri Sınıfına dahil kadrolar ile çarşı ve mahalle bekçisi kadro unvanı esas alınarak emekli aylığı veya emekli aylıklarıyla birlikte makam tazminatı ödenmesine hak kazanamamış olanlara, her ay emekli aylıklarıyla birlikte 100 YTL tutarında ayrıca ödeme yapılmaktadır.

5434 sayılı kanunun ek 68. maddesine göre; makam tazminatı ile yüksek hakimlik tazminatı ödenmesini gerektiren görevlerde toplam 2 yıl bulunduktan sonra emekliye ayrılanlara makam veya yüksek hakimlik ve temsil veya görev tazminatları bulundukları en üst görevleri esas alınarak ödenmektedir. Makam veya yüksek hakimlik tazminatı ödenmesini gerektiren görevlerde toplam en az iki yıl bulunmadan veya bu görevlerde hiç bulunmadan emekliye ayrılanlara ise, en az altı ay süreyle bulundukları en üst görevleri için belirlenen görev tazminatı veya hizmet yılları itibarıyla belirlenen görev tazminatından yüksek olanı ödenmektedir.

Makam tazminatı ile yüksek hakimlik tazminatı ödenmesini gerektiren görevlerde bulunanlardan, 10/10/1984 tarihli ve 3056 sayılı kanunun 36 ncı maddesine göre istihdam edilenlere, Başbakanlıkta da makam tazminatı ödenmesini gerektiren görevlerde en az 6 ay çalışmış olmaları kaydıyla bu tazminatlardan yüksek olanı esas alınarak ödeme yapılmaktadır. Bu halde de iki yıllık süreyi doldurma şartı

aranmakta ancak bu tazminatların ölenlerin dul ve yetimlerine ödenmesinde iki yıl görev şartı aranmamaktadır.

Emekli sandığına tabi sigortalıların emekli aylığı hesaplamalarında; aylık gösterge, ek gösterge, taban aylık, kıdem aylığı, emeklilik tazminatı unsurları birlikte değerlendirilmelidir.

3.1.3.3. 01.01.2000-30.09.2008 Tarihleri Arası Yaşlılık Aylığına Hak Kazanabilme Şartları

01.01.2000-30.09.2008 tarihleri arasında 5434 sayılı kanunun tabi olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık aylığına hak kazanabilmeleri için; kadınların 58, erkeklerin 60 yaşını doldurmuş ve 25 tam yıl hizmet yılı tamamlamış olmaları gerekmektedir. Ayrıca 01.01.2000 ile 30.09.2008 tarihleri arasında ilk defa sigortalı olan kadın ve erkek iştirakçiler, 61 yaşını doldurmak ve en az 15 tam yıl malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemek şartıyla kısmi yaşlılık aylığından yararlanmaktadırlar.¹⁴³

3.1.3.4. 4-1/(c) Sigortalıların Yaşlılık Aylığı Hesaplanması

01.10.2008 tarihinden önce kamu görevlerinin emekli aylıkları, emekli oldukları derece ve kademenin emekli keseneğine esas matrahları dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

Emekli keseneğine esas aylıkların unsurları:

✓ **Aylık gösterge:** Derece ve Kademenin tekabül ettiği gösterge

¹⁴³ SÖZER A. N. , 2013, s.351-352

✓ **Ek Gösterge:** Görevini niteliğine ve önemine bağlı olarak değişen 657 sayılı kanunda belirtilen unvanların karşılarında gösterilen gösterge rakamının memur aylık katsayısı çarpımıyla bulunacak tutar.

✓ **Taban Aylık:** 1.000 katsayı rakamının ilgili bütçe yılında açıklanan katsayıyla çarpılmasıyla bulunan tutar.

✓ **Kıdem Aylığı:** Memurun emekli olduğu tarihteki kıdem yılının 20 sabit rakımıyla çarpılmasıyla bulunacak tutarın memur katsayısıyla çarpılması sonucuyla hesaplanır.

✓ **Emeklilik Tazminatı:** 5434 sayılı kanunun ek 70. maddesinde yer alan aylık bağlama oranı ise 25 yıl için % 75 olup 25 yıldan eksik her yıl için 1 puan eksiltir fazla olan her yıl için 1 puan artırılır ancak hiçbir şekilde emekli keseneğine esas aylığın %90 nı aşamaz. Ancak vazife malullüklerinde bu sınırlama uygulanmaz.

Emekli sandığına tabi sigortalılar için emekli aylığı hesaplaması sigortalının emekli olmayı hak ettiği tarihteki aylık gösterge, ek gösterge, taban aylık, kıdem aylığı, emeklilik tazminatına göre belirlenmektedir. 5510 sayılı kanuna göre ise her yıl yaşlılık aylığına hak edilen unsurlar hesaplanıp bunların ortalaması alınarak emekli aylığı belirlenmekte, bu durum örneklerde gösterileceği gibi 5510 sayılı kanundan sonra ilk defa 4-1/(c)' ye tabi sigortalıların emeklilik aylıklarını olumsuz etkilemektedir.

2008 yılından sonra 4-1/(a), 4-1(b) ve 4-1(c) ye tabi sigortalılar için emekli olma şartları değişmemekte dolayısıyla eski adıyla emekli sandığına tabi 4-1/ (c) ye tabi sigortalılar içinde emekli aylığı hesaplama şartları 4-1/(a) ve 4-1/(b) sigortalılarıyla aynı usule göre belirlenmektedir.

3.1.3.5. 5510 Sayılı Kanunun Yürürlüğe Girdiği Tarihden İtibaren Yaşlılık Aylığına Hak Kazanabilme Şartları

01.10.2008 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başlayanların aylığa hak kazanabilmeleri için; kadınların 58, erkeklerin 60 yaşını doldurmuş olmaları ve en az 9.000 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerini ödemeleri gerekmektedir. Ancak, belirtilen yaş şartı 4-1/(c) sigortalılarında olduğu gibi prim gün sayısı şartının doldurulduğu tarihlere göre kademeli olarak artırılmakta ve 01.01.2048 tarihinden itibaren yaş şartı kadın ve erkekler için 65 olmaktadır.

3.1.3.6. 5510 Sayılı Kanunun Yürürlüğe Girdiği Tarihinden İtibaren Yaşlılık Aylığı Hesaplanması

5510 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa 4-1/(c) kapsamında tescil edilen sigortalıların yaşlılık aylığı; ortalama aylık kazanç ile aylık bağlama oranının çarpılması ile hesaplanır. Aylık bağlama oranı; toplam prim ödeme gün sayısının 360 bölümünden çıkan sonucun %2 ile çarpılmasıyla bulunur. 360 günden aşağı günler orantılı olarak dikkate alınır. Aylık bağlama oranı %90 ı geçemez ve sigortalıya bağlanacak aylıklar ile ölen sigortalının hak sahiplerinin aylıklarının hesabına esas tutar, çalışma sürelerindeki, talep veya ölüm yılına ait ocak ayı itibariyle belirlenen ortalama aylık kazancın % 35'inden, sigortalının bakmakla yükümlü olduğu eşi veya çocuğu varsa % 40'ından az olamaz.

3.1.3.7. 4(c) Sigortalıların Yaşlılık Aylığı Örnekleri

Örnek1: 1.derecenin 4. Kademesinden aylık alan, 25 yıl hizmeti, 3600 ek gösterge ve 2000 makam tazminatına sahip bir kariyer mesleklerde çalışan bir

memurun (müfettiş, merkez uzmanı,vb.) emekli aylığı aşağıdaki şekilde hesaplanacaktır. Memurun emekli aylığı unsurları ve bunların emekli aylığına etkisi aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. (Aylık hesaplamasına ilişkin veriler 2012 yılına aittir)

Tablo 28: Sigortalının Emekli Keseneğine Esas Aylıklarının Unsurları

Emekli Keseneğine Esas Aylıkların Unsurları	Hesaplanması	Tutar
Aylık Gösterge:	1500 X 0,073837 =	110,75
Ek Gösterge:	3600X0,073837 =	265,81
Taban Aylık:	1000X0,98798 =	987,98
Kıdem Aylığı:	20X25X0,073837 =	36,92
Tazminat:	9500X0,073837X %130=	911,88
Aylık Toplamı		2.313,34

Yukarıda ki tabloya göre emeklilik keseneğine esas aylıkların unsurlarının toplanması sonucu emekli aylığı hesaplanmasına esas matrah **2.313,34-TL** bulunmaktadır. Aylık bağlama oranı 25 tam yıl için % 75, bunun üzerindeki her tam yıl için %1 ilave edilerek hesaplanmaktadır. Tam yıldan aşağı süreler için ay kesirleri %1 in 12 aylığa oranı esas alınarak bulunmaktadır. Örnekte sigortalının 25 yıl himzeti bulunduğundan aylık bağlama oranı **%75** olarak hesaplanmaktadır. Emekli aylığı ise; yukarıda bulunan aylığın aylık bağlama oranıyla çarpılması sonucu ($2.313,34 \times 0,75 =$) **1.735,-TL** olarak bulunur.

5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunun ek 68. maddesi gereği, makam ve temsil tazminatına da hak kazanan memurun emekli aylığı 8000 görev tazminatı göstergesi ve 2000 makam tazminatı göstergesinin aylık katsayı ile çarpılması sonucu bulunacak tutar ile 90,61 -TL ek aylığın eklenmesiyle birlikte tam olarak hesaplanacaktır. Görev tazminatı ve makam tazminatının emekli aylığına etkisi ($10.000 \times 0,073837 =$) **738,37 -TL'** dir.

5434 sayılı kanuna tabi kariyer mesleklerde çalışan memurun emekli aylığı $(1.735, +738,37 + 90,61 =)$ **2.563,98 -TL** olarak hesaplanmaktadır. 2012 sonrası emekli aylığı, memur maaş zammı oranı kadar artırılarak güncellenir. Memur maaş zammı 2013 yılı için ise yüzde 3+3 olarak belirlenmiştir. Memurun alacağı emekli aylığı 2013 yılı sonunda $(2.563,98 \times 1,03 \times 1,03 =)$ **2.720,13-TL** olarak bulunur.

Örnek2: 5434 Sayılı kanuna göre 1. derecenin dördüncü kademesinden emekliliğe ayrılan genel idare hizmetleri sınıfında çalışan bir kamu görevlisinin emekli aylığı aşağıdaki şekilde hesaplanacaktır. 2012 yılında emeklilik dilekçesi verildiği varsayılmıştır.(30 yıl hizmeti bulunmaktadır)

Tablo 29: Sigortalı Bilgileri

Derece kademe = $\frac{1}{4}$,1.500(gösterge)
Ek Gösterge =2.200
Kıdem Aylığı = $25 \times 20 = 500$ (5434 sayılı kanuna göre kıdem aylığı üst sınırı 25 tam yıldır.
Taban Aylık =1.000(Tüm memurlar için uygulanan sabit gösterge rakamıdır)
Emeklilik Tazminatı = Kişilerin bulundukları ek göstergeye göre belirlenen ve en yüksek devlet memuru aylığının uygulanan oranın hesaplanmasıyla bulunur.

1. Derecenin 4. kademesinden emekliliğe ayrılan bir kamu görevlisinin emekli aylığı genel idari hizmetleri sınıfında çalışan 30 yıl hizmeti bulunan yüksek öğrenim mezunu kişinin aylığı aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır.

Tablo 30: Sigortalının Emekli Keseneğine Esas Aylıklarının Unsurları

Emekli Keseneğine Esas Aylıkların Unsurları	Hesaplanması	Tutar
Aylık Hesabı :	$\frac{1}{4} = 1500 \times 0,073837 =$	110,75
Ek Gösterge Aylığı Hesabı :	$2200 \times 0,073837 =$	162,44
Kıdem Aylığı Hesabı :	$25 \times 20 = 500 \times 0,073837 =$	36,92
Taban Aylık :	$1000 \times 0,98798 =$	987,98
Emeklilik Tazminatı :	$9500 \times 0,073837 = 701,45 \times \%70 =$	491,1
Emekli Aylığı Toplam Miktarı :		1.789,19

Yukarıda ki tabloya göre emeklik keseneğine esas aylıkların unsurlarının toplanması sonucu emekli aylığı bağlanmasına esas matrah **1.789,19-TL** bulunmaktadır. Emekli sandığı kanunun 41.maddesinde yer alan hükme göre ; 25 tam yıl hizmeti bulunanlar için aylık bağlama oranı %75 olarak hesaplanmaktadır. Bu oran 25 yılın üzerindeki her yıl için 1 puan arttırılırken, altında kalan her yıl için 1 puan eksiltilmektedir. İlgili memurun 30 fiili hizmeti bulunduğu için Aylık Bağlama Oranı **%80** 'dir. Emekli aylığı ise yukarda bulunan aylığın aylık bağlama oranıyla çarpılması sonucu $(1.789,19 \times 0,80 =)$ **1.431,35 TL** olarak bulunur. Memurun aylık talebi 2012 yılında gerçekleştiğinden bulduğumuz tutar memurun 2012 yılı emekli aylığıdır. 2013 memur maaş artışı yüzde 3+3 olarak belirlenmiştir. Memurun 2013 yılı emekli aylığı $(1.431,35 \times 1,03 \times 1,03 =)$ **1.518,52 TL** olarak hesaplanır.

Örnek:3 1. derecenin 4. kademesinde genel idare hizmetlerinde çalışan veri hazırlama kontrol işletmeninin emekli maaşı 5510 sayılı kanuna göre aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır. 4-1/(c) sigortalısı memuriyete 01.01 2012 tarihinde başlamış olup 30 yıllık hizmeti bulunmaktadır.

Tablo 31: Sigortalının Emekli Keseneğine Esas Aylıklarının Unsurları

Emekli Keseneğine Esas Aylıkların Unsurları	Hesaplanması	Tutar
Aylık Hesabı :	$1/4 = 1500 \times 0,073837 =$	110,75
Ek Gösterge Aylığı Hesabı :	$2200 \times 0,073837 =$	162,44
Kıdem Aylığı Hes :	$25 \times 20 = 500 \times 0,073837 =$	36,92
Taban Aylık :	$1000 \times 0,98798 =$	987,98
Özel Hizmet Tazminatı :	$(\%55) 9500 \times 0,073837 = 701,45 \times 0,55 =$	385,8
Emekli Aylığı Toplam Miktarı :		1683,89

Bu rakamı 2013 yılına güncellemek için tahmini enflasyon ve büyüme oranını olarak, büyümeyi %5, enflasyonda %6 olarak dikkate aldığımızda güncelleme katsayısı $\%6 + (\%5 \times 0,30) = \%1,5 = \%7,5$ 1,075 olarak bulunur. 2013 yılı güncellenmiş SPEK $1.683,89 \times 1.1075 = \mathbf{1.810,18-TL}$ olarak hesaplanır.

1810,18 TL' lik SPEK her yıla ait güncelleme katsayısı ile güncellenerek revize edilecektir. Güncelleme katsayısı ise, her yılın aralık ayına göre hesaplanan TÜFE değişim oranı ile gelişme hızının %30 una 1 sayısının eklenmesi ile bulunmaktadır. Maaş artışları TÜFE değişim oranına yakın veya üzerinde olduğu için hesaplamalar ülkenin yıllık ortalama % 3 olarak büyüdüğü varsayımı altında yapılmıştır.

Yıllık büyüme oranlarının % 30' unun eklendiği yıllar itibariyle prime esas kazançlar tabloda belirtilmiştir.

Tablo 32:Yıllar İtibariyle Aylıklar

Yıl	Güncellenmiş Aylık
2013	1.810,18
2014	1.826,47
2015	1.842,91
2016	1.859,50
2017	1.876,23
2018	1.893,12
2019	1.910,16
2020	1.927,35
2021	1.944,69
2022	1.962,20
2023	1.979,86
2024	1.997,67
2025	2.015,65
2026	2.033,79
2027	2.052,10
2028	2.070,57
2029	2.089,20
2030	2.108,00
2031	2.126,98
2032	2.146,12
2033	2.165,43
2034	2.184,92
2035	2.204,59
2036	2.224,43
2037	2.244,45
2038	2.264,65
2039	2.285,03
2040	2.305,60
2041	2.326,35
Toplam	59.678,19
Ort. Aylık	2.057,87

Yukarıda ki tabloda da görüldüğü gibi sigortalının ortalama aylık kazancı **2.057,87-TL**’ dir. Aylık bağlama oranı her 360 güne % 2 hesaplandığından, sigortalının aylık bağlama oranı %60’ dır. Emekli aylığı ise yukarıda bulunan aylığın, aylık bağlama oranıyla çarpılması sonucu ($2.057,87 \times \%60 =$) **1.234,72 –TL** olarak hesaplanmaktadır. Örneğimizde büyüme oranı %4 olarak dikkate alındığında ise bu

durum emekli aylığına yaklaşık 100-TL artış olarak yansıyacak ve emekli aylığı yaklaşık **1.334,72-TL** olacaktır.

Örnek4: 5510 sayılı kanun yürürlükte olsaydı 3600 ek gösterge ve 2000 makam tazminatına sahip bir memurun (müfettiş, merkez uzman,vb.) emekli maaşının ne kadar olacağı hesaplanacaktır. Örnekte enflasyon ve maaş artışının olmadığı, büyümenin ise yıllık %3 olarak gerçekleştiği varsayılmıştır. Memurun 25 yıl hizmeti bulunmaktadır.

-Müfettiş yardımcısının emekli keseneğine esas matrahı

Tablo 33 : Aylık Bilgileri (1.yıl Matrahı):

Aylık:	9/1, =620	
Taban Aylık	987,98	
Özel Hizmet Tazminatı+ Denetim Tazminatı	(%125+%30)=%155	
Kıdem Aylığı =	6 ay	
Emekli Keseneğine Esas Matrah Hesaplama:	620x0,073837(memur katsayısı)=	45,78
Taban Aylık =	1000x0,98798(taban aylık katsayısı)=	987,98
ÖHT+DT=	9.500x0,073837=701,45x%155=	1087,25
Emekli Keseneğine Esas Matrah=		2.121,01

Eski sistemde 5434 sayılı kanunda yer alan emeklilik tazminatı yeni sistemde dikkate alınmamakta bunun yerine ödenen tazminatlar dikkate alınmaktadır.

1.yıl matrah= Aylık matrahı yıllık matrah ile çarparak, hesaplamanın yapılacağı yıla ait SPEK bulunur. 1. Yıl için SPEK = 2.121,01x12=**25.452,12- TL**'dir.

Her yıl büyüme oranının %30 u eklenerek güncelleme yapılacaktır. Memur maaş artışları genelde enflasyon düzeyinde olduğu için memur maaş artışlarının olmadığı

ve TÜFE' nin 0 olduğu dikkate alınmıştır. Her yıl kıdemden emekli aylığı matrahına 17,72 TL eklenecektir.

2. yıl matrah=(25.452,12+ 17,72)x 0,009(%3 büyümenin % 30 u)=**25.699,07- TL**

3. yıl matrah=(25.699,07 + 17,72)x0,009=**25.948,24 –TL**

Müfettişin Emekliği keseneğine esas matrahı:

Tablo 34 : Aylık Bilgileri (4. Yıl matrahı)

Aylık:	7/3 =740	Tutar
Ek Gösterge:	950	
Taban Aylık:	987,98	
Özel Hizmet Tazminatı+ Denetim Tazminatı :	(%185+%30)=%215	
Kıdem Aylığı:	4 yıl	
Emekli Keseneğine Esas Matrah Hesaplama:	740x0,073837(memur katsayısı)	54,64
Ek Gösterge:	950x0,073837=	70,15
Taban aylık:	1000x0,98798(taban aylık kat sayısı)=	987,98
ÖHT+DT:	9.500x0,073837=701,45x%215=	1.508,12
Kıdem Aylık:	20x5x0,073837=	7,39
4. Yıl Aylık matrah		2628,28

4. yıl matrah= Aylık matrah=54,64+70,15+987,98+1.508,12+7,39=**2.628,28-TL**

Yıllık matrah= 2.628,28x12=**31.539,36- TL**

5. yıl matrah=(31.539,36+ 17,72) X1,009=**31.841,09- TL**

6.yıl matrah (31.841,09+ 17,72)X1,009=**32.145,54- TL**

7. yılda müfettişin ek göstergesi 1150 ye çıkacağından ek göstergesinden dolayı matrahına toplam (14,77x12) 177,24 –TL eklenir.

7. yıl matrah=(32.145,54+ 17,72+177,24)X1,009=**32.631,56- TL**

8. yıl matrah=(32.631,56+ 17,72)X1,009=**32.942,50-TL**

9. yıl matrah= (32.942,50-TL+ 17,72)X1,009=**33.249,80-TL**

10. yılda müfettişin ek göstergesi 1300 ye çıkacağından ek göstergesinden dolayı matrahına toplam (11,08x12) 132,90 –TL eklenir.

10. yıl matrah=(33.249,80+ 17,72+132,90)X1,009=**33.701,02-TL**

11. yıl matrah=33.701,02+ 17,72)X1,009=**34.022,05-TL**

12. yıl matrah=(34.022,05+ 17,72)X1,009=**34.346,12-TL**

13. yılda müfettişin ek göstergesi **1600**'e çıkacağından ek göstergesinden dolayı matrahına toplam (22,15x12) **265,80 –TL** eklenir.

13. yıl matrah= (34.346,12+ 17,72+265,80)X1,009=**34.941,51- TL**

14. yıl matrah=34.941,51+17,72)X1,009=**35.273,86- TL**

15. yıl matrah=35.273,86+17,72)X1,009=**35.609,20- TL**

16. yılda müfettişin ek göstergesi **2200**'e çıkacağından ek göstergesinden dolayı matrahına toplam (44,30x12) **531,60 –TL** eklenir.

16. yıl matrah= (35.609,20- + 17,72+531,60)X1,009=**36.483,95–TL**

17. yıl matrah= 36.483,95–+17,72)X1,009=**36.830,18-TL**

18. yıl matrah=36.830,18-TL+17,72)X1,009=**37.179,53- TL**

19. yılda müfettişin ek göstergesi **3000** 'e çıkacağından ek göstergesinden dolayı yıllık matrahına toplam (59,07x12) = **708,80 –TL**, özel hizmet tazminatı da % 195 e çıktığından yıllık matrahına ayrıca (70,14x12)=**841,68- TL** eklenir.

19. yıl matrah= (37.179,53+ 17,72+708,80+841,68)X1,009=**39.096,45 –TL**

20. yıl matrah=(39.096,45 +17,72)X1,009=**39.466,20-TL**

21. yıl matrah=(39.466,20-TL+17,22)X1,009=**39.839,28- TL**

22. yılda müfettişin ek göstergesi **3600**'e çıkacağından ek göstergesinden dolayı yıllık matrahına (44,30x12) **531,60 –TL** eklenir. Müfettişliğin 22. yılından itibaren 2000 makam tazminatı ile 8000 görev tazminatının toplam memur maaş katsayısıyla çarpılarak çıkan emekli keseneğine esas matraha(10000x0,073837=) **738,38-TL** ilave edilir. Bu tutar 1. dereceye ulaşan memurun emekli keseneğine esas matraha ilave edilecektir.

22. yıl matrah= (39.839,28-+ 17,72+531,60 +738,38)X1,009=**41.497.12 –TL**

23. yıl matrah=(41.497,12 +17,22)X1,009=41.515,00- TL

24. yıl matrah=(41.515,00+17,22)X1,009=41.906,50- TL

25. yıl matrah=(41.906,50+17,22)X1,009=42.301,55- TL

Aylık gösterge farkları ayrı şekilde hesaplanmıştır. Göstergeler arası geçişte (9/1 den 9/2 ve bunun gibi) fark gösterge rakamlarının memur katsayısı çarpımı sonucu bulunan rakamların yıllar itibariyle matrahı eklenmesi gerekmektedir. Aşağıdaki tablo da gösterge farkları belirtilmektedir.

Tablo 35: Gösterge Farkları

Kıdem Yılı	Gösterge Farkı	Yıllık Fark
2. yıl	10	8,86
3. yıl	25	21,15
4. yıl	40	35,44
5. yıl	55	48,73
6. yıl	120	106,33
7. yıl	140	123,88
8.yıl	165	146
9. yıl	190	168,12
10. yıl	215	190,24
11. yıl	245	216,79
12. yıl	275	243,34
13. yıl	295	261,03
14. yıl	330	292
15. yıl	365	322,97
16. yıl	400	353,94
17. yıl	445	393,76
18. yıl	490	433,58
19. yıl	535	473,4
20. yıl	590	522,07
21. yıl	645	570,073
22. yıl	700	619,4
23. yıl	760	672,5
24. yıl	820	725,58
25. yıl	880	779,72
TOPLAM		7.728,9- TL

Tabloda bulunan 7.728,90-TL’ ye büyümeden verilen pay ilave edilerek bulunan tutarın matraha eklenmesi gerekmektedir. Bu tutar $(7.728,90 \times 1.225 =)$ **8.855,40-TL** ‘ dir.

Müfettişin 25 yıllık toplam emekli keseneğine esas tutarı, $(25.452,12 + 25.699,07 + 25.948,24 + 31.539,36 + 31.841,09 + 32.145,54 + 32.631,56 + 32.942,50 + 33.249,80 + 33.701,02 + 34.022,05 + 34.346,12 + 34.941,51 + 35.273,86 + 35.609,20 + 36.483,95 + 36.830,18 + 37.179,53 + 39.096,45 + 39.466,20 + 39.839,28 + 41.497,12 + 41.515,00 + 41.906,50 + 42.301,55) =$ **833.961,58- TL**’ dir.

Bu tutara gösterge farkından oluşan tutarıda eklediğimizde $(833.961,58 + 8.855,40 =)$ **842.816,98- TL** müfettişin 25 yıllık toplam gelirini ifade eder. Bulunan gelirin aylık tutarı ise $(842.816,98 / 300 =)$ **2.809,39- TL** emekli aylığına dikkate alınacak ortalama aylıktır. Müfettişin 25 yıl çalışması bulunduğundan her yıla aylık bağlama oranı %2 verildiğinden bu tutarın **%50**’si (25×2) bize bağlanacak emekli aylığını verir. **1.404,69- TL** $(2.809,39 \times 0,50)$ 5510 sayılı kanuna göre çalışan müfettişin emekli aylığını vermektedir. Örneğimizde büyüme oranı %4 olarak dikkate alındığında ise bu durum emekli aylığına yaklaşık 110-TL artış olarak yansıtacak ve emekli aylığı yaklaşık **1.505,00-TL** olacaktır.

Bu örnekte enflasyon ve maaş artışı dikkate alınmadığından aslında bize şuan 5510 sayılı kanun yürürlükte olsaydı kariyer mesleklerden emekli olacak müfettiş veya uzmanın ne kadar emekli aylığı alacağını bize göstermedi.

Birinci örnekte aynı ünvandan ve aynı özelliklere sahip emekli olan bir müfettişin emekli aylığını hesaplamıştık. 5434 sayılı Emekli Sandığı kanununa tabi olan bir müfettiş **2.720,13-TL** emekli aylığı almaya hak kazanırken, 5510 sayılı

kanuna tabi olarak yaşlılık aylığına hak kazanan bir müfettişin aylığı ise **1.404,69-TL** olarak hesaplanmaktadır. Aynı özelliklerdeki bir müfettişin aylığı yeni sistemle yaklaşık **1.315,00-TL** azaldığı öngörülmüştür. Normal bir memurun emekli aylıklarında sosyal güvenlik reformu öncesi ve sonrası arasında kariyer mesleklerde çalışan memurlar kadar fark bulunmamaktadır.Reform öncesi aynı özellikleri taşıyan bir memur **1.518,52 TL** emekli aylığına hak kazanırken, reform sonrası **1.234,72 – TL** emekli aylığı hesaplanmıştır. Normal memurlarda sosyal güvenlik sonrası emekli aylıklarının bağlanma şartlarının değişmesinden olumsuz etkilenmişler ve örneklerde görüldüğü gibi emekli aylıklarında yaklaşık 284-TL azalma gerçekleştiği öngörülmüştür.

Yukarıda açıkladığımız örneklerde açıkça görülüyor ki yeni maaş hesaplama sistemi memurlar açısından gelirlerinde önemli değişikliklere yol açmaktadır. 6400 ek göstergeli bir görevde 6 ay görev yapan bir personel emeklilikte 6400 ek göstergeyi hak etmekte ve emekli aylığı bu ek göstereye göre belirlenmekteydi. Yine makam tazminatı olan görevlerde 2 yıl bulunan bir kişi bu görevden ayrılrsa dahi bu makam tazminatına hak kazanmakta ve emekli aylığına doğrudan ilave edilmekteydi. Oysa 5510 sayılı kanunla makam, temsil ve görev tazminatları ek göstergede olduğu gibi artık doğrudan ilave edilmemektedir. İster iki yıl çalışma ile ister 6 aylık gibi kısa bir süre çalışmada hak edilsin bu tutarlar doğrudan emekli aylığına ilave edilmeyecek, bu tutarlardan ne kadar sigorta primi kesildiği ve ortalama aylık kazancınıza yaptığı ilave katkı önem taşımaktadır.

3.2. SOSYAL GÜVENLİK REFORMUNUN YANSIMALARI

Sosyal güvenlik reformu çok köklü değişiklikler getirmiş ve emeklilik şartları sigortalılar açısından zorlaştırılmıştır. Reform ile finansman açısından sürdürülebilir bir sistem amaçlanmıştır. Bu sebeple önceki bölümlerde de belirtildiği gibi emeklilik yaş şartı yükseltilmiş, prim ödeme gün sayıları artırılmış, aylık bağlama oranları ise düşürülmüştür. Bu değişikliklerden sigortalılar olumsuz etkilenmiş ancak yaşlılık aylığı açısından 5510 sayılı kanuna göre henüz emekli aylığı bağlanmadığından, reformun olumsuz etkisi tam olarak anlaşılamamıştır. Ancak 01.01.2008 tarihinden itibaren ödenen primlerin aylık bağlama oranı 5510 sayılı kanuna göre belirlendiğinden, reformun bu tarihten itibaren emekli olanların yaşlılık aylıklarını olumsuz etkilediği verilen örneklerde de görülmüştür.

Dünya Bankası ve IMF politikaları doğrultusunda, Türkiye’de uygulanan sosyal güvenlik reformunun Polonya, Macaristan ve bir çok Avrupa ülkelerinde yürürlüğe konulduğu görülmüştür. Bu politikalar da sosyal güvenlik sistemlerinin ortadan kaldırılması ya da asgari koruma (sosyal yardım) düzeyine indirilmesi ve özel sigorta sistemine geçilmesi amaçlanmıştır.¹⁴⁴ Uygulanan modeller, sigorta primlerinde önemli bir artışa yol açmış, emeklilik yaşının yükseltilmesi sonucunu doğurmuş, primlerin bir bölümünün özel emeklilik programlarına yönlendirilmesi nedeniyle kamu rejiminin finansman dengesi bozulmuş, yoksulluk sınırının altında maktu emeklilik aylığı ödenmesi nedeniyle, emeklilerin yaşam şartları aşırı ölçüde kötüleşmiştir. Dünyada uygulanan özel emeklilik programlarında ise, bir kaos yaşanmış, özel emeklilik şirketlerinin bazıları iflas etmiş, rekabet nedeniyle anılan

¹⁴⁴ GÜZEL A., *Sosyal Güvenliğin Evrensel Değerleri ve Yeni Liberal Reformlar*, Tes-İş Dergisi, Kasım 2006, s.40

şirketlerin yönetim giderlerinde artış olmuş, özel emeklilik fonlarının verimliliği konusunda ciddi belirsizlikler ortaya çıkmıştır.¹⁴⁵ Türkiye’de sosyal güvenlik reformu yeni uygulanmaya başlanmasına rağmen etkileri kısa sürede görülmeye başlamış, yaşlılık aylığının bağlanması açısından birçok yönden sigortalıları olumsuz etkilemiştir.

Sosyal güvenlik bilinci çok yüksek olmayan Türkiye’de, kayıt dışı istihdamın var ettiği şartlarda ya da düşük ücretle veyahut işsizlik oranlarının yüksek olduğu bir ortamda yaşamaktan kaynaklanan temel sebeplerden ötürü sosyal güvenceden yoksunluk istenmeksizin de gerçekleşmiş olabilmektedir.¹⁴⁶ Bu olumsuzluğunun giderilmesi için yoksulluğun önlenmesi, eşitsizliğin ortadan kaldırılması ve herkesi kapsamına alan bir sosyal güvenlik sistemi amaçlanmalıdır. Ancak Yasanın gerçek amacı, sosyal güvenlik açıklarının kapatılması, sağlanacak sosyal hakların olduğunca sınırlandırılması ve hizmetlere ulaşılmasının zorlaştırılması olmuştur.¹⁴⁷ Sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sorunların analizi, sisteme yönelik yeniden yapılanmanın, sosyal korumanın vatandaşlığa bağlı bir hak temelinde tanımlandığı; sosyal güvenliğin gelişiminde öncelikli unsur olan sendikal örgütlenme sorunlarının aşıldığı; riskleri tazmin etmekten çok, önlemenin ön planda tutulduğu; sosyal sigorta ve sosyal yardımların bir bütün olarak algılandığı; sosyal güvenliğin işsizlikle mücadele ve istihdam politikaları ile desteklendiği; kayıt dışı istihdamın denetim

¹⁴⁵ GÜZEL A., “ *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm mü?*”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2005/4, s.75

¹⁴⁶ POLAT G., *Yürürlükte Bulunan Yaşlılık Aylıklarının Gelir Güvencesi Açısından Sosyal Güvenlik Sistemindeki Yeri ve Gelişimi*, Sicil İş Hukuku Dergisi, 2010 Aralık, Sayı 20, s. 178

¹⁴⁷ GÜZEL A., OKUR A.R., CANİKLİOĞLU N., 2012, s. 89

altına alındığı ve sosyal güvenlik sisteminin siyasi popülizm aracı olmayacak şekilde kurgulandığı bir yapı içerisinde söz konusu olabileceğini göstermektedir.¹⁴⁸

3.2.1. Prim Ödeme Gün Sayısı Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye' nin çalışma şartlarına baktığımız zaman son yıllarda kayıtdışı istihdam düşme eğiliminde olsada AB ülkelerine göre hala yüksek olduğu görülmektedir. Kayıt dışı istihdamın hala yüksek olduğu Türkiye'de 4-1/(a) sigortalılar için 7.200 gün prim ödeme şartını tamamlamak oldukça zordur. AB ülkelerinin bir çoğunda, emeklilik yaş şartı için de benzer hatta daha fazla prim ödeme gün sayısı şartı aransa da, kayıt dışı istihdamın çok düşük olması bu şartın Türkiye' ye göre daha kolay yerine getirilmesini sağlamaktadır. Emeklilik için gerekli olan prim ödeme sürelerinin artırılması sosyal güvenlik sisteminin finansmanı açısından zorunluluk oluşturmuştur. Ancak bu durumun sigortalılar açısından olumsuz etkisini azaltmak için kayıt dışı istihdamın minimize edilmesi gerekmektedir. Kayıt dışı istihdamın minimize edilmesiyle hizmet akdine bağlı olarak çalışan sigortalıların tüm çalışmaları Kuruma bildirilecek, çalışanlar açısından prim ödeme gün şartını yerine getirilmesi sorun olmayacaktır. Ancak kayıt dışı istihdamın günümüzde olduğu gibi devam etmesi durumunda, 4-1/(a) sigortalıların önemli bir kısmı 20 tam yıl prim ödeme şartını yerine getiremeyecektir.

¹⁴⁸ GÖKBAYRAK Ş. , *Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü*, Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı:25 2010, s. 159

3.2.2. Yaş Şartı Açısından Değerlendirilmesi

Sosyal güvenlik reformuyla emeklilik yaşı, kademeleri olarak kadın ve erkek için 65 yaşına yükseltilmiştir. Sosyal güvenlik sistemimizde ilk defa bu kadar uzun bir dönem için düzenleme öngörülmektedir. 42 yıllık bir dönemi bugünden düzenlemek son derece iddialı bir çabadır. 42 yıllık bir perspektif içinde yaş kademelendirilirken dayanak olarak bilimsel verilerin alınması (nüfus yapısı, yaşam kalitesi, ölüm oranları, ortalama yaşam süresi, kadın erkek oranları...) gerekirken, bunların hiç biri dikkate alınmamıştır.¹⁴⁹ Emekli olma yaşının 65 olarak düzenlenmesi kamuoyunda mezarda emeklilik olarak algılanmıştır. Türkiye’de emeklilik yaş şartının yükseltilmesi gerekliliğini savunanlar AB ülkelerindeki yaş şartını örnek göstermişlerdir. Ancak AB ülkelerine göre Türkiye’de sigortalılar açısından çalışma şartlarının zor ve çalışma saatlerinde yüksek olduğu görülmektedir. Sigortalıların yaş şartından olumsuz etkilenmemesi için bu olumsuzlukların giderilmesi gerekmektedir.

Ayrıca emeklilik yaşının yüksekliği Kurumun yaşlılık aylığı ödemelerini düşürmekle birlikte, kişilerin emeklilik yaşına ulaşmaları zorlaştıkça bu durum kişilerin uzun süre çalışma duygularını azaltıcı bir etki yaratmaktadır. Çalışma yaşamından çekilmek isteyenlerin sayısının artması ise pasif sigortalıların da artması sonucunu doğurmaktadır. Öte yandan sigortalıların emekliliği erişilmesi güç bir durum olarak görmeleri, net kazançlarının yükselebilmesi için prim kesintilerinden vazgeçmelerine yol açabilmektedir.¹⁵⁰ Bu durum insanların çalışma hayatından

¹⁴⁹ OKUR A.R. ve LAÇİNER H. , *Reform Sonrasında Yaşlılık Aylığı Şartları*, Tes-İş Dergisi, Kasım 2006, s.68

¹⁵⁰ BAŞTERZİ F., *Yaşlılık Sigortası Bakımından Sosyal Güvenlik Normlarının Uyumlaştırılması*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2006, s.500

uzaklaşmasına, primsiz yardımların artmasına, prim gelirlerinin azalmasına ve kayıt dışı istihdamın yükselmesine neden olabilmektedir.

3.2.3. Aylık Bağlama Oranı Açısından Değerlendirilmesi

5110 sayılı kanunla birlikte tüm sigorta kolları için aylık bağlama oranları, aylık hesaplama yöntemi ve hesaplanan aylıkların güncellenmesine ilişkin düzenlemelerdeki önemli farklılıklar giderilmeye çalışılmıştır. Bu tüm sigorta kolları için adil bir yaklaşımdır. Ancak yaşlılık aylıklarının hesaplandığı ikinci bölümde de görüldüğü gibi 5510 sayılı kanunla birlikte aylık bağlama oranları düşmüş bu durum da sigortalıları olumsuz etkilemiştir. Sosyal güvenlik reformunda en çok eleştirilmesi gereken ve etkisi günümüzde de görülmeye başlayan emekli aylıklarının azaltılmış olmasıdır. Örneklerde de görüldüğü gibi, reformdan önce işe girişi olan sigortalılarla aynı şartı taşımlarına rağmen primi asgari ücretten bildirilen 5510 sayılı kanuna tabi sigortalıların aylıklarında yarıdan fazlaya kadar azalma olacağı görülmektedir.

3.2.4. Finansman Açısından Değerlendirilmesi

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanı konusunda ortaya çıkan sorunların başta işsizlik, kayıtdışılık ve fonların iyi işletilememesi olmak üzere çok sayıda nedene bağlı olduğu bilinmektedir.¹⁵¹ Ancak reformda finansman sorunu, erken yaşta ödenen yüksek aylıklar olarak görülmüş ve emekli aylığına hak kazanma şartları zorlaştırılmıştır.

¹⁵¹ BAŞTERZİ F. , 2006, s.514

Tablo 36: 2012 Orta Vadeli Programa Göre SGK Mali Yapısı

Yıllar	2011	2012	2013(Bütçe)	2014(OVP)	2015(OVP)
GELİRLER	124.480	142.929	156.393	170.724	187.589
GİDERLER	140.715	160.223	181.283	197.322	214.653
KURUMUN AÇIĞI	-16.235	-17.295	-24.891	-26.598	-27.064
BÜTÇE TRANSFERİ	52.772	58.728	72.881	78.853	84.204

Kaynak: SGK 2013 Yılı İstatistiki Verileri

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde, Kurumun açığı sütununa baktığımızda Kurumun açıklarının reform öncesine göre daha sürdürülebilir olduğu görülmektedir. Bir çok istatistik verilerinde de Kurumun açığı olarak bütçe transferleri yerine açık sütununda belirtilen veriler gösterilmektedir. Bu durumda Kurumun finansman açığının, gerçekten çok daha düşük görülmesine neden olmaktadır. Ancak bu sütunda bütçeden yapılan tüm transferler gösterilmemiştir. Bütçe transferlerine baktığımız zaman Kurumun finansman açığının görünenden çok daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu veriler bize Kurumun finansman sorunun hala devam ettiğini göstermektedir. Finansman sorunun asıl nedeni prim gelirlerinin yeterince ve adil toplanamamasıdır. Bu durumun başlıca nedenleri ise kayıt dışı istihdam, primlerin gerçek ücretten bildirilmemesi, fonların etkin işletilememesi ve işsizliktir. Bu sorunlara daha kapsamlı çözümler üretilebildiğinde emekli aylıkları azaltılmadan daha adil ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemine ulaşılabilecektir.

Tüm bu açıklamalar, sosyal güvenlik sisteminde yaşanan finansman krizinin sosyal güvenlik sisteminin kendisi dışından kaynaklanan yapısal nedenlerinin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, bu nedenleri ortadan kaldıracak çözümler, ancak yeniden yapılanma olarak değerlendirilebilir. Gerçekleştirilmeye çalışılan dönüşüm ise, sosyal güvenlikteki finansman açıklarının çözümünü, gelirleri artırma

ve giderleri azaltma şeklindeki basit bir aktüeryal bakıştan öteye götürememektedir. Mevcut düzenlemeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, sisteme yapılan katkı ile sağlanan karşılık arasındaki bağ koparılarak, sistem çekiciliğini yitirmekte ve sosyal güvenlik den bireysel güvenliğe dönüşümde bir adım daha atılmış olmaktadır.¹⁵²

3.3. BİR MODEL ÖNERİSİ

Sosyal güvenlik reformunun şuan ki finansman yapısı ve emekli aylıklarının, aktif sigortalıların primleriyle ödenmesi sistemin üzerinde yapılacak önerileri sınırlamaktadır. Dolayısıyla sosyal güvenlik sistemine tamamlayıcı bir model, çalışanlar için daha adil, etkin ve uygulanabilir olacaktır. Ancak bu model günümüzdeki bireysel emeklilik sistemi gibi değil OYAK modeli gibi primlerin daha etkin değerlendirildiği ve toplumun her kesimini içine alan bir şekilde olmalıdır. Türkiye’de uygulanan bireysel emeklilik sistemi fon üyelerine gelir sağlamaktan ziyade sermaye birikimi amaçladığından istenilen seviyede bir aylık öngörmemektedir.

Modelde isteğe bağlı üyelik olmalıdır. Toplanan primler OYAK sandığında olduğu gibi çeşitli sektörlerde değerlendirilerek üyelere bireysel emeklilik sisteminden çok daha yüksek oranda emekli aylığı bağlanabilecektir. Modelde aylık bağlama hakkı olup, bu hakkın elde edilebilmesi için sisteme en az 10 yıl prim ödenmesi ve 55 yaş şartı aranmalıdır. Bu sayede fon, uzun vadede daha etkin ve karlı sektörlerde değerlendirilerek üyelere daha yüksek aylık bağlanabilecektir. Sadece TSK çalışanlarını kapsayan OYAK fonu bile otomotiv, demir-çelik, gıda, finans ve inşaat gibi bir çok sektörde faaliyette bulunmakta ekeonomiye çok önemli

¹⁵² GÖKBAYRAK Ş. , 2010, s. 156

katmadeğer sağlamaktadır. Toplumun her kesimine hitap eden bir sandık, önemli bir istihdam sağlayarak işsizliği azaltacak, ayrıca Sosyal Güvenlik Kurumu'na prim ve kamuya vergi geliri sağlayacaktır.

Modelin oluşturulabilmesi için emeklilik sisteminin örgütsel yapısı, faaliyetleri ve denetimleri ile ilgili olarak bir çerçeve yasası kabul edilmelidir. OYAK modeli örnek alınarak bu çerçeve oluşturulabilecektir. Modelin yönetim organını her kesimi temsil edecek şekilde bağımsız yapıda oluşturulması gerekmektedir. Bu şekilde siyasi amaçlarla fonda biriken paranın verimsiz ve fonu zarara uğratacak şekilde kullanılması engellenmiş olabilecektir. Toplumun tüm kesimini içine alan bir fon bireysel emeklilik sisteminde olduğu gibi Anayasaya aykırılık teşkil etmeyecek tam aksine Anayasanın gereği olan sosyal güvenlik, adalet ve eşitlik kavramlarının uygulayıcısı olacaktır. Fonun bu şekilde etkin kullanımıyla bireysel emeklilik sisteminde olduğu gibi vergiden pay aktarılarak devlet yardımına da gerek görülmeyecek Anayasa'ya aykırılık oluşturulmayacaktır. Fona ödenecek prim, gelire göre değil üyelerin isteğine göre belirlenmelidir. Bu fonunun daha kapsayıcı olmasını ve herkesimden kişinin fona katılmasını sağlayacaktır.

Hizmet akdine bağlı olarak çalışana, memura ve KOBİ diye adlandırılan küçük esnafa baktığımız zaman, toplumun önemli kesimini oluşturan bu kesimlerin büyük fabrikalara sahip olması ve ülkenin pastasından eşit şekilde yararlandırılması mümkün görünmemektedir. Bu kesimde sermaye birikimi olmadığından en büyük alıcı konumundaki devletin ihaleleri, kiralama giderleri ve harcamaları toplumun çok küçük bir kesimini oluşturan belli şirketlere gitmektedir. Bu ihalelere incelediğimizde ihalelere başvuru yapabilecek şirket sayısı sınırlı olduğundan ve her

sektörde etkili birkaç büyük firma bulunduğundan, ihaleleri yüksek karlarla belli şirketler almakta, ihalelere ödenen bedeller de yüksek karlar neticesinde çok kısa sürede kazanılmaktadır. Bunun en önemli örneklerden biri ihaleye çıkarılan otoban ve köprü ihalelerinde görülmüş, hazır ve işler vaziyette yüksek kar getirili otoban ve köprüler özelleştirmeye çalışılmıştır. Kabul edilen ihale fiyatının, köprü ve otobanlardan 10 yılda kazanılacağı öngörülmektedir. Ancak sonradan oluşan tepkiler üzerine ihale iptel edilmiştir. Bu durum ne yazıkki devletin bir çok ihalesinde görülmektedir. Kamu garantili ve riski olmayan ihaleler, toplumun belli başlı şirketlerine verilmek yerine toplumun herkesimin içine alan fonlara verilse toplumun herkesimi büyümeden ve devlet harcamalarından daha adil bir şekilde yararlanma imkanına sahip olabilecektir.

Bu şekilde bir sistem, insanların geleceğe da daha umutlu bakmasını ve kendilerini toplumda söz sahibi bir birey olarak görmelerini sağlayacaktır. Bir askeri personelin örneğin ETİ gibi bir bisküvi firmasına sahip olması imkansızken, 250.000 askeri personelin bir araya gelmesiyle sadece ETİ değil otomotiv, kimya, bankacılık gibi bir çok firmanın sahibi olması mümkün hale gelebilmektedir. Bu durum toplumun her kesimi için mümkündür. Bireysel emeklilik sisteminin OYAK sistemindeki gibi modele dönüşmesiyle, Türkiye yüksek katma değer sağlayan teknolojik ürünler üreten dev firmaları toplumun tüm kesimini içine alan fonlar tarafından yönetilebilecek ve gelir dağılımında adalet mümkün olabilecektir.

Bu modelin uygulanması noktasında bazı sıkıntılarda olabilecektir. OYAK modelinde üyeler belli bir gelir düzeyine sahip olup, aidatlarını ödeyebilmektedirler. Önerilen model ise toplumun her kesimini kapsamayı amaçladığından tasarruf düzeyi

yeterince olmayan kimselerin bu modele üye olması oldukça zor görünmektedir. Ancak asgari ücretli çalışanlardan alınan vergilerin, devlet tarafından kişiler adına bu fona aktarılmasıyla çalışanların bu fona üye olması sağlanabilecektir. Bu şekilde asgari ücretlilerden alınan vergi yüküde kaldırılmış olacaktır. Bu sayede gelir düzeyi belli bir düzeyin altında olanlarda fona katılabileceklerdir.

Bir diğer sorun fonun yönetim şeklinde ve bağımsız olması konusunda oluşabilecektir. Fonun devlet tarafından kontrol edilmesi diğer fonlarda olduğu gibi fonun etkin olmayan şekilde kullanılmasına neden olarak fonda biriken tutarın erimesine neden olabilecektir. Fonun üyelerinin oluşturduğu konfederasyonlarca fona üye seçilip, seçilen üyelere oluşturulan yönetim kurulunca fon yönetilebilecektir. Burda devletin görevi fonun denetimi üzerine olmalıdır. Fon devletin etkisi altında olmadan bağımsızca yönetilmelidir.

Önerilen tamamlayıcı emeklilik sisteminin uygulanmasında bazı sorunlarla karşılaşılabilir. Ancak bu modele benzer bir model olan OYAK' ın üyeleri açısından sağladığı katkı ve uygulanabilirliği, böyle bir modelin tüm çalışanları içine alacak şekilde de uygulanabileceğini göstermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sosyal güvenlik reformu çalışanlar açısından bir çok değişiklik getirmiş bu değişikliklerin en önemlileri yaşlılık aylıklarında görülmüştür. Yaşlılık aylığına hak kazanma şartları zorlaştırıldığı gibi aylık bağlama oranlarında düşürülmüştür. Sigortalılar açısından olumsuzluklar içeren bu uygulamaların en önemli gerekçesi olarak sosyal güvenlik sistemindeki finansman sorunu gösterilmiştir. Ancak sosyal güvenliğin açıkları reforma rağmen artmaya devam etmiştir. İstatistiklerde sosyal güvenlik sistemindeki açıkların düştüğü gösterilse de 5510 sayılı kanunla birlikte Devlet, Sosyal Güvenlik Kurumunun bütçesine malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası priminin dörtte biri oranında prim gelirlerini katkı yapmaktadır. Bu katkıyı da dikkate aldığımızda sosyal güvenlik sisteminin açıklarının düşmediği hatta artarak devam ettiği görülmektedir.

Sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak sosyal güvenlik sistemi açık verecektir. Önemli olan sosyal güvenlik sisteminin adil, sosyal adeleti sağlayan finansman açıdan sürdürebilir olmasıdır. Ancak sosyal güvenlik reformuyla birlikte yaşlılık aylıklarının azaltılmış olması toplumun önemli bir kesimini olumsuz etkilemiştir. Örnek hesaplamalarında da görüldüğü gibi yaşlılık aylıklarındaki azalmalar etkisini yıllar itibarıyla kademeli olarak göstermekte ve bu etki çalışanlar tarafından anlaşılamamaktadır. Yaşlılık aylıklarındaki düşüş çalışanlar tarafından anlaşılmaya başlayınca 5510 sayılı kanunun yaşlılık aylığına getirdiği olumsuz etkiler yeniden değerlendirmeyi zorunlu hale getirecektir. En son yayınlanan kalkınma planında da yaşlılık aylıklarının artırılması gerektiği belirtilmiş olsada bu konuda henüz somut bir adım atılamamıştır. Yaşlılık aylıklarındaki bu olumsuz

durum 2008 yılından beri çalışan herkesi etkilemekte ve yıllar geçtikçe bu olumsuz etki artarak devam etmektedir. Yaşlılık aylıklarının hesaplanmasındaki olumsuz durum 5510 sayılı kanunda yapılacak değişikliklerle ileride giderilsede geçmişe dönük düzenlemeleri ve intibakları da zorunlu kılmaktadır. Ayrıca yaşlılık aylıklarının çok düşük bağlanacak olması kayıt dışı istihdamın artmasına ve prim gelirlerinin azalmasına da neden olacaktır.

Çalışanlar açısından yaşlılık aylığına hak kazanma şartlarının 5510 sayılı kanuna göre sürdürülebilmesi olanaklı değildir. Asgari ücretli bir çalışanın 5510 sayılı kanuna göre emekli olması durumunda ev kirasından daha az emekli aylığı alacağı öngörülmektedir. Bu şartların iyileştirilmesi için aylık bağlama oranlarının yükseltilmesi ve önceki dönemlerde olduğu gibi bir emekli aylığı alt sınırının getirilmesi gerekmektedir. Türkiye gibi kayıt dışı istihdamın yüksek olduğu bir ülkede, insanlara 65 yaşında emekli olma şartı getiren bir sistemin hiç olmazsa çalışanlara 65 yaşına geldiğinde kimseye muhtaç olmadan hayatını orta seviyede sürdürebilecek bir hayat vadetmesi gerekmektedir.

Çalışanlar açısından adaletsizlikler giderilip yaşlılık aylıkları 2000 yılı öncesi eski sisteme göre hesaplanırsa da, emekli aylıkları AB ülkeleri düzeyinden yine uzak olacaktır. Türkiye' nin ekonomik şartlarını ve sosyal güvenlik sistemini değerlendirdiğimizde, AB ülkeleri gibi yaşlılık aylığı beklemek pek gerçekçi görülmemektedir. Türkiye' de AB ülkelerinde ki gibi yüksek emekli aylığı, tamamlayıcı modellerle birlikte mümkün görünmektedir. Model önerisinde de belirtildiği gibi toplumun her kesimini içine alan ve OYAK modeli gibi bir model,

sosyal devlet ilkesinin gereği olarak çalışanların emeklilik hayatında istedikleri gibi bir hayat sürmelerini mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAP

ALPER Y. , DEĞER Ç. , SAYAN S. , **2050' Ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Sosyal Güvenlik (Emeklilik) Sistemine Bakış**, Kasım 2012, TÜSİAD

ALPER Y. , **Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar**, Ekin Kitabevi, 2003

ATAMAN Y. , **Tahsis mevzuatı ve İşlemleri**, , Ankara: Ssk Yayınları,2004, s. 136

AYHAN B., **Uluslararası Tecrübeler Işığında Tamamlayıcı Bir Sosyal Güvenlik Sistemi Olarak Oyak Modeli**, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara, 2011

BAŞTERZİ F., **Yaşlılık Sigortası Bakımından Sosyal Güvenlik Normlarının Uyumlaştırılması**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2006

CİHAN O. , **“Türk Vatandaşlarının Yurtdışında Geçen Sürelerinin Borçlanılması Ve Türkiye’deki Emeklilik Hakları”**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007

CLASEN J. , **Reforming European Welfare States: Germany and the United Kingdom Compared**, Oxford University Press., New York, 2007

DIAMOND P. , **Social Security Reform**, The Lindahl Lectures, 2002.

DPT, **“ Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, Sosyal Güvenlik Reformu Ve Çözüm Önerileri”**, Ankara, 2005

EGELİ H., **Parafiskalite ve Parafiskal Yükümlükler**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3.Baskı, İlkem Ofset, İzmir 2007

EGELİ H., **“Parafiskalite ve Türkiye’de Sosyal Parafiskal Kurumlar”**, Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım, İzmir 2008

ERGENEKON Ç., **Özel Emeklilik Fonları**, İ.M.K.B. Ya., İstanbul, 1998

GÖKBAYRAK Ş. , **Refah Devletinin Dönüşümü ve Özel Emeklilik Programları**,

Siyasal Kitabevi, Ankara, 2010

GÜLGEÇ F., **Sosyal Güvenlik Reformu**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, 2011, s.9

GÜMÜŞ E., **Türkiye de Sosyal Güvenlik Sistemi : Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler** , SETA, Ağustos 2010, S.11

GÜZEL A., OKUR A.R., CANİKLİOĞLU N., **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012

İZGİ B. B., **Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Dünyadaki Gelişimi, Tasarruflar Üzerindeki Etkileri ve Türkiye’de Durum**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s.59

KALINKARA V. , **Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi**, Nobel Yayınevi, Ekim 2011

ÖZŞUCA Ş. T. ve TOKSÖZ G., **Sosyal Koruma Yoksunluğu, Enformel Sektör ve Küçük İşletmeler**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 591, Ankara

SEÇGİNEL F., **Emeklilik Sistemi ve Sağlık Hizmetleri Açısından Sosyal Güvenlik Reformunun Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 2009

SGK Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, **506 Sayılı Kanun**, Aralık 2009, Yayın No:13

SGK Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, **1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu**, Aralık 2009, Yayın No:13,

SGK Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, **2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu**, Aralık 2009, Yayın No:13

Sosyal Güvenlik Dersi Eğitim El Kitabı, ILO/Türk-İş, Demircioğlu Matbaası, Ankara,1995

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, **5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa Göre Sigortalı Emeklilik Mevzuatı Ve İşlemleri Ders Notu (4 (A) Ve (B) Sigortalıları İçin)**, Sosyal Sigortalar Genel Müdürlüğü Sigortalı Emeklilik İşlemleri Daire Başkanlığı s: 104

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, **Avrupa Birliği’ de Sosyal Güvenlik**, Yayın No: 46, Ankara,2012

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, Sgk Yayın No:30,Mart 2012

SÖZER A. N. , **Türkiye’de Sosyal Hukuk**, II. Baskı, Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, İzmir, 1998

SÖZER A. N. , **Türk Sosyal Sigortalar Hukuku**, I. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2013

ŞAKAR M. (1987). **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlıların Korunması**. Doktora Tezi, Eskişehir, s.21

TUNCAY C., EKMEKÇİ Ö. Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri., Beta 14. Basım,2011, İstanbul

TÜSİAD, (2004). **Türk Emeklilik Sisteminde Reform, Mevcut Durum ve Alternatif Stratejiler**, İstanbul

MAKALELER

ALPER Y. , ABD Sosyal Güvenlik Sistemi bir model olabilir mi?, **Çimento İşveren Dergisi**, Mart-Nisan 2008

ALTINTAŞ A. , Memur Emekli Aylıkları Sürekli Bir İntibak Süreci İçindedir, **Yaklaşım Dergisi**, Ağustos 2013, Sayı: 248

ALTINTAŞ C. , AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, **Sosyal Güvenlik Eksenli Dergisi**, Sayı 10, Nisan 2012

ARICI, K. ‘Sosyal Güvenlik Sistemimiz İçin Yeni Bir Tecrübe: Özel Emeklilik Fonları’. **TİSK İşveren Dergisi**, Aralık, cilt: XL, sayı: 3, 2001

AYDIN U., “Sosyal Güvenlik Reformu Öncesi Ve Sonrasında Yaşlılık Aylığı”, **Yaklaşım Dergisi**, S: 196, Nisan, 2009

BAŞARAN S. , Doğum Borçlanması, **Yaklaşım Dergisi** ,Nisan 2009, Sayı: 196

BAYRİ O. , Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Kurum ve Kapsam Olarak Gelişimi ve Sosyal Güvenlik Adaleti, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Haziran 2013, Cilt 3, Sayı 2

BİLGİN Ç., Doğum Borçlanması Ve Önemli Hatırlatmalar, **Yaklaşım Dergisi**, Ekim 2011, Sayı: 226

BULUT M., Sosyal Güvenlikte Askerlik Borçlanmasının Usul ve Esasları, **Yaklaşım Dergisi**, Kasım 2009 , Sayı: 203

CEYLAN C. , Sosyal Güvenlik Reformu Ve İsteğe Bağlı Sigortalılık, **Yaklaşım Dergisi**, Haziran 2008, Sayı: 186

CEYLAN C., “Tahsis İşlemlerinde Hangi Doğum Tarihi Esas Alınır?”, **Yaklaşım Dergisi**, sayı 221, Mayıs 2011

ÇELİK A. , Sosyal Güvenlik ‘Reform’ unun Gerekçeleri ve Gerçekler, **Tes-İş Dergisi**, Kasım 2006

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, , **Sosyal Güvenlik Reformu**, Mart 2008

DEMİRCAN E. , İstihdam ve İşgücü Piyasası Raporu, **Karacadağ Kalkınma Ajansı**, Kasım 2012, Diyarbakır, S.11

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Sekizinci Kalkınma Planı, **Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Rapor**, Ankara, 2001

DUMAN S. Ö., Yunanistan’da Sınıf Mücadelelerinin Tarihi ve Sosyal Güvenlik Reformu Deneyimi, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2012/4

ERDEM T., Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Değişikliklerin Eleştirisi, **TBB Dergisi** 2013

ERGİN B., Bireysel Emeklilik Sistemi Nedir, Ne Değildir?, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, 2006 Mart, Sayı: 1

GÖKBAYRAK Ş. , Zonguldak- Ereğli Kömür Havzası Amele Birliği’nde Bir Dönem (1921-1946), **Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı**, Cumhuriyet’in Anıt Kurumları Dizisi: 4, Ankara, 2008

GÖKBAYRAK Ş., Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:25, 2010

GÜZEL A., “ Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm mü?”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2005/4

GÜZEL A., Sosyal Güvenliğin Evrensel Değerleri ve Yeni Liberal Reformlar , **Tes-İş Dergisi**, Kasım 2006

KAPAR R. “Şili Sosyal Güvenlik Sisteminde Sağlık ve Emeklilik Sigortalarında Yaşanan Değişimler”, **DEÜ SBE Dergisi**, S:1, 1999.

KELEŞ S. M. , Doğum Borçlanması İle Erken Emekli Olunabilir Mi?, **Yaklaşım Dergisi**, Mart 2011

KURT A. , Son Düzenlemeler Işığında 5510 Sayılı Kanunda Doğum Borçlanması, **Yaklaşım Dergisi**, Aralık 2010, Sayı: 216

KURT R. , 5510 Sayılı Kanun’ da Doğum Borçlanması, **Yaklaşım Dergisi** Kasım 2008, Sayı: 191

OKUR A.R. ve LAÇİNER H. , Reform Sonrasında Yaşlılık Aylığı Şartları, **Tes-İş Dergisi**, Kasım 2006

ÖZKARACA E. , Doğum Borçlanması-Karar İncelemesi, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Sayı:26, 2010

ÖZŞUCA Ş. T. ve GÖKBAYRAK Ş., Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Uyum Sorunu ve Denetim Mekanizmalarında Etkinliğin Sağlanması, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Haziran 2012, Cilt 2, Sayı 2

ÖZŞUCA Ş. T., Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik ve İş Gücü Piyasası, **Tes-İş Dergisi**, Kasım 2006

ÖZTÜRK E. , Yurt Dışı Borçlanmasında Son Durum, **Yaklaşım Dergisi**, Mart 2010, Sayı:207

OYAK Dergisi, Ankara, 2011

POLAT G., Yürürlükte Bulunan Yaşlılık Aylıklarının Gelir Güvencesi Açısından Sosyal Güvenlik Sistemindeki Yeri ve Gelişimi, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, 2010 Aralık, Sayı 20,

SELAHATTİN E. , Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 1, Haziran 2011

ŞAKAR M., 4/b'liliğe Veda! (Ya Da İsteyene Hem 4/a Hem 4/b!...), **Sicil İş Hukuku Dergisi**, 2011 Mart, Sayı 21,

ŞEN S. , Kısmi Süreli Çalışmanın Yaşlılık Aylığı Üzerindeki Etkileri, **Yaklaşım Dergisi**, Ağustos 2013, Sayı: 248

ŞİMŞEK A., Yurt Dışı Borçlanması İle Emeklilik Ve Yeniden Çalışma, **Yaklaşım Dergisi**, Ekim 2010

ŞİMŞEK N. , Ssk ve Bağ-kur'da Emeklilik, **Yaklaşım Yayıncılık**, Ankara, 2011

UĞUR M., Sosyal Güvenlik Destek Primini Hangi Sigortalılar Öder ve Ödenen Bu Prime istinaden Sağlanan Yardımlar Nelerdir?, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, 2012 Mart, Sayı 25

TAŞCI F. , Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2010

TERZİOĞLU A., Sosyal Güvenlik Reformuyla Sosyal Güvenlik Destek Priminde Neler Değişti?, **Yaklaşım Dergisi**, S: 188, Ağustos, 2008

TOZAN C. , Yaşlılık Sigortasından Sağlanan Yardımlar, **Türk-İş Dergisi**, Sayı 385, 2009

TUNÇAY S., Sosyal Güvenlik Reformu Kanunu İle Emeklilikte Son Yedi Yıl Şartı Kaldırıldı, **Yaklaşım Dergisi**, S: 195, Mart, 2009.

YAZGAN T., “İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları”, KUTYAY, 1992,

YILDIZ R., Sosyal Güvenlik Reform Sonrası Yeni Dönemde Askerlik Borçlanması, **Yaklaşım Dergisi**, Şubat 2009, Sayı: 194

UĞUR S., Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi, **TİSK**, Haziran 2004

UĞUR M., Sigortalılık Süresinin Belirlenmesi, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 216 , Aralık 2010

UŞUN E. , Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri (1.Baskı), Ankara, **Maliye ve Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları**. ,2004.

İNTERNET

<http://ilgiliforum.com/sosyal-guvenlik-reformu-t19431.0.html> (Erişim Tarihi:11.10.2013)

<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/emeklilik> (Erişim Tarihi:22.10.2013)

huzurevleri.org/docs/shcek_yasligila_genel_bakis.pdf (Erişim Tarihi:01.10.2013)

EUROSTAT Europe in Figures: Eurostat Yearbooks 2006-07, Luxembourg, epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1073,46587259&_dad=portal&_sche

ma=PORTAL&p_product_code=KS-CD-06-001, 2007, s. 54.(Erişim Tarihi:15.09.2013)

<http://www.emekdunyasi.net/ed/arastirmalar/450-ingiltere-almanya-ve-turkiye-de-sosyal-guvenlik-sistemleri-ve-saglik-reformlari>.(Erişim Tarihi:11.08.2013)

<http://www.turkiyeemeklilik.com/post/view?id=19>.(Erişim Tarihi:11.10.2013)

<http://www.sosyalhaklar.net/2009/bildiri/uluturk.pdf>.(Erişim Tarihi:21.10.2013)

<http://tiskweb.com/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1137>.(Erişim Tarihi:02.10.2013)

<http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/1mak985.pdf>

OECD (2005), Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries, OECD, Paris..(Erişim Tarihi:07.10.2013)

<http://www.mfa.gov.tr/oecd-ulkelerinde-emeklilik-sistemlerinin-karsilastirmasi.tr.mfa>.(Erişim Tarihi:07.10.2013)

OECD (2012), OECD Pensions Outlook 2012, OECD Publishing.doi: 10.1787/9789264169401-en.(Erişim Tarihi:17.10.2013)

<http://sigortabireyselemeklilik.blogspot.com/2011/11/dunyada-bireysel-emeklilik-sistemi.html>.(Erişim Tarihi:11.11.2013)

<http://www.alitezel.com/index.php?sid=yazi&id=6422>.(Erişim Tarihi:15.10.2013)

<http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/cumhurcetin/002/>.(Erişim Tarihi:18.10.2013)

<http://emeklilik.egm.org.tr/?sid=53>.(Erişim Tarihi:21.10.2013)

<http://www.oyak.com.tr/TR/kurumsal/oyak-nedir/uyeleri.html>.(Erişim T:18.10.2013)

<http://www.oyak.com.tr/TR/uyeler/yasal-yardimlar/emeklilik-yardimi.html> (Erişim Tarihi:21.10.2013)

http://www.zmo.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=44(Erişim T:18.11.2013)